

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra žurnalistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**UŽITÍ VÝRAZOVÝCH PROSTŘEDKŮ A ZPŮSOB VÝSTAVBY
HLAVNÍCH ZPRAVODAJSKÝCH RELACÍ ČT 1 A TV NOVA
Z HLEDISKA ZÁSAD INFORMAČNÍ KVALITY**

**USAGE OF THE MEANS OF EXPRESSION AND METHOD OF BUILD-UP OF
THE MAIN NEWS ON ČT 1 AND TV NOVA
IN THE PERSPECTIVE OF INFORMATION QUALITY PRINCIPLES**

JAN HOLUBIČKA, JAN MARTINEC

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Viktor Jílek, Ph.D.

OLOMOUC 2008

Prohlašujeme, že jsme tuto bakalářskou práci vypracovali samostatně a uvedli v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje informací, které jsme použili.

V Olomouci dne 31. března 2007

.....
Jan Holubička

.....
Jan Martinec

Abstrakt

Bakalářská práce analyzuje jazyk hlavních zpravodajských relací ČT 1 a TV Nova z hlediska zásad informační kvality - objektivitu. Přináší lexikální, syntaktický, kompoziční a zvukový rozbor promluv moderátorů a redaktorů Událostí a Televizních novin a upozorňuje na jejich hlavní rozdíly. Práce sestává z části teoretické, ve které je stanovena zpravodajská norma podle zásad informační kvality, a části praktické, ve které je jazyk hlavních zpravodajských relací ČT 1 a TV Nova porovnáván s těmito zásadami. Cílem práce je zaznamenání a kategorizace jazykových jevů porušujících zásady informační kvality a komparace výsledků analýzy Událostí a Televizní novin.

This diploma analyses the language of the main news on ČT 1 and TV Nova in the objectivity (information quality principles) perspective. It brings lexical, syntactic, compositional and phonetic analysis of anchormen and reporters of Události and Televizní noviny and points out to the main differences between them. This diploma consists of the teoretical part, in which the news rules are established according to the information quality principles and the practical part, in which the language of the main news on ČT 1 and TV Nova is confronted with these principles. The aim of this diploma is to write down and categorize language events which break the information quality principles and compare the conclusions of analysis outcome of Události and Televizní noviny.

Klíčová slova: zpravodajství, zásady informační kvality, jazyk, funkce, Události, Televizní noviny

Key words: news service, information quality principles, language, function, Události, Televizní noviny

Na tomto místě bychom rádi poděkovali vedoucímu bakalářské práce panu Mgr. Viktoru Jílkovi, Ph. D., který nám svými radami a zkušenostmi ochotně pomáhal řešit odborné a organizační problémy práce.

Obsah

1	Úvod	8
2	Metodologie	9
3	Zpravodajství	11
3.1	VYMEZENÍ POJMU	11
3.2	MASOVĚ KOMUNIKAČNÍ RÁMEC ZPRAVODAJSTVÍ	12
3.2.1	<i>Funkce zpravodajství</i>	14
3.2.2	<i>Komunikační situace</i>	15
3.2.2.1	Produkční limity zpravodajského sdělení	16
3.3	ZPRAVODAJSKÁ NORMA	17
3.3.1	<i>Informační kvalita (objektivita)</i>	17
3.3.1.1	Faktičnost	19
3.3.1.2	Nestrannost	19
3.3.1.3	Vliv zásad informační kvality na jazyk zpravodajství	19
3.3.2	<i>Objektivizace sdělení</i>	20
4	Analýza	22
4.1	JAZYKOVÝ KÓD	22
4.2	OBLAST LEXIKA	22
4.2.1	<i>Příznakové vrstvy slovní zásoby</i>	22
4.2.1.1	Podle stylových příznaků	23
4.2.1.1.1	Odborné termíny	23
4.2.1.1.2	Poetismy, knižní slova	24
4.2.1.1.3	Publicismy	24
4.2.1.1.4	Hovorová slova	26
4.2.1.2	Podle časového zakotvení	26
4.2.1.2.1	Archaismy, historismy	26
4.2.1.2.2	Neologismy	27
4.2.1.3	Podle původu	28
4.2.1.3.1	Internacionalismy	28
4.2.1.4	Podle expresivních příznaků	30
4.2.1.4.1	Pozitivní expresivita	30
4.2.1.4.2	Negativní expresivita	31
4.2.1.5	Podle příslušnosti k nespisovným útvarům jazyka	32
4.2.1.5.1	Územní rozdíly	32
4.2.1.5.1.1	<i>Slova obecné češtiny</i>	32
4.2.1.5.1.2	<i>Regionalismy, dialektismy</i>	32
4.2.1.5.2	Sociální rozdíly	33
4.2.1.5.2.1	<i>Profesionalismy, slang v užším slova smyslu, argot</i>	33
4.2.1.6	Zkratky a zkratková slova	33
4.2.1.7	Sémaziologicko-onomaziologické derivace	34
4.2.1.8	Frazeologismy	35

4.2.1.9	Přítomnost hodnocení	36
4.2.2	<i>Dílčí závěr k oblasti lexika</i>	38
4.3	OBLAST SYNTAXE	40
4.3.1	<i>Defektní syntaktické konstrukce</i>	41
4.3.1.1	Anakolut	42
4.3.1.2	Kontaminace	42
4.3.2	<i>Expresivní syntaktické konstrukce</i>	43
4.3.2.1	Elipsa	43
4.3.2.2	Vytýkáací konstrukce	44
4.3.3	<i>Ostatní syntaktické nedostatky</i>	45
4.3.3.1	Nevhodné užití předložky	45
4.3.3.2	Nevhodné užití spojky	45
4.3.3.3	Subjektivní pořadí východiska a jádra	45
4.3.3.4	Nepravé vedlejší věty	46
4.3.3.5	Nepravé větné dvojice	47
4.3.3.6	Ztráta prepozice	47
4.3.4	<i>Dílčí závěr k oblasti syntaxe</i>	49
4.3.5	<i>Kontaktové výrazy</i>	51
4.3.5.1	Slovesná kategorie osoby	51
4.3.5.2	Řečnické otázky a odpovědi	53
4.3.5.3	Dílčí závěr ke kontaktoým výrazům	55
4.4	OBLAST KOMPOZICE	57
4.4.1	<i>Koherence</i>	57
4.4.1.1	Počet jevů porušující zpravodajskou normu v oblasti koherence:	59
4.4.2	<i>Textové modely</i>	59
4.4.2.1	Informační postup (prostě sděloovací, oznamovací)	60
4.4.2.2	Postup popisný	60
4.4.2.3	Vyprávěcí, výkladový a úvahový postup	61
4.4.2.4	Textové modely nevyhovující zásadám informační kvality	62
4.4.2.4.1	Subjektivní popis	62
4.4.2.4.2	Slohový postup vyprávěcí	63
4.4.2.4.3	Slohový postup výkladový	64
4.4.2.4.4	Slohový postup úvahový	65
4.4.2.5	Počet užitých příznakových textových modelů	66
4.4.3	<i>Textové vzorce</i>	66
4.4.3.1	Žánrově nezačlenitelné sdělení	68
4.4.3.2	Riport	70
4.4.3.3	Fíčrová zpráva	73
4.4.3.4	Story	76
4.4.3.5	Portrét	78
4.4.3.6	Počet užitých textových vzorců	81
4.4.4	<i>Textové komponenty</i>	81
4.4.4.1	Příklady textových komponentů	83
4.4.4.2	Textové objektivizační komponenty	86
4.4.5	<i>Uvádění přejatého sdělení</i>	86

4.4.5.1	Nejčastější způsoby uvádění přejatého sdělení.....	87
4.4.6	<i>Dílčí závěr k oblasti kompozice</i>	88
4.5	ZVUKOVÁ STRÁNKA JAZYKA	90
4.5.1	<i>Ortoepická norma</i>	90
4.5.1.1	Samohlásky	90
4.5.1.2	Souhlásky	91
4.5.2	<i>Zvuková organizace řeči</i>	92
4.5.2.1	Mluvní tempo.....	92
4.5.2.2	Promluvový úsek	92
4.5.2.3	Pauza.....	93
4.5.2.4	Melodie	95
4.5.2.4.1	Melodém ukončující klesavý	95
4.5.2.4.2	Melodém ukončující stoupavý	95
4.5.2.4.3	Melodém neukončující	95
4.5.3	<i>Dílčí závěr k oblasti zvuku</i>	99
5	Závěr	101
6	Seznam literatury	103
7	Seznam schémat a tabulek	107
8	Přílohy	108

1 Úvod

V této bakalářské práci budeme analyzovat užívaný způsob výstavby hlavních zpravodajských relací ČT1 a TV Nova, a to po stránce jazykové. Vycházíme z předpokladu, že zpravodajství by mělo odpovídat zpravodajské normě podle zásad informační kvality. Cílem naší analýzy bude zjistit, zda tomu tak skutečně je a zda se jazyk zpravodajství ČT 1 a TV Nova v tomto od sebe liší. Srovnání by mělo ukázat rozdíly mezi noremnostmi jazyka zpravodajství televizní stanice veřejné služby a televizní stanice komerční.

Jazyk zpravodajství budeme sledovat od roviny lexikální, přes syntaktickou a kompoziční až k rovině zvukové. Obrazová složka televizního zpravodajství je sice po stránce významové od jazyka neoddělitelná, ale tvoří natolik specifickou složku zpravodajství, že by nemohla být v rozsahu této práce adekvátně zpracována.

V oblasti vnitřní lingvistiky budeme analyzovat užití lexikální a syntaktické prostředky. Sledovat naopak nebudeme tvarosloví, protože podle Bartoška¹ ho lze považovat ve zpravodajství až na výjimky za spisovné. V oblasti vnější lingvistiky budeme analyzovat textové modely, textové vzorce, textové komponenty, koherenci textu a zvukovou stránku zpravodajství.

Všechny analyzované jevy budeme porovnávat se zásadami informační kvality. V závěru podle dosažených výsledků zhodnotíme, jakým způsobem jednotlivé stanice zásady informační kvality porušují, a provedeme komparaci.

¹ Bartošek, 2002, s. 58 - 60.

2 Metodologie

Základem naší práce bude analýza jazyka hlavních zpravodajských relací ČT 1 a TV Nova a jejich komparace na základě statistického vyčíslení jevů s potenciálem porušit zpravodajskou normu.

V teoretické části stanovíme zpravodajskou normu podle zásad informační kvality a případy a způsoby jejího porušení. Stanovíme, které jazykové prostředky jsou podle toho ve zpravodajství přípustné a které naopak tuto normu porušují nebo mají potenciál ji porušovat. Při strukturaci naší práce jsme zčásti inspirovali diplomovou prací Mgr. Hany Válkové.²

V praktické části pak budeme podle těchto stanovených kritérií analyzovat vybraný vzorek zpravodajství a sledovat porušení normy. Budeme sledovat jak způsoby a druhy porušení, tak i jejich celkový počet.

Teoretická a praktická část se budou v textu doplňovat. U každého jednotlivého jazykového jevu nebo skupiny jevů stanovíme normu a uvedeme možné způsoby porušení normy. Poté uvedeme příklady nejprve z analyzovaného vzorku ČT1, pak TV Nova. Jev v analyzovaném vzorku nakonec kvantifikujeme v podobě tabulky, případně i grafu (budou uvedeny v přílohách).

Dílejší závěry a komparace uvedeme za každou z analyzovaných oblastí: tedy za lexikem, syntaxí, kompozicí i zvukem. V závěru provedeme celkovou komparaci.

Jako analyzovaný vzorek jsme si určili 14 hlavních zpravodajských relací, tedy 7 na ČT1 a 7 na TV Nova. Jde o relace odvysílané v týdnu od pondělí 5. 11. 2007 do neděle 11. 11. 2007. Tento termín byl vybrán náhodně, naopak jeden týden jako výzkumná jednotka byl kvůli pokrytí všech dnů v týdnu vybrán záměrně. Analýzu jsme prováděli ze sedmihodinového záznamu, který přikládáme jako přílohu na dvou DVD. Částečně jsme také pracovali s přepisy, které jsou k dispozici na serveru Newton media search.³

V těchto 14 analyzovaných relacích je obsaženo 223 jednotlivých zpráv, z toho 104 na ČT1 a 119 na TV Nova. Protože se počet příspěvků a i celkový čas zpravodajských relací u obou stanic liší⁴, uvádíme u jednotlivých výsledků i průměr na jeden příspěvek. Výzkumný vzorek tvořily studiové úvody a redaktorské příspěvky. To

² Jazyk zpráv v regionálním tisku – Rovnosti, Olomouc 2007

³ www.newtonmedia.cz

⁴ Celková délka Událostí v námi sledovaném týdnu činí 2:58:23 a Televizních novin 3:09:44. Průměrná délka příspěvku u Událostí byla 1 minuta 42 sekund a u Televizních novin 1 minuta 33 sekund.

znamená, že do předmětu analýzy nabyly zahrnuty repliky externích mluvčích, upoutávky na jiné pořady, úvodní a průběžné headlines.⁵

Počítat budeme každý výrazový prostředek z dané kategorie, který má potenciál porušovat kteroukoli ze zásad informační kvality. Pro oblast lexika ovšem platí, že pokud se výrazový prostředek vyskytne v jednom příspěvku několikrát, počítáme jej pouze jednou.

⁵ Headliny jsme vynechali proto, že jsou zkrácenou formou pozdějších příspěvků a docházelo by tak k jejich duplikaci.

3 Zpravodajství

3.1 Vymezení pojmu

Encyklopedie praktické žurnalistiky definuje zpravodajství jednak jako základní novinářskou činnost a zároveň i jako produkt této činnosti. Zpravodajství podle ní stojí na informacích a faktech, které vyhledává, shromažďuje, třídí, selektuje, interpretuje a předává prostřednictvím médií recipientům.⁶

Zpravodajství by mělo „zprostředkovat rozmanité a společensky podstatné informace, odrážející myšlenkovou mnohoznačnost té které společnosti.“⁷ Takto pojaté informace by pak měly sloužit veřejnosti k utváření vlastních názorů. A proto jsou na zpravodajství kladeny takové požadavky, jako přesnost, vyváženost, nepředpojatost, poctivost při výběru, zpracování a prezentaci, nestrannost, včasnost, jasnost a srozumitelnost. Fakta má zpravodajství pouze tlumočit, nikoliv komentovat. To již náleží publicistice. Zpravodajská sdělení by měla být jak v tisku, tak v rozhlase a televizi důsledně oddělována od sdělení publicistických, aby příjemce mohl snadno rozeznat, kdy jsou mu předkládána fakta, a kdy názor autora.

Jinou definici zpravodajství, z hlediska teorie masové komunikace, předkládá McQuail. Jeho vymezení zpravodajství vychází z pojetí Parka. Ten zpravodajství srovnával s historií, kterou chápal rovněž jako záznam minulých událostí. Na škále sahající od „obeznámenosti“ až po „znalost“ pak podle něj leží někde uprostřed. Výsledky shrnul do několika bodů, které zpravodajství charakterizují následovně:

- zpravodajství je **časové** – týká se nedávných nebo periodicky se opakujících událostí;
- zpravodajství je **nesystematické** – zabývá se oddělenými událostmi a ději, svět viděn jen skrze zpravodajství sestává z nesouvislých dějů, jejichž interpretace není prvotním úkolem samotného zpravodajství;
- zpravodajství je **pomíjivé** – žije jen do té doby, dokud jsou jím zprostředkované události aktuální, poté je nahrazeno jinými prameny;
- zpravodajství si více cení **neobvyklosti** a **neočekávanosti** událostí, než skutečné důležitosti;

⁶ Osvaldová, Halada 1999, s. 214.

⁷ Osvaldová a kol. 2001, s. 21.

- vedle neočekávanosti jsou i další „zpravodajské hodnoty“ charakterizující událost, ty jsou však vždy **relativní** a zahrnují subjektivní úsudek o zájmech publika;
- zpravodajství slouží zejména pro **orientaci** a směřování pozornosti a **nenahrazuje skutečné vědění**;
- zpravodajství je **předvídatelné** – víme, že do zpráv se dostane to, co je neočekávané.⁸

I přes nespočet různých definic a časté kritiky je však jisté, že „základem žurnalistiky vždy bylo, je a bude zpravodajství.“⁹

3.2 Masově komunikační rámec zpravodajství

Ještě než budeme stanovovat zpravodajskou normu a zaznamenávat její porušení v našem výzkumném vzorku, považujeme za vhodné ukotvit zpravodajská sdělení v komunikačním rámci.

„Komunikací v nejširším smyslu slova jsou míněny veškeré procesy, jejichž smyslem je přenos informací.“¹⁰ Takto chápaná komunikace logicky zahrnuje i zpravodajství. Přenos informací se uskutečňuje pomocí různých složek, které tvoří tzv. komunikační rámec. Jsou to:

- **systém znaků – kód:** kódem námi zkoumaného vzorku je mluvený jazyk (viz Jazykový kód, s. 22.);¹¹
- **kanál** – televizní vysílání kombinuje několik kanálů;¹²
- **médium** – kombinace různých médií;¹³

⁸ McQuail 1999, s. 299–300.

⁹ Bartošek 1997, s. 51.

¹⁰ Jílek 2004, s. 10.

¹¹ Dnešní televizní zpravodajství je komplexním komunikačním procesem, který využívá celou řadu kódů. Promlouvá k divákovi prostřednictvím pohyblivých i statických obrazů, zvuků, mluveného i psaného jazyka. Dominantní postavení mezi nimi má mluvený jazyk, který je předmětem naší analýzy sledující porušování zpravodajské normy. Psaný jazyk do námi zkoumaného souboru nezahrnujeme z následujících důvodů: stojí ve většině případů mimo redakční sdělení (nejčastěji dokládá formou citace vyjádření externího mluvčího, které nebylo zaznamenáno na kameru), v redakčních sděleních představuje popisky tabulek, grafů nebo uvádí jméno a profesi externích mluvčích, v těchto případech je potenciál porušení zásad informační kvality nízký.

¹² Jedná se například o kabelovou televizi, analogový, digitální či satelitní příjem (televizní pořady jsou v dnešní době dostupné i na internetu).

¹³ Například od vysílače až po televizor to jsou elektromagnetické vlny, od televizoru k příjemci se sdělení realizuje skrze zvukové i grafické prostředky.

- **kontakt** – nepřímý, možnosti interakce jsou omezené (komunikace probíhá jednosměrně);
- **vztah produktor a recipient** – charakteristická je asymetrie (viz zde níže);
- **funkce** – (viz Funkce zpravodajství, s. 14.);
- **situace** – (viz Komunikační situace, s. 15.).

Komunikační rámec ovlivňuje výslednou podobu všech, tedy i zpravodajských sdělení. Proces směny a přenosu informací, který má charakter sociální interakce, označujeme jako komunikaci sociální. Existují tři typologie sociální komunikace:¹⁴

- 1) podle prostředků, které jsou k realizaci komunikace nezbytné (např. verbální a neverbální)
- 2) podle účelu (např. komunikace persvazivní)
- 3) podle povahy vztahu mezi jejími účastníky:
 - celospolečenská (např. masová komunikace)
 - institucionální/organizační (např. politické systémy nebo podnikatelské firmy)
 - meziskupinová komunikace (např. v rámci místní komunity)
 - skupinová (např. uvnitř rodiny)
 - interpersonální (dyadická, mezi dvěma lidmi)
 - intrapersonální (např. zpracování informací)¹⁵

Masová komunikace, kam spadá i zpravodajství, je procesem, „*při kterém profesionální komunikátoři užívají různé typy hromadných sdělovacích prostředků s cílem sdělovat informace rychle, na velkou vzdálenost a permanentně, a to co nejširšímu publiku.*“¹⁶ Na tomto procesu se podílí i ostatní typy komunikace (intrapersonální, interpersonální, skupinová, meziskupinová, institucionální).

V masové komunikaci je mediální sdělení výsledkem pracovního procesu. Jako takové pak bývá za určitých podmínek komodifikováno.¹⁷ Zpráva se tak stává zbožím, které se nabízí na prodej na informačním trhu.¹⁸ Dalšími specifiky mediálního sdělení je standardizovaný obsah i forma a omezený vliv individuality autora. Vztah podavatele a

¹⁴ Jílek 2004, s. 11.

¹⁵ McQuail 2002, s. 27.

¹⁶ McNair, 2004, s. 103.

¹⁷ Mediální sdělení jako produkt má užitnou (pro příjemce) i směnnou hodnotu.

¹⁸ McNair, 2004, s. 103.

publika je asymetrický, protože podavatel (médiu) disponuje větší společenskou prestiží, mocí, zdroji, znalostmi a zkušenostmi. Antagonistickou tendencí je zvětšování rozmanitosti médií, která tuto asymetrii oslabuje. Publikum je početné, rozptýlené a heterogenní.¹⁹

3.2.1 Funkce zpravodajství

Podmínkou realizace jakékoliv komunikační aktivity je plnění určité funkce. Již „v samotné základní charakteristice komunikace je obsažena obecná funkce, kterou je přenos informace.“²⁰ Rozlišují se následující funkce, které vycházejí ze strukturního a funkčního modelu komunikační situace:

- **emotivní** (expresivní) – vztahuje se k původci, jde o jeho sebevyjádření (zejména emoční);
- **konativní** (apelativní, direktivní) – vztahuje se k příjemci, záměrem je ovlivnit jej, přimět k něčemu atd. (za součást této funkce považuje Jílek i záměr vyrovnat informační obsahy vědomí mezi původcem a příjemcem);
- **referenční** (deskriptivní) – vztahuje se ke kontextu, jde o poukaz na časoprostor promluvy a zakotvení v něm;
- **poetická** (estetická) – vztažena na znak, ve středu zájmu je obsah a podoba sdělení, poměr částí obsahových i formálních;
- **fatická** (kontaktní) – týká se kontaktu mezi účastníky komunikace (např. snaha udržet či modifikovat styk, pozornost či naladěnost druhého);
- **metajazyková** – soustředěná na kód, pozornost je věnována vlastní podobě jazyka (rozbor, oprava).²¹

Lingvisté rozlišují funkce s ohledem na jazykový znakový systém. Patří mezi ně funkce poetická, metajazyková (viz zde výše) a následující funkce vycházející z elementární funkce konativní:

- **informativní** – vyrovnává informační obsahy vědomí původce a příjemce, předává informaci;
- **získávací** – po předchozí persvazi získává a motivuje příjemce k žádoucímu typu jednání, například reklama;

¹⁹ McQuail, 2002, s. 59–61.

²⁰ Jílek, 2004, s. 27.

²¹ Tamtéž, s. 27.

- **persvazivní** – psychologicky působí na početné skupiny příjemců, přesvědčuje v rovině společenské;
- **direktivní** – řídí jednání příjemce, nařizuje;
- **dokumentární** – dává ústnímu sdělení trvalou hodnotu dokumentu (uvádí ji Bečka²²);
- **edukativní** – shoduje se s funkcí informativní, ale navíc se snaží rozšířit obecné vědomosti příjemce sdělení (uvádí ji Jílek²³);²⁴
- **zábavní** – za vhodné máme rovněž uvažovat o funkci zábavní, která představuje zdroj obveselení, rozptýlení, uvolnění a oslabuje sociální napětí²⁵

Přitom platí, že jedno sdělení může sloužit několika funkcím, které se v něm překrývají a doplňují. Ve zpravodajství je za základní a nepříznakovou považována funkce informativní.²⁶ Ostatní funkce jsou ve zpravodajství považovány za příznakové, protože mají formativní charakter. Přesto se v něm často vyskytují. S informativní funkcí se doplňují a překrývají tak, že není možné je od sebe oddělit. *„Ostatně i v textech politického aj. zpravodajství se objevují prvky působení, ovlivňování, persvazivnosti, nehledě na to, že zpravodajský text se formuje už výběrem zpráv, tématem apod.“*²⁷

3.2.2 Komunikační situace

Každé sdělení, zpravodajské nevyjímaje, vzniká v určité komunikační situaci. Jílek ji definuje jako *„elementární mimojazykový rámec, který ovlivňuje průběh, podobu, charakter, dopad komunikační události.“*²⁸ A dodává, že znalost situace nám umožňuje lépe pochopit principy vzniku a percepce promluv.²⁹ Komunikační situaci utvářejí všechny ostatní složky komunikačního rámce jako je médium, kanál, kontakt, místo-prostor, čas, typ použitého kódu a účastníci komunikace. Komunikační situace tak představuje soubor řady faktorů, které se v závislosti na charakteru komunikace projevují v různém zastoupení.

²² Bečka 1992, s. 40.

²³ Jílek 2004, s. 28.

²⁴ Tamtéž, s. 28.

²⁵ Zábavu uvádí D. McQuail v intencích strukturně-funkcionalistického přístupu jako jednu z pěti základních funkcí médií ve společnosti. (Srov. McQuail 2002, s. 103.)

²⁶ Bečka, 1986, s. 87., Bartošek, 2002, s. 83–94.

²⁷ Čechová 2003, s. 207., Srov. Jedlička a kol. 1970, s. 42.

²⁸ Jílek, 2004, s. 17.

²⁹ Tamtéž, s. 17.

3.2.2.1 Produkční limity zpravodajského sdělení

Vzhledem k předmětu naší práce považujeme za vhodné se blíže zmínit o faktorech komunikační situace, které mají zásadní vliv na práci novinářů. Jedná se tzv. produkční limity zpravodajského sdělení. Upozorňují na ně McQuail, Bartošek, Jílek a další autoři.

Tyto faktory vznikají jak uvnitř samotného média, tak na něj působí i zvenčí. Bartošek vyjmenovává následující faktory:³⁰

- **tlak času a prostoru** – Vyplývá z požadavku aktuálnosti. Produkční lhůta, tedy doba od vzniku události po její zveřejnění musí být co nejkratší.³¹ Vliv má i konkurenční prostředí. Kdo informaci zveřejní jako první, má před ostatními značnou výhodu. Limitující je také prostor, který je v daném médiu pro sdělení vyhrazen.³² To má za následek, že původci sdělení využívají ve všech rovinách práce s informací ustálené mechanismy. Jílek v této souvislosti uvádí i ohled na příjemce (sdělení musí být podáno srozumitelnou a nenáročnou formou), což je další aspekt, který schematizaci³³ podporuje.³⁴
- **tlak prostředí** – Vliv na jazykové vyjádření mají i krizové situace, ve kterých se novinář může nacházet při referování o událostech (válečný konflikt, masová demonstrace, extrémistické nebo policejní akce, přírodní katastrofa).
- **tlak osobního pohledu** – U méně profesionálních žurnalistů se může projevit při výběru témat, v kompozici i při volbě jazykových prostředků.
- **tlak média** – Ten je důsledkem redakční nebo vydavatelské filosofie, patrný je zejména u komerčních médií, které podléhají ekonomickým vlivům. Z hlediska užívaných výrazových prostředků je důležité, že redakce mají své jazykové kodexy (určují vlastní normu pro syntax, lexikum, morfologii, gramatiku i výslovnost). V současné době je zejména u komerčních médií patrná personifikace zpravodajství

³⁰ Bartošek 2002, s. 68.

³¹ Liší se v závislosti na druhu média. Nejvíce času mají tištěná média, méně audiovizuální (rozhlas a televize) a nejrychleji reagují multimédia (internetové deníky).

³² Maximální délka televizního zpravodajského příspěvku se pohybuje kolem 2 minut, včetně studiového úvodu. Průměrná stopáž je však 1 minuta 10 sekund a řada příspěvků má pouhých 20–30 sekund. (Osvaldová 2001, s. 76.)

³³ Též bývá označována jako modelovost, automatizace nebo standardizovanost.

³⁴ Jílek 2004, s. 78.

- **tlak mediální scény** – Komeracionalizace, globalizace, nové výrobní a distribuční technologie mají vliv jak na obsah, tak i na jazyk žurnalistických sdělení (zejména nástup internetu).³⁵
- **tlak současné jazykové situace** – Současná jazyková situace je odrazem sociálního klimatu. Při její charakteristice Bartošek vychází z Daneše:³⁶
 - pocit ohrožení malého jazyka jazyky národními a světovými;
 - míšení jazyků a variant v rámci jednoho jazyka a s ní spojená nestabilita a nejistota;
 - funkce spisovného jazyka v porovnání s nižšími varietami (s obecnou češtinou a dalšími regionálními a sociálními varietami) a jejich rozdílné fungování v západní a východní části státu i v různých komunikačních sférách.

Přitom masmédia současnou jazykovou situaci nejen reflektují, ale do značné míry i vytvářejí a prezentují.

3.3 Zpravodajská norma

Zpravodajská norma vychází z obecných jazykových, komunikačních a společenských norem, je ovšem vázána požadavkem na informativní funkci. *„Naplnění informativní funkce je základem pro stanovení komplexu norem platných pro danou oblast, včetně norem jazykových. Oblast masové komunikace zde pracuje s terminologickým souslovím informační kvalita.“*³⁷

3.3.1 Informační kvalita (objektivita)

Objektivita je od zpravodajství požadována a očekávána. Je zároveň i ústředním pojmem ve vztahu ke kvalitě poskytovaných informací. Z hlediska příjemců je základním kritériem hodnocení obsahu zpravodajství.

Hlavními rysy objektivit jsou podle McQuaila:

- **odstup a neutralita** ve vztahu k předmětu zpravodajství (vyloučení subjektivního pohledu a osobního zaujetí)

³⁵ Bartošek se v této souvislosti zmiňuje i o pozitivním vlivu modernizace. Konkrétně hovoří o rozvoji souhrnných zpravodajských relací v rozhlasu a televizi. Poukazuje na prohlubování jejich struktury směrem ke klasické epické próze.

³⁶ Bartošek 2002, s. 75–76.

³⁷ Jílek 2004, s. 81.

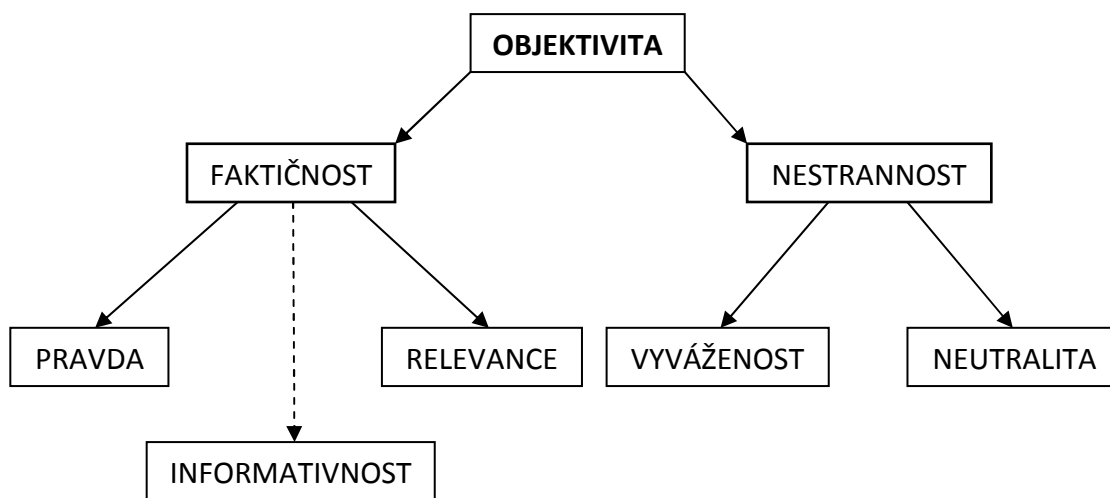
- **absence stranění** (absence předpojatosti a stavění se na něčí stranu)
- **přesnost** a další kritéria pravdivosti (relevance a úplnost)
- **absence skrytých motivů a služby třetí straně**³⁸

Tento ideál zpravodajské práce se stal převládajícím ideálem při definování role profesionálního novináře. Je spojen s principem svobody, neboť předpokládá nezávislost původce sdělení.

Objektivita zvyšuje cenu zpráv na trhu, je totiž pro příjemce poměrně jasným kritériem a ti si tak mohou podle něj informace vybírat. Dodržování zásad objektivitě posiluje prestiž médií a posiluje důvěru příjemců v informace jimi přinášené.

Díky kritériím objektivitě mohou média odlišit redakční obsah od reklamního. Státní úřady a zájmové skupiny mohou promlouvat přímo ke svému publiku bez zásahů majitelů médií a není přitom zpochybněna nezávislost média. McQuail při definici informační kvality využívá Westerstáhlovo schéma objektivitě:

Schéma č. 1

(Zdroj: McQuail 1999, s. 174.)

Westerstáhl vychází z předpokladu, že objektivita nesouvisí pouze s fakty, ale i s hodnotami, přičemž i fakty lze hodnotit. Podle Westerstáhla objektivita zahrnuje faktičnost a nestrannost.

³⁸ McQuail 1999, s. 172–173.

3.3.1.1 Faktičnost

Prvním aspektem faktičnosti je pravdivost. Ta se týká především referování o událostech, které má být prosto jakéhokoli komentáře, dále pak zahrnuje další měřítko pravdivosti jako úplnost, přesnost a nezatajování fakt.

Druhým aspektem faktičnosti je relevance. Ta se vztahuje k výběru informací a definuje zásady, podle kterých tento výběr probíhá, tedy co je pro příjemce a společnost podstatné a co ne. Relevantní zpravodajství by mělo být aktuální a mělo by se týkat většiny lidí. Třetím a pro nás nejdůležitějším z aspektů faktičnosti je informativnost. Ta se týká těch kvalit informačního obsahu, které by měly zvýšit přístupnost informace příjemcům, tedy zajistit, aby informaci zaregistroval co největší počet příjemců a byl ji schopen pochopit a zapamatovat si.³⁹

3.3.1.2 Nestrannost

Druhého aspektu objektivitu, nestrannosti, může být dosaženo kombinací vyváženosti (stejný čas a důraz) protistran a neutrality při referování o nich. Požadavek nestrannosti může být zčásti nahrazen odlišným pohledem na událost v ostatních médiích.⁴⁰

3.3.1.3 Vliv zásad informační kvality na jazyk zpravodajství

Všechny uvedené aspekty informační kvality tvoří základ komunikační normy zpravodajské oblasti. Některé z nich ovlivňují jazyk zpravodajství přímo a stávají se tak součástí jazykové normy textové a stylové.

Jak jsme již řekli, faktičnost sestává z aspektu pravdivosti, informativnosti a relevance.

Prvním požadavkem aspektu pravdivosti je absence komentářů. Tomu ve zpravodajství odpovídá užívání slohových postupů informačního a objektivizovaného věcného popisného a příslušných textových vzorců. Ty vylučují vkládání úvahových a výkladových prvků.

Druhým požadavkem aspektu pravdivosti je úplnost zprávy. Tomu odpovídá užití vhodného textového vzorce a jeho dodržení.

³⁹ McQuail 1999, s. 174.

⁴⁰ Tamtéž, s. 174.

Třetím požadavkem aspektu pravdivosti je přesnost a nematení příjemců. V lexikální oblasti by se tedy neměla používat pojmenování s neurčitou sémantikou, v rovině syntaktické pak neurčité vyjádření syntaktické závislosti.

Aspekt informativnosti by se dal také pojmenovat jako aspekt srozumitelnosti. V lexikální oblasti tomu odpovídá omezení termínů, internacionalismů a modelových výrazových prostředků lexikálně syntaktických. V syntaktické oblasti pak lineární struktura a kratší větné celky. Velký význam má užití standardizovaných informačních textových vzorců, které se ustálily v průběhu užívání.

Aspekt relevance nemá přímý normativní dopad na jazyk zpravodajství, podobně jako v rámci pravdivosti požadavek nezatajovat důležitá fakta.⁴¹

Aspekt vyváženosti zahrnuje vložení opozitních názorů, jejich umístění v textu a také strukturování informací.⁴²

Aspekt neutrality počítá s vyloučením implicitní subjektivity, naopak požaduje nocialitu a užívání spisovných a neutrálních (neexpresivních, neobrazných) prostředků všech rovin jazyka.⁴³

3.3.2 Objektivizace sdělení

Zásady informační kvality jsou plně realizovatelné pouze teoreticky. V praxi jsou limitovány časovým tlakem a tlakem osob, skupin a organizací⁴⁴(viz Produkční limity zpravodajského sdělení, s. 16.), navíc některé jejich aspekty nejsou jednoznačně vymezeny.⁴⁵

„Pro potřeby zpracování informací si novináři vytvářejí specifickou metodu práce, soubor postupů, které v mnoha ohledech určuje či modifikuje mediální organizace. Postupy umožňují původci vyhnout se limitům, které jsou dány faktickou nemožností zjistit veškeré informace o předmětu zájmu a nutností třídit, zveřejnit pouze část z nich, čili ze subjektivního výběru faktů. Vyhovují tlaku profese, ale také ve vztahu ke společnosti omezují možnost, že sdělení budou označena jako neobjektivní.“⁴⁶

⁴¹ Jílek 2004, s. 83.

⁴² Např. rozšířená zpráva ve tvaru obrácené pyramidy

⁴³ Jílek 2004, s. 84.

⁴⁴ Tzn. ohrožení nezávislosti

⁴⁵ Např. relevance, tedy kritéria výběru informací

⁴⁶ Jílek 2004, s. 85.

Podle Kunczika jsou hlavními znaky objektivizačních postupů ověřování pravdivosti výpovědi, věcné a emocionálně oproštěné referování, užívání neutrálních výrazů k označení stavu a udávání i rozporuplných zdrojů.

Na základě těchto parametrů člení výše zmiňované postupy na: uvádění protikladných názorů, prezentace dodatečných důkazů, použití citací a parafrází a rozčlenění informace do správného pořadí.⁴⁷

⁴⁷ Kunczik 1995, s. 140–141.

4 Analýza

4.1 Jazykový kód

Televizní zpravodajství musí být obecně přístupné, tedy srozumitelné širokému publiku. Toho lze dosáhnout používáním srozumitelného kódu a srozumitelných jazykových prostředků. Jazykovým kódem obou stanic je spisovná čeština. Ta totiž jako jediná splňuje požadavek obecné srozumitelnosti na celém území Česka. Jakýkoli jiný jazykový kód by byl nutně územně nebo sociálně omezený, což by zúžilo okruh možných příjemců. Použití spisovné češtiny autorovi umožňuje se v nejvyšší míře vyjádřit srozumitelně a vyvarovat se tak případné chybné interpretace ze strany příjemců, kterou nemá možnost korigovat.⁴⁸

4.2 Oblast lexika

4.2.1 Příznakové vrstvy slovní zásoby

Nejen že by zpravodajství mělo užívat spisovný jazyk, ale veškeré jeho jazykové prostředky by měly být stylově neutrální, bezpříznakové. Neutrální jazykové prostředky jsou takové, které patří do jádra slovní zásoby. Jsou to slova čistě pojmenovací, bez vedlejších příznaků. Tyto příznaky snižují srozumitelnost a jasnost textu. Jsou jimi například spisovné oblastní varianty, odborné termíny, méně časté zkratky a zkratková slova, neobvyklé cizí výrazy, neologismy, expresiva, poetismy a řídké výrazy. Taková slova patří na periferii slovní zásoby. Ve slovní zásobě tak rozpoznáváme slova, která můžeme zařazovat do kategorií podle:

- stylových příznaků
- časového zakotvení
- původu slova
- frekvence užívání
- expresivity
- příslušností k nespisovným útvarům jazyka⁴⁹

Tyto příznaky se mohou překrývat, což znamená, že slova často patří do několika kategorií zároveň.

⁴⁸ Osvaldová a kol. 2001, s. 109.

⁴⁹ Jílek 2005, s. 8.

V následující části budeme popisovat jednotlivé příznakové vrstvy slovní zásoby a možnost jejich užití ve zpravodajství. V praktické části budeme sledovat, jak jsou jednotlivé sledované výrazy zastoupeny v textu, a jak porušují zásady informační kvality.

4.2.1.1 Podle stylových příznaků

4.2.1.1.1 Odborné termíny

Odborné termíny jsou bez příznaku ve stylové oblasti odborné, naopak ve zpravodajství se mohou jevit jako příznakové, především jde-li o méně užívaná slova.

Pokud přejdou do publicistické oblasti v širším slova smyslu, pak „*tato slova mohou ztratit svůj původní přesně vymezený obsah, dochází k tzv. determinologizaci, přestávají tak mít platnost termínů. Často se mohou stát módními slovy, např. výrazy optimální, stimul, sféra aj.*“⁵⁰

Do zpravodajství by se měly dostat pouze ty odborné termíny, které jsou obecně známé. Použití odborných termínů je zvláště časté ve zprávách ekonomických, technických, politických, sportovních a úzce odborně zaměřených, například z oblasti zdravotnictví. Jelikož je ale televizní zpravodajství určeno širokému a obecnému publiku a ne odborníkům, není užívání takovýchto termínů žádoucí ani v těchto oblastech. Chceme-li nebo je-li přesto nezbytné odborný termín použít, měli bychom k němu připojit vysvětlení. To je ale v rozporu s požadavkem stručnosti a měli bychom tedy dbát na to, aby byl význam použitého termínu vyvoditelný alespoň z kontextu. V případě televizního zpravodajství například z obrazové či zvukové složky.⁵¹

Užívání odborných termínů má potenciál porušovat zásadu informativnosti, tedy srozumitelnost sdělení. A proto v praktické části budeme počítat všechny odborné termíny, u obou sledovaných stanic uvedeme příklady méně srozumitelných odborných termínů.

Události

Ve sledovaném vzorku jsme zaznamenali velké množství odborných termínů, většina z nich je ale obecně známa. Objevili jsme ale i některé termíny, které by mohly být srozumitelné méně: *arbitráž* (6/11/07; 21:20) , *parazitické dvojče* (6/11/07; 24:15),

⁵⁰ Jílek 2005, s. 15.

⁵¹ Osvaldová a kol. 2001, s. 109.

onkolog (7/11/07; 16:42), *územní plán* (8/11/07; 06:52), *krevní komponenty* (8/11/07; 12:43);, *makléř* (7/11/07; 23:59), *torzo*, *ultimátum*, *chronická leukémie*.

Televizní noviny

Ve zpravodajství TV Nova je odborných termínů podstatně méně, opět uvádíme jen některé: *cévní mozková příhoda* (7/11/07; 06:38), *humanita* (7/11/07; 08:30), *epicentrum* (10/11/07; 02:39), *mozková dysfunkce* (8/11/07; 21:46), *orgány činné v trestním řízení* (9/11/07; 08:59), *kóma*, *erupce*, *hematologický ústav*, *termínované vklady*, *observatoř*, , *kevlar*, *genocida*, *plomba*, *amalgám*, *termodeka*.

4.2.1.1.2 Poetismy, knižní slova

Poetismy jsou taková slova, jejichž užívání je omezeno na umělecký styl. Poetismy jsou většinou spjaty se starým básnickým jazykem. Ve zpravodajství se příliš nepoužívají. To samé se dá říci o slovech knižních. Jedinou vrstvou knižních slov, která je ve zpravodajství častěji zastoupena, jsou slova papírová, používaná v administrativním vyjadřování (stávající, rukoudání).⁵² Všechna tato slova mají potenciál porušovat zásadu neutrality.

Události

Ve sledovaném vzorku jsme zaznamenali pouze tři knižní slova: *na sklonku* (5/11/07; 09:13), *byť* (9/11/07; 9:59) a *žalář* (7/11/07; 22:21)

Televizní noviny

Ve sledovaném vzorku jsme zaznamenali knižní slovo *záhy* (7/11/07; 03:43).

4.2.1.1.3 Publicismy

Specifickou vrstvou slovní zásoby tvoří publicismy. „Publicismy jsou jednoslovné i víceslovné lexikální prostředky nepříznakové ve stylové oblasti publicistické, které vycházejí vstříc specifickým požadavkům komunikátů určených pro širší publikum (novinářských, politických, reklamních).“⁵³ Publicismy vznikají procesem automatizace,

⁵² Hauser 1980, s. 43.

⁵³ Jílek 2005, s. 18.

ve kterém autor kvůli větší srozumitelnosti v důsledku časového tlaku, v němž zprávy vznikají (viz Produkční limity zpravodajského sdělení, s. 16.), použije stereotypní vyjádření. Druhým způsobem, kterým publicismy vznikají, je proces aktualizace, tedy naopak oživení textu.

Publicismy mají potenciál porušovat zásady informační kvality. Uvádíme celkový počet publicismů.⁵⁴

Události

Z jednoslovných publicismů je časté slovo kauza, které původně, jako termín, znamená právní případ. Novináři jej ale užívají pro jakýkoli případ: *citlivá kauza* (5/11/07; 01:31), *kauza Kořistka* (7/11/07; 07:37). Slovo kauza se objevilo ve sledovaném vzorku jedenáctkrát. Za publicismus bychom mohli považovat i slovo *akce*, které se objevuje často ve spojeních *pietní akce* (10/11/07; 06:43), *neonacistické akce* (11/11/07; 07:55) a ve sledovaném vzorku se objevilo čtyřicetkrát. Univerbizací vznikl například publicismus *schenghen* (6/11/07; 14:22), tedy *schenghenský prostor*. Některé publicismy skrývají náznak expresivity, i když ta by ve veřejnoprávním zpravodajství neměla být přítomna: *Poláci ho poslali do opozice* (5/11/07; 06:51); *šéf českého podsvětí* (5/11/07; 12:50); *politické namlouvání* (6/11/07; 19:50). Většina publicismů ve zkoumaném vzorku zpravodajství České televize vznikla automatizací v rámci podpory srozumitelnosti a zároveň zestručnění vyjádření. Objevují se ale i publicismy vzniklé aktualizací, tedy za účelem oživení textu: *trabantové impérium* (6/11/07; 18:02), *duroplastový dvoutakt* (6/11/07; 18:20), *koncert strojů* (6/11/07; 22:01).

Televizní noviny

Ve zpravodajství TV Nova jsme zaznamenali všechny typy publicismů, které výše uvádíme u ČT. TV Nova se od ČT liší v tom, že podstatně více užívá publicismy s expresivním příznakem: *přišel si to vyřídit se světem* (8/11/07; 19:23); *sobota byla událostmi nabitá* (10/11/07; 01:09); *bouře bičuje* (9/11/07; 14:15); *bakelitový miláček* (5/11/07; 17:26); *kdo se popere o vavříny* (10/11/07; 14:04). Více jsou zde také zastoupeny publicismy vzniklé aktualizací: *lázeňští kovbojové* (9/11/07; 24:20); *psí adept* (5/11/07; 25:53).

⁵⁴ Expresivní publicismy jsou také započítány k expresivním slovům, neologické k neologismům.

4.2.1.1.4 *Hovorová slova*

Hovorové lexikum je ve všech stylových oblastech kromě oblasti prostě sdělovací příznakové. Hovorovou vrstvu lze rozdělit na spisovnou a nespisovnou část, přičemž slova z nespisovné části pronikají do části spisovné, ztrácejí příznak a stávají se neutrálními. Nespisovnou část hovorové vrstvy tvoří především slova obecné češtiny, slangismy a profesionalismy. Hovorové výrazy do zpravodajství nepatří, protože porušují zásady neutrality i informativnosti.

Hovorová slova se tvoří často univerbizací (tryskáč, Václavák). Taková slova jsou často homonymní (stovka – rychlost, bankovka, dráha). Stejně jako slangová slova se i hovorová tvoří i krácením slov a přidáním přípony (sámoška). Hovorový ráz mají obyvatelské názvy s příponou -ák (Pražák).⁵⁵

Události

Hovorové výrazy byly ve sledovaném vzorku zastoupeny jen řídce: *fandit* (6/11/07; 22:24), *lepit se na kufr auta* (9/11/07; 04:32), *kluk* (8/11/07; 10:22).

Nova

Ve sledovaném vzorku jsme zaznamenali hovorové výrazy: *vyhazovač* (9/11/07; 15:16); *finta* (7/11/07; 10:23); *holdovat cigaretám* (7/11/07; 17:28); *típnout cigaretu* (7/11/07; 16:53), *kumpán* (11/11/07; 12:59), *kriminálka* (11/11/; 12:48).

4.2.1.2 **Podle časového zakotvení**

Následující kategorie slov jsou na periférii slovní zásoby, protože buď už vyšla z běžného užívání, nebo do něj ještě nevešla. Těchto slov však může být v jazyce užito, například pro zvláštní vyjádření. Říkáme jim jinak slova zastaralá a slova nová.

4.2.1.2.1 *Archaismy, historismy*

Archaismy jsou taková slova, která byla vytlačena z užívání jiným slovem živým. Ta jsou pak jejich neutrálními synonymy. Historismy označují skutečnosti již

⁵⁵ Hauser 1980, s.46.

zaniklé. Užívá se jich, pokud mluvíme o době, ke které se váží. Historismy jsou jak původu domácího, tak i cizího.

„Dokladem společensko-politické podmíněnosti vývoje jazyka je řada slov, která byla z ideologických důvodů do roku 1989 považována za archaismy (domovník, hasič, strážník) či historismy (exekutor, hejtman), kdežto dnes jsou běžně užívána.“⁵⁶

Historismy ani archaismy nejsou ve zpravodajství běžné, protože snižují srozumitelnost sdělení. Historismy se používají zřídka v reportážích s historickým obsahem či kontextem.

Události

Ve sledovaném vzorku jsme zaznamenali historismy *verbovat* (7/11/07; 21:30), *vozová hradba* (8/11/07; 04:50), *tlampač* (10/11/07; 07:05) a archaismus *žalář* (7/11/07; 22:21). Přitom slovo *tlampač* bylo použito k pojmenování historické věci, zatímco slova *verbovat* a *vozová hradba* byla použita jako publicismus nebo jeho část: *naverboval a povzbuzoval jednotky, které mají na svědomí nejhorší válečná zvěrstva; kolem centra stojí těžko proniknutelná vozová hradba*. Jednou moderátorka použila archaismus *mohovitý* (5/11/07; 14:57), jehož současnou variantou je slovo *movitý*.

Televizní noviny

Výskyt historismů v Televizních novinách je stejně nízký. Ve sledovaném vzorku se omezil na slova *pranířovat* (6/11/07; 01:33), *verbovat* (6/11/07; 20:33), *vévoda* (9/11/07; 18:07), *robot* (10/11/07; 12:45), *koželužský cech* (10/11/07; 12:42). Slova *pranířovat* a *verbovat* byla použita jako publicismus: *a proto se rozhodli, že ty nejhorší budou veřejně pranířovat, aby se polepšili; verbovali také sebevražedné atentátníky*. Slova *vévoda*, *robot* a *koželužský cech* byla užita v historickém kontextu.

4.2.1.2.2 Neologismy

Neologismy jsou slova užívaná nejprve jedním nebo jen několika málo uživateli. Jakmile vejdu do obecného užívání, ztrácejí příznak novosti. Ve zpravodajství nejsou neologismy kvůli požadavku srozumitelnosti běžné. Za neologismy⁵⁷ je možné

⁵⁶ Jílek 2005, s. 21.

⁵⁷ V tomto případě by šlo o tzv. souslovné nebo frazeologizované neologismy.

považovat některé nové publicismy a frazeologismy, které vznikly kvůli požadavku aktualizace vyjádření. Neologismy porušují zásadu informativnosti, některé i zásadu neutrality.

Události

Jediným slovotvorným neologismem, který jsme ve sledovaném vzorku zachytili, bylo slovo *propadlák* (10/11/07; 22:33). Bylo použito jako publicismus ve smyslu „ten, kdo propadl ve škole“: *počet propadlíků na základních školách se rok od roku snižuje*. Za neologismus by se také dalo považovat slovo *vizitkář* (7/11/07; 02:07), zde použito ve významu schránka na vizitky, nebo *chobotnice* jako označení budoucí budovy Národní knihovny. Objevily se i neologismy frazeologizované, které jsou pro typické pro oblast publicistiky v širším slova smyslu⁵⁸: *trabantové impérium* (6/11/07; 18:04), *duroplastový dvoutakt* (6/11/07; 18:20).

Televizní noviny

V Televizních novinách jsou neologismy zastoupeny také řídce. Ve sledovaném vzorku jsme zaznamenali slova vzniklá skloněním internacionálního výrazu: *očipovat* (7/11/07; 09:07); uměle vytvořená: *superdetektiv* (7/11/07; 19:56), *ekodvůr* (10/11/07; 12:11); vzniklá vytvořením podstatného jména ze slovesa: *neplatič* (6/11/07; 23:19), *útěkář* (9/11/07; 23:47), *stěžovatel* (6/11/07; 00:55). V reportáži o soše z másla použil moderátor výraz *vymáslili* (9/11/07; 26:17): *Vymáslili ji v americké Minnesotě a klidně si to můžete zkusit sami*. Ve zkoumaném vzorku se vyskytly i frazeologické neologismy: *audiovizuální rybník* (5/11/07; 13:07).

4.2.1.3 Podle původu

4.2.1.3.1 Internacionalismy

Internacionalismy dělíme na nadnárodní slova, slova charakteristická pro místo, slova uměle vytvořená z kořenů, internacionální morfémy, internacionální citátová, okřídlená slova a spojení, jejich kalky. V praxi do celkové sumy zahrneme všechny tyto kategorie, kromě kalků. Ty totiž nemají potenciál porušovat zásady informační kvality. V praktické části uvedeme celkový počet internacionalismů. V příkladech pak u každé

⁵⁸ Jílek 2005, s. 23.

ze stanic uvedeme několik internacionalismů, které jsou podle frekvenčního slovníku málo užívané.

Už Bečka v sedmdesátých letech kritizoval nadužívání cizích slov ve zpravodajských textech, především v televizi. Zvláště pak užívání cizích slov, která mají adekvátní česká synonyma. V případě, že existuje české synonymum, které přesně vystihuje původní smysl, měli bychom jej použít.⁵⁹ Ovšem je tu ale i množství cizích slov, jejichž nejpřesnější český ekvivalent nenaplnuje nebo naopak přesahuje jejich původní smysl. V tom případě je postup obdobný jako u odborných termínů. Autor by je měl buď opsat, nebo použít termín a vysvětlit jej kontextem. „Vcelku možno říci, že možnost užít cizího slova poskytuje výhody autorovi, ne však čtenáři. Z toho vyplývá, že je častý případ, kdy čtenář necítí užití cizího slova jako vhodné a raději by četl na jeho místě slovo domácí, kdežto opačný případ je za normálních okolností zcela výjimečný.“⁶⁰

Internationalismy mají potenciál porušovat zásadu informativnosti.

Události

Ve sledovaném vzorku jsme zaznamenali 1105 internacionalismů. Většina z nich je obecně známa: *parlament, premiér, opozice, problém*. Moderátoři a reportéři Událostí používají cizí výrazy často i v případech, kdy existuje přesný český ekvivalent a hlavně kdy použití cizího slova není nutné: *avizovali (předeslal, oznámili), definitivní (konečný)*. Ve sledovaném vzorku se objevily i některé méně časté internacionalismy.⁶¹

Televizní noviny

Ve sledovaném vzorku Televizních novin je internacionalismů o něco méně než v případě Událostí. Z velké většiny se stejně jako v případě Událostí jedná o slova, která přešla do běžného užívání. I zde jsme ale objevili méně časté a tím i potenciálně méně srozumitelné internacionalismy.⁶²

⁵⁹ Bečka 1973, s. 30.

⁶⁰ Bečka 1973, s. 31.

⁶¹ Ve Frekvenčním slovníku češtiny jsme si za hranici nízkého užívání stanovili hodnotu 200 záznamů v Českém národním korpusu (čemuž odpovídá například slovo emisní nebo averze). Pod touto hranicí se nacházela například tato slova zaznamenaná v Událostech: *pogrom (114), ultrapravicový (53), kontingent (182), memorandum (176), infiltrace (46), onkolog (21), doyen (26), stigma (69), pieta (115), doyen (0)*.

⁶² Například: *komunikativnost (20), neonacista (83), exces (131), sejm (153), maskulinní (21), observatoř (89), telegraficky (49), poldr (19), koncilium (0), machistický (0)*.

V případě slov *anarchista* a *neonacista* navíc používali moderátoři i redaktoři nevhodnou synonymii. Jednu a tutéž skupinu lidí označili nejdříve za *demonstranty*, potom za *anarchisty*, *antifašisty* a nakonec za *levicové radikály*, stejně tak střídali označení *pravicový radikál*, *pravicový extremistu* a *neonacista*.

Redaktor užil několikrát pro demonstranty označení *protestanti* (8/11/07; 07:17).

4.2.1.4 Podle expresivních příznaků

Většina slov ve slovní zásobě slouží pouze k základnímu pojmenování reality. Existuje ale skupina slov, u kterých je kromě základního pojmenovacího významu přítomen příznak citový nebo volní. Tyto jednotky označujeme jako expresivní.

Expresiva rozdělujeme na inherentní (vnitřně spjatá s lexikální jednotkou), adherentní (příznak vyplývá z užití slova – u takových slov potom rozlišujeme základní a expresivní význam) a kontextová.⁶³ Slova s expresivním příznakem jsou ve zpravodajství vždy příznaková, porušují jeho neutralitu, mohou porušovat i srozumitelnost. Podle kvality lze u expresiv rozpoznat dva druhy příznaků, pozitivní a negativní.

4.2.1.4.1 Pozitivní expresivita

Sem patří například důvěrná a familiérní slova, deminutiva, slova domácká a hypokoristika a eufemismy. V televizním zpravodajství nejsou tato slova příliš častá, přesto se zde především deminutiva a eufemismy občas objevují.

Události

Ve sledovaném vzorku Událostí se slova s pozitivní expresivitou omezují právě jen na deminutiva a eufemismy. Zaznamenali jsme deminutiva: *děvčátko* (6/11/07; 24:12), *holčička* (6/11/07; 24:28), *tělíčko* (10/11/07; 09:59).

Za eufemismy pak považujeme například slovní spojení: *vzdalo boj o život* (10/11/07; 10:01), *zbraň obrátil proti sobě* (7/11/07; 04:37), *soud ho poslal za mříže* (9/11/07; 19:48).

⁶³ Hauser 1980, s. 48.

Televizní noviny

Ve sledovaném vzorku Televizních novin jsme našli deminutiva: *šelmička* (6/11/07; 27:45), *miláček* (5/11/07; 17:28), *mazlíček* (6/11/07; 27:25), *dáreček* (7/11/07; 04:50), *partička* (9/11/; 15:30), *ocásek*, *fenka*, *do domečku*, *broučci*, *pistolka*, *psík* a eufemismy: *připravil o život* (6/11/07; 15:44), *jeho bratr svůj boj prohrál* (8/11/07; 23:27). Moderátoři a reportéři také používají hypokoristika, tedy oslovují se domáčkou obměnou jména: *Vlád'a* (10/11/07; 04:18), *Jirka* (10/11/; 06:53), *Juro* (10/11/07; 06:56).

4.2.1.4.2 Negativní expresivita

Sem patří slova hanlivá, pejorativní, vulgární slova, dále pak například dysfemismy. Slova s negativním expresivním příznakem jsou ve zpravodajství častější. Děje se tak jednak kvůli celkovému spíše negativnímu charakteru zpráv, ale i v rámci sdělení, kdy chce redaktor například přiblížit nějaké pro společnost problémové prostředí.⁶⁴

Události

Ve sledovaném vzorku se nachází velké množství slovních spojení s negativním expresivním příznakem: *zřítily se do ztráty* (6/11/07; 01:42), *žádná sláva* (6/11/07; 16:50), *přebujelá byrokracie* (8/11/07; 18:10), *potácí se mezi ideály* (8/11/07; 23:48) a také slova s negativním expresivním příznakem: *padouch* (7/11/07; 09:00).

Televizní noviny

Ve zpravodajství TV Nova jsou negativní expresivní výrazy ještě častější. Zaznamenali jsme jak větší množství slovních spojení s expresivním příznakem: *ušetřila porážku* (8/11/07; 03:48), *vyhodili z letectva* (8/11/07; 11:17), *kraj bouchl do stolu* (9/11/07; 10:56), *jedou se tam poprat* (9/11/07; 08:00), tak i slov s negativním expresivním příznakem: *nemotora* (6/11/07; 21:55), *vraky* (7/11/07; 02:25), *bestie* (9/11/07; 05:32), *polomrtvý* (9/11/07; 16:05), *banda* (11/11/07; 12:33), *vandal*, *hazardér*, *brutální*, *ohavnost*, *trhák*, *opilec*, *vyčmuchat*.

⁶⁴ Hauser 1980, s. 51.

4.2.1.5 Podle příslušnosti k nespisovným útvarům jazyka

Do zpravodajství pronikají i jazykové prostředky z nespisovných vrstev jazyka. Ty se dají rozdělit na dvě skupiny, podle rozdílů územních, nebo podle rozdílů sociálních. Všechny tyto prostředky jsou ve zpravodajství příznakové a porušují tedy zásady informační kvality.

4.2.1.5.1 Územní rozdíly

4.2.1.5.1.1 Slova obecné češtiny

Obecná čeština pochází ze středočeského interdialektu, ale postupem času se rozšířila a celé jazykové území. Mnohé prvky obecné češtiny přešly do mluvené podoby spisovné češtiny, tedy do hovorové češtiny. Jedná se o taková slova jako *bál*, *bramboračka*, *dechovka*, *holka*, *kluk*, *montérky*. Některé jednotky obecné češtiny sice pronikly do obecného užívání, ale spisovné nejsou. Jde o slova jako *chleba*, *kilo*, *kafe*, *moc*. V rámci obecné češtiny je stále hodně slov s omezeným užitím, jako jsou původně internacionality, většinou pocházející z němčiny (*fasovat*, *fotr*, *štafle*), slova expresivní (*citlivka*, *hecovat*, *marodit*) nebo slangová.⁶⁵

Události

Ve sledovaném vzorku jsme zjistili obecně česká slova jako např.: *parták* (7/11/07; 09:56).

Televizní noviny

Ani ve zpravodajství TV Nova nejsou obecně české výrazy časté: *občanka* (6/11/; 09:26), *panák* (9/11/07; 13:09), *flaška* (9/11/07; 13:12), *osobák* (8/11/07; 26:13).

4.2.1.5.1.2 Regionalismy, dialektismy

Regionalismy jsou taková slova, která se užívají ve větší oblasti a na ostatním území se pak používají jejich spisovné varianty. Dělí se na čechismy a moravismy (např. *bílit* x *líčit*). Někdy jsou spisovné obě oblastní varianty (např. *vesnice* x *dědina*).

⁶⁵ Jílek 2005, s. 9.

Dialektismy jsou oproti tomu užívány jen na jednom nářečním území, jako je například Haná, Valašsko, Podkrkonoší atd.⁶⁶

Ve sledovaném vzorku se žádné regionalismy ani dialektismy nevyskytly.

4.2.1.5.2 Sociální rozdíl

4.2.1.5.2.1 Profesionalismy, slang v užším slova smyslu, argot

Profesionalismy, tedy slova používaná v pracovním okruhu, a slangismy, tedy slova používaná uvnitř zájmových skupin, jsou v médiích vždy příznaková. Porušují zásady informativnosti a neutrality.

Mezi profesionalismy patří především nespisovné odborné termíny, protože v úzce profesním prostředí není nutné dodržovat striktně odbornou terminologii. Mnohá taková slova pak přešla do obecného užívání a částečně tak nahradila i původní termín (*štafle, ponk, jipka*). Slang v užším slova smyslu užívají zájmové skupiny (sportovci, studenti atd.) Argot jsou výrazové prostředky charakteristické pro lidi, kteří se pohybují na okraji společnosti (např. zločinci, drogově závislí a dealeři).

Události

Ve sledovaném vzorku jsme našli argotické slovo: *gang* (5/11/07; 22:07).

Televizní noviny

Ve sledovaném vzorku jsme našli slova argotická: *komplíc* (11/11/07; 12:20), *kumpán* (11/11/07; 12:58) a profesionalismus *čerpádlář* (8/11/07; 14:47).

4.2.1.6 Zkratky a zkratková slova

Zkratky jsou ve zpravodajství hojně využívány, neboť slouží ekonomizaci vyjádření. Pokud se jedná o zkratky obecně známé, není jejich užití ve zpravodajství na závadu, jde například o názvy politických stran (ČSSD, ODS, NSDAP), států (USA, KLDK) nebo organizací (UNESCO). Ovšem protože nelze, stejně jako v případě internacionalismů, přesně stanovit hranici, kdy je zkratka obecně srozumitelná a kdy ne, hodnotíme všechny zkratky jako pro zpravodajství příznakové, porušující zásadu

⁶⁶ Jílek 2005, s. 10.

informativnosti.⁶⁷ „Z hlediska stylistického užití je nezbytné upozornit, že zkratky mohou (při užití nepřiliš rozšířených jednotek, stejně tak v případě nadužívání) mít ve vztahu k recipientovi za následek obtíže v dekódování sdělení, popř. přímo nesrozumitelnost sdělení.“⁶⁸ V mluveném projevu jsou použitelné pouze zkratky graficko-fónické.

Události

Kromě obecně známých zkratk politických stran: *ODS*, *ČSSD*, *KDU-ČSL*, *KSČM* se v Událostech objevily i zkratky institucí a organizací: *ÚOOZ* (5/11/07; 10:45), *BIS* (6/11/07; 16:23), *Europol* (5/11/07; 21:26), *Interpol*; společností: *ČSA* i zkratka technická: *DVD*. Přičemž zkratky *ODS*, *ČSSD*, *KDU-ČSL*, *KSČM*, *ÚOOZ*, *DVD*, *BIS* a *ČSA* jsou zkratky nelexikální iniciálové, zkratka *ICEF* je přechodné iniciálové zkratkové slovo a zkratky *Europol* a *Interpol* jsou lexikální zkratková slova. Stejně jako například zkratka *gestapo*. Zkratku *DVD* moderátoři vyslovovali jak [dévédé] tak i [dývýdý].

Nova

V Televizních novinách se kromě u Událostí již zmiňovaných zkratk politických stran objevily například i nelexikální iniciálové zkratky: *STK* (7/11/07; 02:38), *RAF* (8/11/07; 10:38), *SA* (10/11/07; 09:28), *NDR*, *DVD*.

4.2.1.7 Sémaziologicko-onomaziologické derivace

Ve zpravodajství jsou časté i metafory a metonymie. Metafora vzniká přenosem slov na základě vnější podobnosti, metonymie pak na základě podobnosti vnitřní. Metafory a metonymie mají potenciál porušovat zásadu neutrality. Mezi metafory zde počítáme i personifikace a přirovnání, mezi metonymie zase synekdochy.

Události

Většina metafor, které jsme ve sledovaném vzorku zaznamenali, vznikla personifikací: *operace se rozběhla* (5/11/07; 21:51), *reportáž odstartovala* (5/11/07; 01:53), *inflace se pohybovala*.

⁶⁸ Jílek, s. 69.

Častá jsou také vyjádření, ve kterých jsou pojmenování osoby nebo skupiny osob nahrazeny pojmenováním města, pracoviště nebo např. organizace: *Povodí Moravy nestíhá likvidovat škody* (5/11/07; 15:01), *Praha nemá vyhráno* (5/11/07; 05:34), *Bělehrad a Priština by se měli být schopni dohodnout* (5/11/07; 10:24), nejčastěji pak *magistrát, radnice varuje, tvrdí* atd. Považujeme je za metonymie. Přirovnání: *jako své malé vítězství* (9/11/07; 10:56). Objevily se i metařečové metonymie: *definitivní tečka za rakouskými námitkami* (6/11/07; 16:02).

Televizní noviny

Ve sledovaném vzorku jsme zaznamenali metafory: *bílá pokrývka* (6/11/07; 04:41); *obec je na nohou* (10/11/07; 10:42); personifikace: *sněžení má přijít* (6/11/07; 04:28); *sopka se probudila* (8/11/07; 21:07); přirovnání: *zmizel, jako by se po něm slehla zem* (7/11/07; 25:33); *obličej jako ze škatulky* (9/11/07; 26:27) i metonymie: *policie uzavřela vyšetřování* (7/11/07; 21:16), *způsoby jsou v plenkách* (5/11/07; 12:01).

4.2.1.8 Frazeologismy

„Frazeologismy jsou víceslovná pojmenování ustálená s přeneseným (obrazným) významem. Ustálenost je základní podmínkou frazeologismů a projevuje se nezaměnitelností jejich slovního obsazení. Význam frazeologismu nelze odvodit z významů jednotlivých složek.“⁶⁹

Ve zpravodajství není časté používání frazeologismů příliš vhodné, protože mohou být nejen expresivní, ale pro diváky také obtížněji interpretovatelné. Na druhou stranu přispívají k jazykové aktualizaci a intenzifikaci výrazu.⁷⁰ Ve zpravodajství se objevují především frazémy nevětné a rčení, větné frazémy (pořekadla, přísloví, pranostiky a okřídlená slova) pouze velice zřídka.

I když jsou ve zpravodajství nejčastější publicistické a neutrální frazeologismy, můžeme zde nalézt příklady i kolokviálních a slangových frazeologismů.

Frazeologismy mají potenciál porušit jak srozumitelnost, tak, pokud jsou expresivní, i neutralitu sdělení.

⁶⁹ Hauser 1980, s. 160.

⁷⁰ Čechová a kol, s. 219.

Události

Frazeologismy jsou v Událostech časté, jak s jedním frazeologizovaným členem: *v černých číslech* (6/11/07; 01:24), tak i frazeologizované jako celek: *nabraly rychlý spád* (5/11/07; 20:18), *pozvat na kobereček* (7/11/07; 16:57), *držel v šachu, ruská ruleta, hra na protiruskou strunu*.

Televizní noviny

Televizní noviny obecně více užívají frazeologismů, kromě frazeologismů publicistických ale často užívá frazeologismy obrazné: *pod svícnem je největší tma* (6/11/07; 22:12); *jako mávnutím kouzelného proutku* (9/11/07; 16:23).

4.2.1.9 Přítomnost hodnocení

Hodnocení, subjektivní pohled nebo persvazivní záměry jsou ve zpravodajství nepřípustné. Zpráva musí být věcná, protože „*recipienti nemají být při tvorbě názorů ovlivňováni tím, že se zprávy podávají z perspektivy určitých postojů*“⁷¹. Kodex České televize uvádí: „*Redaktoři České televize si musí při vystupování ve zpravodajských a aktuálněpublicistických pořadech počínat tak, aby divák nemohl rozpoznat, jaký mají na věc, o níž informují, názor.*“⁷² Novináři přesto, často nevědomky, do zpravodajství tento svůj názor vkládají. Hodnocení je přijatelné tehdy, pokud odpovídá objektivnímu, obecně platnému a kulturně a morálně přijatelnému konstatování. Ovšem toto vymezení je velmi volné a užití jakýchkoli hodnotících prostředků je tedy velmi problematické.⁷³

„*Hodnocením se vyznačuje, zda objekt, čin, vztah, vlastnost, popř. celá situace jsou dobré a špatné, žádoucí či nežádoucí, hodné chvály či odsouzení, zda jsou krásné a milé, příjemné nebo naopak ošklivé, nemilé, nepříjemné. Hodnocení může vyplývat z konfrontace jevů, je implicitní, v podtextu a adresát si je vyvodí sám. Většinou je však vyznačeno explicitně, slovně, slovy hodnotícími.*“⁷⁴

Pro explicitní hodnocení jsou specifická především tzv. hodnotící přídavná jména (*lakomý, obrovský, katastrofální, poutavý*) a podstatná jména (*hrdina, lež*).

⁷¹ Hagen 2004, s. 60.

⁷² Kodex České televize 2003, s. 16. [online]

⁷³ Osvaldová 2001, s.121–122.

⁷⁴ Bečka 1986, s. 22–23.

Hodnocení může nést i sloveso (*udivovaly, vynikaly*) nebo příslovce (*naštěstí, bohužel*). Nesou ho i všechna expresivní slova.

Události

Ve sledovaném vzorku Událostí se ani jednou neobjevily hodnotící adverbia, typická pro Televizní noviny: *naštěstí, bohužel*.

V textu se objevilo velké množství hodnotících adjektiv: *netradiční konec* (8/11/07; 10:07), *nevyzpytatelný gigant* (6/11/07; 04:30), *špičkové kliniky* (10/11/07; 25:30), *Paroubkovi se to nelíbí* (5/11/07; 12:12). Většina z nich je neexpresivní.

Televizní noviny

V Televizních novinách jsou častá hodnotící slova vyjadřující obecný názor: *nehoda u Týna nad Vltavou skončila bohužel tragicky* (11/11/07; 04:40). V mnohem větší míře než u Událostí jsou zde také zastoupeny expresivní výrazy: *mnohým sociálním demokratům to vyrazilo dech* (5/11/07; 05:00); *trháky stříbrných pláten* (5/11/07; 12:53); a vyjádření subjektivního hodnocení a soudů: *ročně zemře na následky kouření zbytečně osmnáct tisíc lidí* (7/11/07; 18:02); *loupení se mu asi zalíbilo a tak pokračoval* (7/11/07; 25:26); *zadržený muž zřejmě ani po sdělení obvinění nechápal, anebo nechtěl chápat, co se kolem něj děje* (11/11/07; 13:25). Na rozdíl od zpravodajství České televize se zde objevují i charakterizační výrazy subjektivně hodnotící pocity nebo zevnějšek: *velmi elegantně oblečení a se seriózním vystupováním* (7/11/07; 13:22). Moderátoři i reportéři Televizních novin užívají často, na rozdíl od těch z Událostí, vyšší míru intenzifikace: *zažívá ve světě obrovský boom* (11/11/07; 22:40).

V textu jsme zaznamenali i velké množství hodnotících adjektiv: *zdlouhavé přestupkové řízení* (11/11/07; 09:32).

4.2.2 Dílčí závěr k oblasti lexika

Tabulka č. 1⁷⁵⁷⁶

	Lexikální jednotky	Události	Průměr na příspěvek	Televizní noviny	Průměr na příspěvek
Porušující informativnost	Odborné termíny	702	6,75	491	4,13
	Knižní slova	3	0,03	1	0,01
	Hovorová slova	20	0,19	63	0,53
	Archaismy, historismy	4	0,04	6	0,05
	Neologismy	5	0,05	9	0,07
	Internacionalismy	1105	10,62	968	8,64
	Slova obecné češtiny	8	0,08	14	0,12
	Profes., slang, argot	1	0,01	4	0,03
	Zkratky	38	0,37	30	0,25
Porušující neutralitu	Publicismy	337	3,24	284	2,39
	Metafory	158	1,52	220	1,85
	Metonymie	135	1,30	236	1,98
	Frazeologismy	120	1,15	185	1,55
	Expresiva	73	0,70	141	1,18
	Přítomnost hodnocení	138	1,33	371	3,12

Z výsledku analýzy sledovaného vzorku vyplývá, že ani jedna ze stanic se neuchyluje k nespisovným výrazům často. Redaktoři i moderátoři užívají spisovný jazyk. Neužívají však jen jeho neutrální část, ale i slova z příznakových vrstev. V Událostech jsme zaznamenali více výrazů porušujících informativnost sdělení a na druhé straně v Televizních novinách zase výrazy porušující neutralitu sdělení. Lze předpokládat, že to vychází z odlišného pojetí zpravodajství obou stanic. ČT se přiklání k věcnému informování o seriózních tématech a užívá tedy více internacionalismů i odborných termínů. Zpravodajství TV Nova se častěji zabývá odlehčenějšími tématy a i

⁷⁵ Neuvádíme celkovou sumu porušení, protože některé jevy jsou součástí více kategorií (například slovo transfúze je jak odborný termín, tak i internacionalismus).

⁷⁶ Dělení na jednotky porušující neutralitu a informativnost je pouze orientační, některé kategorie mohou porušovat jak informativnost, tak neutralitu,

ta seriózní podává ve stejném duchu. Snaží se zaujmout diváka častým užitím expresivních výrazů, hodnotících výrazů a vkládá tak do sdělení citový a volní příznak, hodnocení. Počet publicismů a frazeologismů je vyrovnaný, přičemž ČT používá častěji automatizované publicismy a TV Nova aktualizované publicismy a frazeologismy.

4.3 Oblast syntaxe

Charakteristické pro syntax zpravodajských sdělení jsou kratší větné celky, často jednoduché dvojčlenné věty, ale též věty s množstvím rozvíjejících větných členů. Typická je výčtová linie informací. Ve větách nalezneme málo plnovýznamových sloves v určitém tvaru a celkově převládá jmenný charakter vyjadřování. Souvětí nejsou příliš složitá a skládají se převážně ze dvou vět, a to opět s větším počtem rozvíjejících větných členů.⁷⁷ Souvětí složená z více než tří vět jsou výjimečná.⁷⁸

Mezi stavbou psaných a mluvených zpráv existují určité rozdíly. Mluvené zpravodajství vyžaduje ještě jednodušší větnou stavbu než tištěné zprávy. Tento požadavek vyplývá jednak z důvodu odlišné recepce a percepce na straně příjemce a jednak ze specifických vlastností rozhlasového a televizního zpravodajství (na rozdíl od novin se k rozhlasové nebo televizní zprávě příjemce nemůže vícekrát vracet). Mluvené zprávy proto vyžadují vyšší stupeň přístupnosti, srozumitelnosti a přehlednosti. Tyto požadavky se promítají především do oblasti slovosledu a větosledu, aktuálního větného členění a tematických posloupností v textu.

Co se týče poměru jednoduchých vět a souvětí ve psaných zpravodajských sděleních, tak se údaje v odborné literatuře různí. Čechová pokládá za méně užívaná souvětí.⁷⁹ Mistrík však ve zpravodajství konstatuje nižší frekvenci užití jednoduchých vět.⁸⁰ Jejich poměr za vyrovnaný označil Bartošek.⁸¹

Tentýž poměr však podle Bartoška může být v krátkých mluvených zpravodajských relacích až 8:1 ve prospěch jednoduchých vět. Dále konstatuje, že souvětí v mluvených zprávách pak většinou obsahují dvě dílčí věty o počtu 5 – 8 slov, a že slovo se v průměru skládá z 2, 25 slabik (viz Mluvní tempo, s. 92.).⁸²

Pro syntax mluvených zpráv je typický vyšší počet aktivních než pasivních sloves v přísudku. Uvozovací věty předcházejí přímé řeči. Protože přímá citace v mluvené řeči potřebuje větší prostor k explicitnímu označení konce a začátku,⁸³ dostává před ní přednost nepřímá řeč.⁸⁴

⁷⁷ Čechová 2003, s. 225.

⁷⁸ Bartošek 1997, s. 55.

⁷⁹ Čechová 2003, s. 225.

⁸⁰ Mistrík, 1968, s. 145., 152–156.

⁸¹ Bartošek také uvádí, že psané zpravodajské texty tvoří věty o průměrném počtu 16 slov. Průměrná délka jedné věty v souvětí pak je 8,37 slova. (Bartošek 1997, s. 55.)

⁸² Bartošek 1997, s. 56.

⁸³ V psaném textu k tomuto slouží dvojtečka a uvozovky.

⁸⁴ Bartošek 1997, s. 56.

Ve zpravodajských sděleních se často objevují nepravé vedlejší věty vztažné. Ty namísto přívlastku vyjadřují následný děj. Principiálně je nelze odmítat, ale jejich vysoký výskyt zatěžuje text a někdy mohou působit i dvojznačně. K dvojznačnosti vede také nevhodně užitá zájmenná podoba *svůj* místo *jeho* a dvojí možný vztah odkazovacího zájmena. Srozumitelnost stěžují i genitivové řetězce, užití dvou předložek za sebou nebo oddálení členů větných dvojic.⁸⁵ Pro syntax zpravodajských sdělení je dále příznačná přítomnost polopredikativních (polovětných) konstrukcí, zejména přívlastkových. Často se vyskytuje také apoze konkrétní (převážně výčtová) a vysvětlující.⁸⁶ Pokud jde o slovní druhy tak jsou zastoupena především podstatná a přídavná jména v nominativu, akuzativu a přívlastkovém genitivu. Predikát vět je nejčastěji tvořen dokonavými slovesy ve tvaru třetí osoby indikativu přítomnosti. Řídce se užívá trpného rodu.

V analyzovaném vzorku jsme sledovali defektní syntaktické konstrukce, expresivní syntaktické konstrukce, subjektivní pořadí východiska a jádra, nepravé větné dvojice, vytykácké konstrukce a ztrátu prepozice.

4.3.1 Defektní syntaktické konstrukce

Mezi defektní syntaktické konstrukce patří anakolut (vybočení z vazby), kontaminace (křížení vazeb), zeugma (zanedbání dvojí vazby) a atrakce (skladební spodobňování). Zahrnuli jsme sem také nevhodné užití předložek a spojek. Tyto chyby vznikají nejčastěji rychlou a nepozornou stylizací. Z hlediska informační kvality pak porušují zásadu informativnosti.

Zaznamenali jsme například tyto defektní syntaktické konstrukce:

⁸⁵ Tamtéž, s. 55–56.

⁸⁶ Čechová 2003, s. 225.

4.3.1.1 Anakolut

Události

Expozice v Pražském literárním domě

Eva Valjarevičová, redaktorka:

„O to, aby pražský německý spisovatel jako Franz Kafka nebo třeba Egon Ervín Kisch nebyli jen pojmem z čítanek, ale i součástí dnešní literatury, usiluje Pražský literární dům.“

(10/11/07; 15:52–16:02)

Televizní noviny

Střety policie s neonacisty a anarchisty

Redaktor:

„Největší skupina, asi dvě stě padesát holých lebek, vyrazilo od stanice metra Vysočanská směrem do centra.“

(10/11/07; 03:27–03:34)

4.3.1.2 Kontaminace

Události

Švejnar navštívil KSČM a KDU-ČSL

Zina Plchová, redaktorka:

„Občanským demokratům vadí Švejnarovo místo v dozorčí radě ČSOB, se kterým vede Česká republika arbitráž o desítky miliard korun.“

(6/11/07; 21:15–21:22)

Televizní noviny

Střety policistů s neonacisty a anarchisty v Praze

Redaktor:

„Odpoledne se demonstranti od právnické fakulty rozešli, vydali se na pochod zpět do centra města.“

(10/11/07; 06:22–06:27)

4.3.2 Expresivní syntaktické konstrukce

Expresivní syntaktické konstrukce na rozdíl od defektních nejsou obecně považované za slohové chyby. Porušují však zásady informační kvality – jak informativnost, tak i neutralitu. Z expresivních syntaktických konstrukcí jsme zaznamenali elipsu (výpustka) a vytýkací konstrukci. Apoziopse (neukončená věta) a parenthese (vsuvka), které patří také mezi expresivní syntaktické konstrukce, se v našem vzorku nevyskytly.

4.3.2.1 Elipsa

Události

Unie státních zástupců žádá důkazy od Jiřího Čunka

Jolana Voldánová, moderátorka:

„Unie státních zástupců chce po Jiřím Čunkovi důkazy, že lze od žalobců za statisícové nebo dokonce milionové částky koupit informace.“

správně: důkazy o tom, že

(6/11/07; 16:10–16:18)

Televizní noviny

Místostarosta Třebíče byl napaden

Lucie Borhyová, moderátorka:

„Místostarosta poté skončil v nemocnici. Útočník na policii.“

(6/11/07; 06:12–06:16)

Střety policie s neonacisty a anarchisty

Jiří Dlabaja, redaktor:

„A jenom dodám, že my máme v tuto chvíli v ulicích tři televizní štáby, všechno sledujeme a zítra v Televizních novinách podrobnosti, to je ode mě vše, pěkný večer.“

(10/11/07; 10:16–10:25)

4.3.2.2 Vytýkací konstrukce

Vytýkací konstrukce porušují zásadu neutrality.

Události

Volné neděle v Rakousku

Jan Moláček, redaktor:

„A takto si představuje příští rok 2008, padesát dva volných nedělí.“

(11/11/07; 16:45–16:51)

Udělování milostí

Markéta Hýlová, redaktorka:

„Milost pro cyklistu Radomíra Šimůnka, který při autonehodě zabil tři lidi, zastavení trestního řízení s Martou Chadimovou, obžalovanou v restituční kauze o majetek kláštera na pražském Strahově, nebo Havlův pardon pro Martina Odložila, který v hádce způsobil smrt svému otci, bývalému úspěšnému olympionikovi Josefu Odložilovi, to jsou jen některé kontroverzní Havlovy milosti, které hýbaly českým národem.“

(11/11/07; 19:07–19:26)

Televizní noviny

Sníh ochromil dopravu na silnicích po celé ČR

Markéta Fialová, moderátorka:

„Hromadné havárie, auta v příkopech, uvízlé kamiony, které nemohly vyjet do kopců.“

Karel Voříšek, moderátor:

„Tak to byla většina našich silnic, sníh se sypal na Česko a bouralo se tak víc než jindy.“

(11/11/07; 03:13–03:23)

Řidiče zaskočily námrazy a silný déšť

Jiří Borovec, redaktor:

„Předjíždění na plné čáře, to je příčina dopravní nehody.“

(8/11/07; 25:42–25:46)

4.3.3 Ostatní syntaktické nedostatky

Pakliže neuvádíme jinak, jedná se o prosté chyby porušující zásadu informativnosti – srozumitelnosti.

4.3.3.1 Nevhodné užití předložky

Události

V Gruzii nesmí vysílat soukromé stanice

Josef Pazderka, redaktor:

„Právě o pouličním násilí soukromé stanice vysílaly v posledních dnech v přímém přenosu.“

(10/11/07; 12:55–13:00)

Televizní noviny

Zemřelo druhé siamské dvojče

Barbora Jánošová, redaktorka:

„Novináři sledují dvacetihodinový operační maratón v přímém přenosu přes televizní obrazovku, z které se později ozve potlesk.“

(10/11/07; 19:24–19:32)

4.3.3.2 Nevhodné užití spojky

Televizní noviny

Policejní psi umí vyhledat pirátské nosiče

Reynolds Koranteng, moderátor:

„Po úspěchu v Malajsii se teď představily také u nás a okamžitě sklidily úspěch při zásahu, kde našly padělky za více než jedenáct milionů korun.“

(5/11/07; 25:17–25:26)

4.3.3.3 Subjektivní pořadí východiska a jádra

Subjektivní pořadí východiska a jádra je z hlediska zásad informační kvality v rozporu s neutralitou. Zaznamenali jsme ho například v těchto případech.

Události

Policisté rozbili celosvětovou síť pedofilů

Josef Maršál, moderátor:

„Celosvětovou síť pedofilů rozbili v posledních týdnech policisté z několika zemí.“

(5/11/07; 21:20–21:25)

Václav Klaus navštívil britskou královnu

Iveta Toušlová, moderátorka:

„Audienci u britské královny má za sebou prezident Václav Klaus.“

(8/11/07; 08:28–08:32)

Televizní noviny

Střety policie s neonacisty a anarchisty

Michal Kratochvíl, redaktor:

„Sto mrtvých a třicet tisíc Židů odvečených do koncentračních táborů. To byl výsledek nacistické Křišťálové noci.“

(10/11/07; 9:04–09:11)

Lidé používají patníky místo poštovních schránek

Reynolds Koranteng, moderátor:

„Patníky místo poštovních schránek. Možná je máte doma i vy nebo je především na venkově vídáte na vratech domů.“

(6/11/07; 25:51–25:57)

4.3.3.4 Nepravé vedlejší věty

Události

Trabant slaví půl století své existence

Hana Scharffová, redaktorka:

„Prahu napřed zaplavila vozítka východních Němců, kteří přes západoněmeckou ambasádu prchali do svobodného světa.“

(6/11/07; 18:34–18:41)

Televizní noviny

Zemřelo druhé siamské dvojče

Barbora Jánošová, redaktorka:

„Novináři sledují dvacetihodinový operační maratón v přímém přenosu přes televizní obrazovku, z které se později ozve potlesk.“

(10/11/07; 19:24 – 19:32)

4.3.3.5 Nepravé větné dvojice

Události

Na horách už sněží

Redaktor:

„Led pak přikryl sních.“

(10/11/07; 14:29–14:31)

Česko uzavřelo s Rakouskem dohodu o hlídání společné hranice

Jan Moláček, redaktor:

„Podpis, který otevírá Česku cestu do Evropy bez hraničních kontrol.“

(6/11/07; 14:38–14:42)

Televizní noviny

Střety policie s neonacisty a anarchisty

Redaktor:

„V centru už se po poledni začali scházet první demonstranti, byli mezi nimi i obyčejní lidé. Na jejich podporu nosili na hrudi židovskou hvězdu.“

(10/11/07; 02:43–02:53)

4.3.3.6 Ztráta prepozice

Nastává tehdy, když je mezi podmět a přísudek umístěno příliš velké množství větných členů.

Události

Jednání o budoucnosti Kosova

Jan Moláček, redaktor:

„Takže ten optimistický předpoklad dosáhnout alespoň nějaké shody tam, kde shoda možná je a potom teprve přistoupit k budoucímu statutu Kosova, tady dnes ztroskotat.“

(5/11/07; 10:42–10:52)

Televizní noviny

Indičtí lékaři zahájili operaci čtyřnohé a čtyřruké holčičky

Markéta Boubínová, redaktorka:

„Rodiče, kteří jako sezónní dělníci vydělávají zhruba dolar, tedy necelých dvacet korun denně, by si zákrok v přepočtu za čtyři miliony korun nemohli dovolit.“

(6/11/07; 13:19–13:28)

4.3.4 Dílčí závěr k oblasti syntaxe

Tabulka č. 2⁸⁷

Jev		Události	Procent. vyjádření	Televizní noviny	Procent. vyjádření
Expresivní syntaktické konstrukce	Apoziopeze	0	0 %	0	0 %
	Elipsa	1	0,7 %	10	3,8 %
	Parenteze	0	0 %	0	0 %
	Vytýkací konstrukce	19	14 %	38	14,3 %
Defektní syntaktické konstrukce	Anakolut	9	6,6 %	5	1,9 %
	Kontaminace	3	2,2 %	2	0,8 %
	Zeugma	0	0 %	0	0 %
	Atrakce	0	0 %	0	0 %
Ostatní syntaktické nedostatky	Subjektivní pořadí východiska a jádra	43	31,6 %	105	39,5 %
	Ztráta prepozice	9	6,6 %	21	7,9 %
	Nevhodné užití předložky	8	5,9 %	7	2,6 %
	Nevhodné užití spojky	0	0 %	7	2,6 %
	Nepřávné vedlejší věty	36	26,5 %	63	23,7 %
	Nepřávné větné dvojice	8	5,9 %	8	3 %
Celkem		136	100%	266	100 %
Průměrný výskyt na příspěvek		1,3		2,2	

Na úrovni syntaxe jsme zaznamenali u Televizních novin o 130 odchylek více než u Událostí. Nejčastěji jsme zaznamenali subjektivní řazení východiska a jádra. Byl to nejfrekventovanější jev jak u Televizních novin, tak u Událostí (viz grafy č. 02 a 03,

⁸⁷ Průměrný výskyt na příspěvek neuvádíme u každého jevu zvlášť, protože v případě syntaxe se na rozdíl od lexika jedná o velmi malá čísla. Uvádíme tedy pouze průměrný výskyt jakéhokoli porušení objektivnosti v rovině syntaxe na jeden příspěvek.

s. 110–111.). K jeho užití docházelo především v prvních větách studiových úvodů a v prvních větách příspěvků redaktorů. Lze se proto domnívat, že umístění nejdůležitější informace (jádro výpovědi) hned na začátek věty je vědomá snaha moderátorů a redaktorů. Jejím cílem je vzbudit pozornost diváka.

Druhým nejfrekventovanějším jevem byly vytýkací konstrukce. Šlo o tzv. parcelaci. Novináři je užívají ze stejných důvodů jako subjektivní řazení východiska a jádra. Jde o snahu dynamizovat sdělení.

V pořadí třetím nejvíce zastoupeným chybným jevem byly nepravé vedlejší věty. V drtivé většině se jednalo o nepravé vedlejší věty vztažné, které namísto přívlastku vyjadřují následný děj. Výskyt dalších syntaktických odchylek byl, v porovnání s výše jmenovanými, mizivý. Lze je označit, i s nepravými vedlejšími větami, za prosté chyby, které vznikají buď z důvodu nedostatečné jazykové kompetence autorů či pod tlakem produkčních limitů (viz Produkční limity zpravodajského sdělení, s. 16.).

4.3.5 Kontaktné výrazy

Zvláštní podkapitolu věnujeme tzv. kontaktným výrazům. Mezi ně zahrnujeme slovesnou kategorii osoby a řečnické otázky a odpovědi. Protože se jedná o prostředky syntaktické roviny, řadíme je právě sem. Díky své funkci však mají v rámci syntaxe specifické postavení.

Navázání a udržení kontaktu s divákem je pro televizní zpravodajství velmi důležité. Protože v případě masové komunikace se jedná vždy o kontakt nepřímý, který poskytuje pouze opožděnou zpětnou vazbu, tak moderátoři i redaktoři často využívají kontaktních prostředků. Ačkoli tyto prostředky nevyhovují zásadám informační kvality, představují důležitý prvek textové orientace – odkazují k průběhu příspěvku nebo celé relace.⁸⁸

4.3.5.1 Slovesná kategorie osoby

Jednou z možností, jak navázat kontakt s divákem je promyšlené nakládání s kategorií osoby – zejména s první a druhou osobou plurálu. Z hlediska zásad informační kvality je však nepříznaková pouze třetí osoba singuláru nebo plurálu, kdy je potlačen význam autora i diváka. Užívání sloves v určitém tvaru porušuje zásadu neutrality sdělení.

V našem vzorku jsme zaznamenali například tyto příznakové kategorie osoby:

Události

Jednání o budoucnosti Kosova

Jan Moláček, redaktor:

„Myslím si, že zejména pro ni je to tak trochu zklamání.“

(5/11/07; 10:12–10:15)

Stávka scenáristů v Hollywoodu

Petra Schubertová, redaktorka:

„Na vaše oblíbené televizní seriály nebo talk show si možná budete muset nějakou dobu počkat.“

(5/11/07; 24:11–24:16)

⁸⁸ Srov. Minářová 1995, s. 156.

Lidovci jednájí o Čunkově odvolání

Daniel Takáč, redaktor:

„Zaznamenali jsme usnesení například to jihomoravské (...) Pojdme si teď poslechnout tři místopředsedy KDU-ČSL, co oni si o setrvání Jiřího Čunka ve funkci myslí.“

(6/11/07; 05:15 – 05:23; 05:38–05:45)

Trabant slaví půl století existence

Jolana Voldánová, moderátorka:

„Pokud pořád ještě nevíte, tak řeč je o někdejší východoněmecké chloubě – o trabantu.“

(6/11/07; 17:00–17:06)

Televizní noviny

Muž z videonahrávky s loupeží chce podat trestní oznámení

Reynolds Koranteng, moderátor:

„Naše páteční reportáž ze Sokolovska, ve které jsme vám ukazovali záběry skupiny mužů, která měla údajně vykrádat výherní automat, má skutečně pozoruhodné pokračování.“

(6/11/07; 24:16–24:25)

Lidé používají patníky místo poštovních schránek

Reynolds Koranteng, moderátor:

„Patníky místo poštovních schránek. Možná je máte doma i vy nebo je především na venkově vídáte na vratech domů.“

(6/11/07; 25:51–25:57)

Střety policistů s neonacisty a anarchisty v Praze

Markéta Fialová, moderátorka:

„Nejdříve se pojdme podívat, jak to v ulicích Prahy dnes odpoledne vypadalo.“

(10/11/07; 01:22–01:27)

4.3.5.2 Řečnické otázky a odpovědi

Řečnické otázky a odpovědi jsou dalším prostředkem, kterým lze podporovat kontakt s divákem a zvyšovat jeho pozornost. Redaktoři i moderátoři je rádi využívají pro aktualizaci projevu. Vedle zpravodajského rozhovoru vyhovuje zásadám informační kvality - neutrality pouze užití slovesa v indikativu.

Zaznamenali jsme například tyto řečnické otázky a odpovědi:

Události

Čínská burza

Jana Erbáková, redaktorka:

„Výnosný obchod nebo ruská ruleta?“

(7/11/07; 24:01–24:05)

Lhář o zbraních v Iráku vypátrán

Jolana Voldánová, moderátorka:

„Rozhodla americká vláda o útoku na Irák na základě falešných informací?“

David Miřejovský, redaktor:

„A Rafid Ahmed Alwan? Ten dostal německé občanství i jméno a teď s novou identitou žije svobodně v Evropě.“

(5/11/07; 19:16–19:21; 21:10–21:17)

Lidovci jednájí o Čunkově odvolání

Jolana Voldánová, moderátorka:

„Zůstane Jiří Čunek předsedou KDU-ČSL nebo ne?“

(6/11/07; 04:39–04:43)

Televizní noviny

Nebezpečná zábava náctiletých

Lucie Borhyová, moderátorka:

„Proč to všechno? Prý jen pro zábavu.“

(5/11/2007; 03:05–03:08)

Lidovci z celé republiky se kvůli Jiřímu Čunkovi sjeli do Prahy

Kamil Houska, redaktor:

„Kolik peněz si našetřil Jiří Čunek? Těžko říct, čemu se dá věřit.“

(6/11/07; 08:34–08:38)

Podprsenka s hůlkami

Redaktorka:

„Připadá vám to jako Japonka v sexy červeném prádle? Máte pravdu.“

(7/11/07; 27:06–27:11)

4.3.5.3 Dílčí závěr ke kontaktoým výrazům

Tabulka č. 3

Kontaktové výrazy	Události		Televizní noviny	
	Počet	Průměr na příspěvek	Počet	Průměr na příspěvek
Příznaková slovesná kategorie osoby	36	0,35	59	0,50
Řečnické otázky a odpovědi	13	0,13	15	0,13

V Událostech České televize jsme zaznamenali menší počet příznakových slovesných kategorií než v Televizních novinách. Z příznakových slovesných kategorií osoby se v největší míře ve vzorku vyskytovala druhá osoba plurálu. Ta má kontaktoou funkci a v publiku vzbuzuje pocit důležitosti a jedinečnosti. Vzhledem k jejímu velkému výskytu, zejména u Televizních novin, lze usuzovat, že jde o záměr televize. Velmi často jsme také zaznamenali užití první osoby plurálu. V rámci ní se také objevil tzv. inkluzivní plurál. Ten zahrnuje redaktora a recipienta v jeden společný celek, a tím se s ním sbližuje. V Televizních novinách byl zaznamenán častěji než v Událostech.⁸⁹

Za zmínku také stojí, že v promluvách v první osobě plurálu se často⁹⁰ vyskytuje pronomen naše⁹¹. Ten jednak sugeruje dojem určité sounáležitosti a za druhé představuje prostředek sebeprezentace televizní stanice.

V Televizních novinách se také vyskytly formulace stylizované ve třetí osobě singuláru se substantivním zájmenem (nikdo, málokdo atd.)⁹². Redaktor tak nemusí blíže specifikovat původce děje a zároveň jde o další prostředek inkluze.⁹³ Takovéto formulace mají vysoký potenciál porušit zásady informační kvality – pravdivost.

⁸⁹ Například: Události – pojďme si teď poslechnout, podle vládních slibů bychom měli; Televizní noviny – nejdříve se pojďme podívat, dnes tu máme další takový případ atd.

⁹⁰ Události (3); Televizní noviny (23)

⁹¹ Například: Události – naše kamera, naše redaktorka; Televizní noviny – naše páteční reportáž, podle našich informací atd.

⁹² Například: Televizní noviny – proč se tak nestalo, nikdo neví; co nikdo za poslední léta nepamatuje; nikdo netušil; málokdo ale ví atd.

⁹³ nikdo neví – nikdo z nás všech neví

V námi analyzovaném vzorku jsme také zaznamenali v jednom případě výskyt první osoby singuláru. Stalo se tak u Událostí. Jedná se o hrubé porušení zásad informační kvality a svědčí o průniku publicistiky do zpravodajství (viz zde výše). Druhou osobu singuláru jsme zaznamenali u Televizních novin. Jednalo se o rozhovor moderátora s redaktorem při živém vstupu.⁹⁴ V tomto případě šlo sebezprezentaci stanice jako instituce, kde vládne příjemná, vlídná a přátelská atmosféra.

Pokud jde o řečnické otázky a odpovědi, lze konstatovat, že četnost jejich užívání je v obou relacích takřka shodná.

⁹⁴ Například: Televizní noviny – Karel Voříšek: „*Je to na tobě. Barboro, ty nejsi v žádném studiu, řekni, kde to jsi a jaká je vůbec nálada na Slovensku a, Barboro, prohrajete?*“

4.4 Oblast kompozice

Oblast vnější lingvistiky zkoumá sdělení v nadsyntaktické úrovni. Zahrnuje textové modely (tj. slohové postupy), textové vzorce (tj. žánry) a textové komponenty. Patří sem i porušení koherence sdělení.

4.4.1 Koherence

Koherencí se chápá jednota komunikačního cíle a záměru a z něho vyrůstajícího komunikačního plánu a jednota obsahu i tematická návaznost jednotlivých složek.⁹⁵

Porušení koherence divákovi stěžuje vnímání informace. V krajních případech může vyústit až k nepochopení celé zprávy. Nekoherentní zpráva porušuje zásadu informativnosti.

V námi analyzovaném vzorku jsme zaznamenali například tato porušení koherence:

Události

Návštěva Václava Klause ve Velké Británii.

Ivan Schwarz, bývalý příslušník 311. stíhací perutě:

„Klaus neměl tak velký zájem o ty, o veterány, jo, to jsme měli ten dojem, jo, ale ted' vidím, že má ten zájem.“

Martin Řezníček, redaktor:

„Ivan Schwarz měl v pětáctyřicátém letě společně s Janem Velou a dalšími do Londýna. Kamarádi na něj ale nepočkali a jen díky tomu přežil. To, že před komunisty utekl do Británie, prý neznamená, že by na něj v Česku lidé zapomněli.“

(7/11/07; 12:04–12:29)

Není vysvětlena souvislost mezi tím, že kamarádi na Ivana Schwarze nepočkali a tím, že přežil. Poslední věta redaktora na věty předešlé logicky nenavazuje.

⁹⁵ Srov. Čechová 2003, s. 74–87.

Televizní noviny

Přepadení vietnamského podnikatele ve Strakonících

Lucie Kándlová, redaktorka:

„Podnikatel, který ve městě vlastní diskotéku a restauraci, se vracel domů po půlnoci. Když prošel brankou a chtěl odemknout dům, vyřítili se z tohoto křoví muži v kuklách a chtěli peníze.“

Jaromíra Nováková, mluvčí Policie ČR, Strakonice:

„Nasadili mu pytel na hlavu a odvezli ho nedaleko Strakonice k lesnímu porostu. Zde ho pouty přivázali ke stromu.“

Lucie Kándlová, redaktorka:

„V lese mu násilím sebrali klíče i dálkové ovládání od zabezpečovacího systému a vrátili se dům vykrást.“

Jaromíra Nováková, mluvčí Policie ČR, Strakonice:

„Poté, co se spustila signalizace, z domu utekli.“

Lucie Kándlová, redaktorka:

„Tím ale scénka jak z akčního filmu zdaleka neskončila. Útočníci se totiž pro podnikatele vrátili. Muži v kuklách pak odvezli podnikatele do lesa, kde mu lepicí páskou spoutali ruce a nohy a ukradli mu boty. V lese ho nechali a odjeli. Podnikateli se z pout podařilo po chvíli dostat a došel vše ohlásit na policii. Doma se nám ho dnes sehnat nepodařilo. Krátce se vyjádřil jen po telefonu.“

(5/11/07; 10:30–11:18)

Nevíme, kde se nacházel přepadený podnikatel, když se muži vraceli vykrást dům. Ze zprávy vlastně vyplývá, že zloději se vrátili pro podnikatele do lesa a převezli ho do lesa.

Finsko se vzpamatovává z masakru na střední škole

Martin Rusek, redaktor:

„Střelec se prý taky pokoušel školu podpálit, ale nepovedlo se mu to. Vyšetřovatelé objevili jeho dopis na rozloučenou. Podle agentur se v něm loučí s rodinou.“

Rabbe Von Herzen, vyšetřovatel:

„Zabýváme se i informacemi z internetu, jako jsou videozáběry, které střelec zveřejnil na stránkách YouTube a snažíme se najít motiv.“

(8/11/07; 19:47–20:03)

Citace vyšetřovatele nenavazuje na předešlou výpověď. Namísto dopisu na rozloučenou jsou tématem informace z internetu.

4.4.1.1 Počet jevů porušující zpravodajskou normu v oblasti koherence:

Tabulka č. 4⁹⁶

		Události	Televizní noviny
Celkový počet příspěvků		104	119
Porušení koherence	Počet	3	15
	Procent. vyjádření	2,9 %	12,6 %

4.4.2 Textové modely

Textový model čili slohový postup představuje základní linii výstavby v rovině tematické a jazykové. Autor si se zřetelem k funkci projevu a ostatním podmínkám komunikace volí rozsah podávaných informací, jejich pojetí a rozhoduje se pro určitý model vyjádření, jazykového ztvárnění jejich vztahů.⁹⁷ Jde o obecné modely postupu informačního, vyprávěcího, popisného, výkladového a úvahového⁹⁸.

Kromě těchto základních slohových postupů existují i jejich dílčí modifikace, které umožňují realizovat určitý typ textu se specifickým komunikačním záměrem. Rozhodující je pak volba odpovídajících jazykových prostředků, podle funkce komunikátu, pro něž je modifikace postupu použita.

⁹⁶ Procentuální vyjádření udává, v kolika z celkového počtu sledovaných příspěvků dané relace je přítomna textová nekoherence.

⁹⁷ Čechová 2003, s. 75. a Jílek 2005, s. Lexikologie a stylistika

⁹⁸ V pracích J. Mítríka je postup úvahový pokládán za variantu postupu výkladového, navíc uvádí postup dialogický.

Požadavky informační kvality splňují dva textové modely – informační a věcně popisný. Pouze tyto dva slohové postupy jsou v dílčí oblasti zpravodajské nepříznakové a mimo jiné jsou i stylově neutrální. Bečka konstatuje, že do zpravodajských textů se dostávají i prvky jiných slohových postupů (úvahový, vyprávěcí, výkladový a popisný) a jejich modifikací⁹⁹. Jejich výskyt neodmítá. Jílek jako příklad uvádí výskyt výkladového, vědeckého popisu či úvahového postupu v rozšířených zprávách z vědecké oblasti. Pakliže uvedené postupy slouží k vysvětlení termínů, složitých jevů či k podání informace, jedná se o jejich nepříznakové užití. Vyprávěcí postup mimo citaci je vždy příznakový.¹⁰⁰

4.4.2.1 Informační postup (prostě sdělovací, oznamovací)

Z kompozičního hlediska se jedná o nejjednodušší postup. Spočívá v zachycení základních údajů o sdělované skutečnosti a ve výčtu nezbytných informací bez průvodního objasňování a zdůvodňování faktů. Fakta tedy novinář pouze konstatuje, nevypráví. Textová souvislost se nemusí vyjadřovat, proto v textu scházejí odkazovací výrazy a větná stavba je málo rozvinutá. Informace mohou být podány formou výčtů, grafů a tabulek. Charakteristické je lineární řazení faktografických údajů, přičemž pořadí není přesně dáno.¹⁰¹ Cílem je podat v co nejkratším čase maximum informací. Forma komunikátů je do značné míry ustálená. Uplatňují se prvky automatizace a ustálené stylizace, které mají společné rysy jako aktuálnost, relativní úplnost, jednoznačnost, jasnost, přehlednost a srozumitelnost.

Zpravodajský styl uplatňuje nejvíce právě informační slohový postup, jelikož umožňuje nejlépe naplňovat zásady informační kvality.

4.4.2.2 Postup popisný

Slohový postup popisný podává obraz osob, předmětů, prostředí, jevů, dějů nebo postupů práce na základě jejich vnímání lidskými smysly.¹⁰² Má blízko postupu informačnímu svojí nekohezností, protože fakta mohou být podávána formou výčtů, a libovolným pořadím údajů.¹⁰³ Ale naopak se od něj liší rozsahem podávaných informací a tím, že informace mohou být voleny subjektivně a vyjádřeny subjektivizovaně. Míra

⁹⁹ Bečka 1992, s. 299.

¹⁰⁰ Jílek 2004, s. 90–91.

¹⁰¹ Srov. Čechová 2003, s. 225.

¹⁰² Jílek 2005, s.

¹⁰³ Libovolnost neplatí pro popis děje.

subjektivity je pak závislá na konkrétní modifikaci postupu. Věcnost popisu vyžaduje vyšší podíl substantiv a adjektiv. Ze slovesných kategorií má přednost zejména nepříznačová 3. osoba singuláru přítomnosti, protože má nadčasovou platnost. Postup popisný má řadu modifikací.¹⁰⁴

Modifikace popisného postupu dle užití v rámci funkční oblasti:

- prostý (věcný) a výběrový popis
- popis v krásné literatuře (líčení, charakteristika)
- odborný popis (teoreticky odborný, prakticky odborný, popularizační)

Popisného postupu využívá zpravodajství zřídka. Vyskytnout se může popis prostý, který lze označit jako věcný a objektivizovaný. Do určité míry, jež je dána požadavkem srozumitelnosti, je přípustné čerpání z popisu prakticky odborného. Vyloučeno je tak užití teoreticky odborného (vědeckého) popisu. Taktéž zásady informační kvality nepřipouštějí ve zpravodajství výskyt subjektivních popisů jako je líčení nebo charakteristika.

4.4.2.3 Vyprávěcí, výkladový a úvahový postup

Vyprávěcí a úvahový postup je ve zpravodajství považován za příznačový. Jedlička však upozorňuje, že „v informačním postupu jsou v elementární formě obsaženy všechny ostatní slohové postupy, které se ze základní informace diferencovaly.“¹⁰⁵

Výskyt uměleckého vyprávění ve zpravodajství je považován za porušení zpravodajské normy. Kvůli přítomnosti autorova hodnocení je též nepřípustný úvahový postup¹⁰⁶. „Aby byly zachovány zásady informační kvality, nesmí být příznačové textové modely použity jako základ přímých autorských výpovědí, jejich přítomnost v textech je omezena na citace či parafráze, v informačně-výkladové linii mohou být vysvětleny jevy, podány rozšiřující informace či může být použita v rámci pozadí zprávy.“¹⁰⁷

¹⁰⁴ Srov. Čechová 2003, s. 76.

¹⁰⁵ Jedlička 1970, s. 190.

¹⁰⁶ Náznak úvahy je přítomen i v každém hodnotícím slovu (viz Přítomnost hodnocení, s. 36.)

¹⁰⁷ Jílek 2004, s. 91.

4.4.2.4 Textové modely nevyhovující zásadám informační kvality

Zaznamenali jsme užití příznakových slohových postupů například v těchto případech:

4.4.2.4.1 Subjektivní popis

Události

Hory se připravují na první lyžaře

Marek Štětina, redaktor:

„Silný vítr a husté sněžení už od poloviny týdne na horách komplikuje hlavně dopravu, mokrá sněž pod koly aut klouže, silničáři pracují naplno celý den i noc.“

(...)

„V plném proudu jsou naopak přípravy některých sjezdovek. Terén zasněžují děla, upravují rolby a správci lyžařských areálů připravují vleky.“

(...)

„Situace se sněhem se má pro lyžaře v příštích dnech ještě zlepšit.“

(...)

„Aktuální počasí a přívaly sněhu teď nejvíc těší horské hoteliéry, ti doufají, že letošní sezóna bude mnohem lepší než ta minulá.“

(9/11/07; 16:41–17:49)

Televizní noviny:

Ekologická katastrofa v San Francisku

Jakub Netl, redaktor:

„Jindy žlutý písek na sanfranciském pobřeží má černou barvu. Na kdysi modré vodě plave mastná vrstva ropy. Na zavřených plážích se místo surfařů pohybují muži v bílých kombinézách a sbírají smrdící tmavou hmotu do pytlů. Snaží se ze všech sil o to, aby havárie tankeru měla co nejmenší následky na životním prostředí.“

(10/11/07; 16:31–16:49)

4.4.2.4.2 Slohový postup vyprávěcí

Události

Lži o zbraních v Iráku

David Miřejovský, redaktor:

„Muž, který pomohl rozpoutat válku. Rafíd Ahmed Alwan na jediném známém videozáběru z bagdádské svatby v roce 93. Za šest let utekl do Německa. Azyl chtěl dostat co nejrychleji, a tak si před imigračními úředníky začal vymýšlet, aby si mysleli, že má důležité informace. Netušil ale, že přepisy jeho výslechů Němci okamžitě posílají do Ameriky.“

(...)

„Události nabraly rychlý spád. Alwanovy informace nemohly tajné služby nikde ověřit. Říkal ale přesně to, co chtěly slyšet. Když přidal historku o tom, jak se u nich v továrně stala nehoda a smrtící plyn zabil dvanáct dělníků, už o jeho pravdomluvnosti nikdo nepochyboval.“

(...)

„Pravda vyšla najevo, až když Alwana poprvé vyslychali Američané. Konfrontovali ho s tím, co v Iráku našli a zjistili, že celou dobu lže. To už ale byla válka v plném proudu. Pak se navíc zjistilo, že informátor je usvědčený zloděj, který nikdy v iráckém zbrojním průmyslu nepracoval. Boje a násilí v Iráku se od 20. března 2003, kdy tažení začalo, vyžádaly podle odhadů na sto tisíc životů civilistů a více než čtyři tisíce sto mrtvých koaličních vojáků. A Rafíd Ahmed Alwan? Ten dostal německé občanství i jméno a teď s novou identitou žije svobodně v Evropě.“

(5/11/07; 19:41–21:19)

Televizní noviny

Zloděj zastřelil pracovníka benzinové pumpy

Ivan Berka, redaktor:

„Pro pana Cihláře to měl být další z tisíců vesměs poklidných večerů, které na této nejstarší pumpě v Liberci strávil. Sloužil tady od samého začátku a od února si měl po všech těch letech užívat zaslouženého důchodu. Jenomže dnes v noci mu zkrížil cestu tento muž. Návštěvník benzínky, ze kterého se nakonec vyklubal lupič a bezcitný zabiják.“

(8/11/07; 13:37–13:59)

4.4.2.4.3 Slohový postup výkladový

Události

Ve Stavovském divadle má premiéru hra Malá hudba moci

Julie Urbišová, redaktorka:

„Dobrý den. Tak to spojení s Mozartem je spíš takovou hříčkou autora Pavla Kohouta. Jak už jste řekli, název je podobný skladatelově skladbě, ale také další jsou tam podobnosti. Například hlavní hrdina se jmenuje Wolfgang Mazort a také ta divadelní hra vznikla vloni, tedy v roce, kdy celý svět slavil dvou set padesáté výročí Mozartova narození. Ten děj ale není podobný Mozartovu životu vůbec. Naopak. Jde o fiktivní příběh z nedávné současnosti. Odehrává se, začíná se odehrávat v roce 1981 a je to příběh o muzikantovi, který se potácí mezi svými ideály a mezi nátlaky politické moci. Jak už jsme řekli, trošku nastínili ten děj, tak možná trošku připomíná právě život samotného autora Pavla Kohouta. Tak jestli je podobný v něčem, na to jsme se Pavla Kohouta zeptali ještě před začátkem představení.“

(8/11/07; 23:11–24:04)

Televizní noviny

Rodičovský příspěvek

Monika Zajícová, redaktorka:

„Rodiče, kteří budou doma s dítětem tři roky, budou dostávat sedm tisíc šest set korun. Těm, co chtějí být doma čtyři roky, bude příspěvek po jednadvaceti měsících snížen na tři tisíce osm set. Ti, kteří si zkrátí mateřskou na dva roky, budou pobírat

jedenáct tisíc čtyři sta. Rodiče se musí definitivně rozhodnout do jednadvacátého měsíce, v posledním případě do dvaadvacátého týdne života dítěte. Změnit už to nepůjde. Zmatky ale panují hlavně kolem toho, jak na tom budou maminky, které už rodičovský příspěvek pobírají.“

(...)

„Rodiče, kteří už pobírají rodičovský příspěvek, by měli dostat na přelomu listopadu a prosince tento osobní dopis s přesnými informacemi a formulářem. Ti, co mají děti starší než rok a třičtvrtě, si už vybírat nemohou, pokud bude dítěti k 1. lednu víc než tři roky, bude jim příspěvek snížen na tři tisíce osm set. U dítěte staršího jednadvaceti měsíců budou dostávat do tří let sedm tisíc šest set a následně pak už jen tři tisíce osm set korun. Přesné informace už také rodiče najdou i na internetových stránkách ministerstva práce a sociálních věcí.“

(7/11/07; 15:24–16:31)

4.4.2.4.4 Slohový postup úvahový

Události

Testování nového léku na rakovinu

Silvie Friedmannová, redaktorka:

„Špičkové kliniky se připravují už teď. Pacientům může léčba pomoci, lékařům přinese prestiž i peníze za výzkum.“

(9/11/07; 25:15–25:23)

Televizní noviny

Lidovecký sjezd kvůli Jiřímu Čunkovi

Kamil Houska, redaktor:

„Pokud tedy Jiří Čunek skutečně dnešek ustojí, nebude si moci ale přesto ještě tak úplně oddechnout, protože mnozí lidovci chtějí, aby na jaře proběhl mimořádně volební sjezd, a je otázkou, jestli i tam by získal důvěru.“

(6/11/07; 9:58–10:11)

4.4.2.5 Počet užitých příznakových textových modelů

Tabulka č. 5

Textové modely porušující normu	Události		Televizní noviny	
	Počet případů	Procent. vyjádření ¹⁰⁸	Počet případů	Procent. vyjádření
Nevěcný popis	2	6,5 %	18	21,7 %
Vyprávěcí	16	51,6 %	41	49,4 %
Výkladový	10	32,3 %	6	7,2 %
Úvahový	3	9,7 %	18	21,7 %
Součet	31	100 %	83	100 %
Celkový počet příspěvků	104	100 %	119	100 %
Celkový počet zpráv s příznakovými modely ¹⁰⁹	22	21,2 % ¹¹⁰	76	63,9 %

4.4.3 Textové vzorce

Ze zásad informační kvality vyplývají i určité požadavky na podobu textových vzorců (žánrů). Zpravodajské žánry, aby naplnily tyto požadavky, musí užívat nepříznakových textových modelů – tedy buď informačního nebo věcného popisného (viz výše). Těmto slohovým postupům odpovídají dva elementární (stylově nepříznakové) textové vzorce: **zpráva** a **publicistický referát**. Dominuje-li ve sdělení informační postup, jedná se o zprávu, případně její dílčí typy.¹¹¹ Pokud je základem věcný popis ve spojení s postupem informačním, jde o publicistický referát.¹¹²

¹⁰⁸ Zde je uvedeno procentuální zastoupení příznakových modelů, přičemž 100% hodnotu představuje jejich součet.

¹⁰⁹ Zde uvádíme celkový počet zpráv porušující zásady informační kvality v oblasti textových modelů. Ten je přirozeně nižší než výše uvedený součet, protože v některých zprávách se objevilo několik různých příznakových modelů

¹¹⁰ Tento údaj představuje procentuální podíl zpráv, ve kterých se vyskytl příznakový textový model, z celkového počtu zpráv.

¹¹¹ Jílek 2004, s. 102.

¹¹² U žánrů report, referát a publicistický referát se setkáváme s řadou různých definic. V naší práci využíváme definici Jílka, který při vymezení publicistického referátu vychází z pojetí referátu J. Mistríka. Ten zcela odpovídá zásadám informační kvality. Mistríkův report (charakterizovaný jako zpráva očitého

Jílek rozlišuje tyto modifikace zprávy:

- dle tématu, které umožňuje určité kompoziční řešení: mozaiková zpráva, souhrnná zpráva
- dle rozsahu podávaných informací: fleš, zpráva zkrácená (noticka), zpráva v základní podobě, rozšířená zpráva

Jako další zpravodajské žánry Jílek uvádí: zpravodajské interview¹¹³, oznámení, inzerát, komuniké, zpravodajskou fotografii s popiskou a ostatní schematizovaná zpravodajská sdělení (například: předpověď počasí, tabulky, grafy, programy televize).

Jiné než výše jmenované žánry nedodržují zpravodajskou normu. Jedná se zejména o žánry publicistiky v užším slova smyslu (komentář, úvodník, recenze, fejeton, glosa, reportáž, story, medailon a další).

Pro dnešní zpravodajství jsou typická tzv. žánrově nezačlenitelná sdělení. Ta stojí mimo standardizované textové vzorce¹¹⁴, protože kombinují dva a více žánrů. V takovýchto případech jsme v rámci naší analýzy postupovali následovně. Pakliže každý jeden užitý textový vzorec daného žánrově nezačlenitelného sdělení vyhovoval zásadám informační kvality, tak i celé sdělení jsme hodnotili jako neutrální. Naopak vyskytl-li se v něm alespoň jeden textový vzorec, který je pro zpravodajský styl příznakový, hodnotili jsme celé sdělení jako porušující zásady informační kvality.

Často jsme také zaznamenali tzv. fíčrovou zprávu (*news feature, soft news*). Jedná se o žánr, který se pohybuje na pomezí mezi seriózní a lidovou žurnalistikou, zpravodajstvím, publicistikou a zábavou. Pro tento typ zpráv není důležitý společenský význam události, nýbrž její zajímavost. Dominantní je tedy zábavní složka události. Z hlediska informační kvality mají fíčrové zprávy potenciál porušit zásadu neutrality, protože „přispívají k navození hodnotícího (příznivého nebo nepříznivého) postoje konzumentů.“¹¹⁵

V analyzovaném vzorku jsme zaznamenali užití textových vzorců, které neodpovídají zpravodajským žánrům. A to například v následujících případech:

svědka) není do vymezení zahrnut. Publicistický referát vymezený J. Chloupkem nebo M. Čechovou, připouští prvky postupu výkladového, vyprávěcího a přítomnost persvazivní intence, což je v rozporu se zásadami informační kvality. (Jílek, s. 106-107.)

¹¹³ Důležité je důsledně rozlišovat mezi rozhovorem zpravodajským a publicistickým, který naplňuje kromě informativní i funkci persvazivní a získávací. Zpravodajský rozhovor, jehož cílem je pouhé podání informace, užívá zejména dichotomických, alternativních, případně doplňujících otázek. Kontrolní a otevřené otázky jsou vhodné pro publicistické interview.

¹¹⁴ V. Jílek poukazuje na postupnou stabilizaci takovýchto textů a předpokládá, že z nich postupně vzniknou nové textové vzorce. (Jílek 2004, s. 152–152.)

¹¹⁵ Bartošek 2001, s. 30.

4.4.3.1 Žánrově nezačlenitelné sdělení

Události

Stávka scenáristů v Hollywoodu

Jolana Voldánová, moderátorka:

„Scenáristi v Hollywoodu chtějí víc peněz. Nelíbí se jim, že zisky rostou jen producentům a televizním společnostem. I díky tomu, že stáhnout si film z Internetu nebo se podívat na televizní talk show v mobilu je dnes už docela normální. Asociace amerických scenáristů proto ke stávce vyzvala všech svých dvanáct tisíc členů.“

Petra Schubertová, redaktorka:

„Na vaše oblíbené televizní seriály nebo talk show si možná budete muset nějakou dobu počkat. Varuje Asociace amerických scenáristů. Nebude je mít totiž kdo napsat.“

Patric Verrone, prezident Asociace amerických scenáristů:

„Ačkoli průmysl nepřetržitě roste, náš podíl se naopak zmenšuje. Studie se asi rozhodla, že spíše stáhnou ke dnu tohle město, než aby dosáhla rozumné dohody s námi.“

Petra Schubertová, redaktorka:

„Scenáristům jde o větší zisk z filmů. Požadují víc peněz za svou práci za díla šířená na DVD nebo po Internetu. Jejich protějšky z filmové aliance a televizních producentů to ale odmítají. Asociace scenáristů tedy ohlásila stávku ve všech hlavních studiích v Los Angeles a také v newyorské centrále televizní stanice NBC, jedné z největších zaměstnavatelů scenáristů.“

Redaktor (citace: J. Nicholas Counter, prezident filmové asociace):

„Sešli jsme se k jednání celkem šestkrát. Vedení Asociace scenáristů je hodně malicherné. Jediné, co z našich schůzek vzešlo je stávka. To je vážně pohroma. Pokud by totiž pokračovala, už od začátku prosince by byly některé pořady vážně ohroženy.“

Patric Verrone, prezident Asociace amerických scenáristů:

„V posledních letech se tyto konglomeráty těšily velkým finančním injekcím, a to díky scenáristům. To je důvod, proč se nám to nelíbí. Když práce scenáristů přináší zisk filmovým společnostem, scenárista si zaslouží být stejně rádně zaplacen.“

Petra Schubertová, redaktorka:

„Pokud by stávka trvala delší dobu, filmový průmysl by mohl přijít o velké peníze. Naposledy při neslavné stávce scenáristů v roce 1988 se do ní zapojily tisíce lidí a trvala celkem pět měsíců. Podle odhadů přišel za tu dobu filmový průmysl o pět set milionů dolarů.“

(5/11/07; 23:52–25:34)

Televizní noviny

Ibero-americký summit skončil skandálem

Markéta Fialová, moderátorka:

„Velkým skandálem skončil v noci na dnešek sedmnáctý ibero-americký summit v Chile. Zúčastnili se ho zástupci států Latinské Ameriky, Španělska a Portugalska. Vrcholem slovní přestřelky mezi politiky bylo, když španělský král doporučil venezuelskému prezidentovi, aby už raději mlčel.“

Tomáš Polák, redaktor:

„Na mezinárodním setkání státníků v Chile by se atmosféra dala krájet. Divokou slovní přestřelku začal levicový venezuelský prezident Chávez. Několikrát za sebou nazval bývalého španělského premiéra Aznara fašistou. To mu ale nestačilo a řečníkům skákal do řeč, i když měl vypnutý mikrofon.“

José Luis Rodríguez Zapatero, španělský premiér:

„Mám daleko k Aznarovým názorům, ale byl zvolen španělským lidem a požaduji, požaduji, požaduji, požaduji respekt.“

Juan Carlos, španělský král:

„Proč už sakra nezmlkneš?“

Tomáš Polák, redaktor:

„Takto se španělský král, kterému evidentně došla trpělivost, pokusil Cháveze zklidnit. Chávez od počátku summitu kritizoval kdekoho a je známý tím, že pro slovo nejde daleko. Loni nazval v OSN amerického prezident Bushe d'áblem.“

Juan Carlos, španělský král:

„Jsou určitá pravidla dialogu a ta se musí dodržovat.“

Hugo Chávez, venezuelský prezident:

„Vláda Venezuely si vyhrazuje právo reagovat na jakoukoliv agresi na jakémkoliv místě a jakýmkoliv tónem.“

Tomáš Polák, redaktor:

„Venezuelský prezident potom ještě tlumočil na setkání levicových příznivců telefonický pozdrav od domnělého Fidela Castra.“

Hugo Chávez, venezuelský prezident:

„Vyhrajeme, Fidele, díky, bratře, díky, otče.“

Tomáš Polák, redaktor:

„Prezident Chávez se snaží ve Venezuele prosadit změny ústavy. Ty by například prodloužily jeho volební období a umožnily další znárodňování.“

(11.11 2007; pořadí příspěvku: 8; 17:58 – 19:22)

4.4.3.2 Riport

Události

Gruzie zažívá první den výjimečného stavu

Iveta Toušlová, moderátorka:

„Gruzie zažívá první den výjimečného stavu. Na dva týdny ho vyhlásil prezident Michail Saakašvili poté, co policie včera rozehnala opoziční demonstrace. Centrum Tbilisi hlídají vládní ozbrojené složky a do hlavního města proudí posily. Saakašvili ale přislíbil, že v lednu uspořádá předčasné volby.“

Petr Zavadil, redaktor:

„Vojenské autobusy chrlí další a další jednotky, které posilují výjimečný stav. Uniformy mají v ulicích Tbilisi jasně navrch nad civilním oblečením. Kolem centra stojí těžko proniknutelná vozová hradba. V nemocnicích, ale i v kostelech jsou lidé, zranění při včerejší demonstraci. Při střetech utrpělo zranění na pět set lidí. Ještě večer bezpečnostní složky obsadily nezávislou televizi, která dávala prostor opozici a uprostřed vysílání zhasla světla. Prezident Saakašvili vyhlásil výjimečný stav. Nejdřív jen v Tbilisi a na osmačtyřicet hodin. Pak ho rozšířil na celou zemi a na patnáct dní.“

Michail Saakašvili, gruzínský prezident:

„Gruzie prochází nevyhnutelným procesem. Žádám všechny, aby zůstali v klidu.“

Tina Chidašeli, vůdkyně opozice:

„Může prodlužovat výjimečný stav a oddalovat volby, jak dlouho chce, tenhle národ nikdy svůj boj s režimem neprohrál a neudělá to ani tentokrát.“

Petr Zavadil, redaktor:

„Prezident obvinil z nepokojů ruské tajné služby, které se podle něj snaží zemi rozvrátit, a chystá se kvůli špionáži vyhostit několik ruských diplomatů. Jenže to vypadá, že hra na protiruskou strunu už Saakašvilimu k popularitě mezi lidmi nestačí.“

Obyvatelka Tbilisi:

„Tohle je drsná země. Prolitou krev jim nikdo neodpustí.“

Obyvatelka Tbilisi:

„Můžeme si gratulovat. Teď tu máme diktaturu.“

Petr Zavadil, redaktor:

„Rusové zatím na prezidentovo nařčení přímo nezareagovali a tváří se triumfálně. Jako lidé, kteří od začátku věděli, jak to dopadne.“

Michail Kamynin, mluvčí ruského ministerstva zahraničí:

„Je to pro nás důkaz, že gruzínské vedení nedokáže problémy řešit civilizovaně. Včerejší záběry z tbiliských ulic ukázaly, jak vypadá demokracie po Gruzínsku.“

Petr Zavadil, redaktor:

„A ozývají se také proruské gruzínské regiony, které přes odpor centrální vlády usilují o autonomii.“

Sergej Bagapš, prezident neuznané Abcházské republiky:

„Není možné vystupovat na západě jako demokrat a doma jako tyran.“

Petr Zavadil, redaktor:

„Před čtyřmi lety Saakašviliho vynesla do čela země masová podpora lidí i západních zemí. Teď začíná být osamělý. Západ ho zatím nijak nepodpořil. Naopak Spojené státy ho vyzvaly, aby s opozicí zasedl ke společnému jednacímu stolu.“

(8/11/07; 04:18–06:32)

Televizní noviny

Výročí Křišťálové noci v pražských ulicích

Karel Voříšek, moderátor:

„Neonacisté, kteří slibovali pochod pražskou Židovskou čtvrtí, neuspěli.“

Markéta Fialová, moderátorka:

„Centrum Prahy obsadili policisté, kteří je tam nepustili.“

Karel Voříšek, moderátor:

„Jenže policie musela hlídat i antifašisty, aby se obě skupiny nepotkaly.“

Markéta Fialová, moderátorka:

„Místy bylo opravdu hodně rušno, konečně podívejte se sami.“

Markéta Fialová, moderátorka:

„Viděli jste to sami, velké policejní manévry a stovky zadržených demonstrantů, to bylo řádění extremistů v Praze během výročí Křišťálové noci.“

Karel Voříšek, moderátor:

„Naštěstí se ale nenaplnilo to, čeho se všichni báli, totiž, že by rvačky a násilí pokračovalo až do rána.“

Tomáš Petržala, redaktor:

„To, že den výročí Křišťálové noci neproběhne v poklidu, bylo jasné hned od začátku. Počet předvedených tři sta devadesát šest demonstrantů je toho jenom důkazem.“

Petr Želázko, ředitel pražské policie:

„My jsme měli hlavní cíl, udržet pořádek a klid v židovském městě.“

Tomáš Petržala, redaktor:

„Neonacisté si včerejší večer asi představovali trochu jinak. Hned, když vystoupili z metra a dali se na pochod do centra, policie je obklíčila a dál prostě nepustila.“

Jiří Kopečný, šéf protiextremistického oddělení Policie ČR, Praha:

„Důvod, proč je kontrolujeme, je ten, zda nepáchají přestupek proti shromažďovacímu zákonu.“

Tomáš Petržela, redaktor:

„To jejich odpůrci byli tentokrát v početní převaze. Pochodovali městem a došli až k právnické fakultě. Dorazila sem i malá skupina neonacistů. Levicovní radikálové

reagovali okamžitě. Obklíčili je. Jeden z pravicových extremistů do davu vystřelil z plynové pistole. Anarchisté to vyřešili po svém. To už ale policie povolává i posily, které měly sloužit jen jako zálohy. Situace se totiž v centru města začíná dramatizovat. S tmou agresivita některých demonstrantů sílila. Policie se snažila ochránit neonacistu, který se před davem schoval v jejich autě. Demonstranti ho zbili železnou tyčí, odnesl to i jeden policista a služební vůz. Policie dlouho útokům a napadání levicových radikálů jen přihlížela a bránila se. Nakonec ale těžkooděnci z obrany přešli do útoku. Kolem dvaadvacáté hodiny byl v centru Prahy klid. V tu dobu teprve policisté rozváželi zadržené neonacisty k výslechům na policejní služebny. Dvaadvacáté Slováků eskortovali rovnou na Hlavní nádraží a vlakem poslali domů.“

(11/11/07; 05:06 – 08:06)

4.4.3.3 Fíčrová zpráva

Události

Trabant slaví výročí

Jolana Voldánová, moderátorka:

„Byl vyroben z bakelitu, motorické vlastnosti žádná sláva a byl tak ošklivý až byl krásný. A jeho nejtypičtější přezdívka? Rozzuřený vysavač. Přesto se ho vyrobilo víc než dva a půl milionu kousků. Pokud pořád ještě nevíte, tak řeč je o někdejší východoněmecké chloubě - o trabantu. Jeho první model sjel z výrobní linky před půl stoletím.“

Hana Scharffová, redaktorka:

„Zvuk a vůně prvního auta, tedy přinejmenším pro velkou část východních Němců. Rodina Langeových z /nesrozumitelné/ si přijela zavzpomínat. Oslavu narozenin spojila s prohlídkou Drážďan v trabantu.“

Paní Langeová:

„Dřív jsme trabiho taky měli, nechápu, jak jsme se do něj v pěti lidech vešli. Teď jsme měli co dělat ve čtyřech.“

Pan Lange:

„Řídit trabant, to byla aspoň skutečná práce.“

Hana Scharffová, redaktorka:

„Žádné posilovače a pohyb přískokem, tak to znali, tři milionů majitelů, kteří si na auto počkali i jedenáct let. Řadicí páka u volantu je dnes kuriozitou. Klienti Trabi Safari si ale musí rychle zvyknout. Při prohlídce města řídí sami.“

Constanze Heimbold, průvodkyně Trabi Safari:

„Jedou v koloně za námi a já přes vysílačku dávám výklad. Někdy máme jedno auto, jindy pět a lidi na chodníku zírají.“

Hana Scharffová, redaktorka:

„Majitel firmy Rico Heinzig začal nezvyklé projížďky nabízet jako student. Od té doby se jeho trabantové impérium rozrostlo na pětadesát vozů. Povodně 2002 mu část vozového parku spláchly. Byly ale impulsem k dalšímu úspěchu - z Drážďan expandoval do Berlína.“

Rico Heinzig, zakladatel Trabi Safari:

„V Berlíně je víc turistů, zajímá je historie i kontrast mezi východem a západem, na to se trabant výborně hodí.“

Hana Scharffová, redaktorka:

„Duroplastový dvoutakt si své místo v dějinách skutečně našel. První exemplář sjel z pásu v roce 1957 na čtyřicáté výročí bolševické revoluce v Rusku. O dvaatřicet let později ohlásil jinou revoluci. Prahu napřed zaplavila vozítka východních Němců, kteří přes západoněmeckou ambasádu prchali do svobodného světa. Devátého listopadu 1989 pak obléty svět záběry trabantů, které čerstvě po pádu zdi proudí do západního Berlína. A dnes, východoněmecká ikona se stala hitem sběratelů. Je libo cabriolet nebo trabant tank? Všechno je možné, dokud nedojdou náhradní díly. Nejmladšímu trabantu je dnes víc než šestnáct let.“

(6/11/07; 16:47–19:07)

Televizní noviny

Ekologické podprsenky

Reynolds Koranteng, moderátor:

„Boj ekologů o záchranu přírody nemusí být vždy dramatický. Může být dokonce i sexy. Dokazují to ochránci přírody z Japonska, kteří chrání tamní lesní porost hodně originálním způsobem, ostatně posuďte sami.“

Redaktorka:

„Připadá vám to jako Japonka v sexy červeném prádle? Máte pravdu. Ale tento luxusní model má v sobě mnohem víc než ladné křivky ženy. Díky němu můžete chránit lesy, v podpaždí v umně schované kapse jsou totiž skryté osobní hůlky na jídlo.“

Hiromi Šinta, mluvčí firmy Triumph:

„Je to sice jen malý krůček k ekologičtějšímu způsobu života, ale každý takový má velký význam.“

Redaktorka:

„Japonci ročně použijí a poté vyhodí více než pětadvacet miliard dřevěných hůlek a kvůli tomu citelně ubývá tamních lesů.“

Juko Išida, modelka:

„Vždycky si zapomenu vzít své hůlky a díky této parádě je budu mít stále po ruce.“

Redaktorka:

„Je ale už teď jasné, že model bude mít i nedostatky, jen těžko si v restauraci dokážeme představit ženu, která někde pod šaty loví hůlky a na závěr je zase pořádně olizuje, aby jí róbu nezašpinily.“

(7/11/07; 26:53–27:52)

4.4.3.4 Story

Události

Rodiny zaměněných

Blanka Poulová, redaktorka:

„Verunka a Nikolka si na tři dny vyměnily hračky, bydlení a také mámu s tátou. A podle všeho to obě holčičky snášejí o dost líp než jejich rodiče.“

Libor Broža, biologický otec Veroniky:

„Bude mi smutno po Nikolce, že jo, to je takový těžký.“

Jaroslava Trojanová, biologická matka Veroniky:

„Verunka se tady chová tak nějak jako doma, že jo, no, ale u nás je to horší, no, pořád myslíme na tu Nikolku, je nám po ní smutno.“

Jaroslava Čermáková, biologická matka Nikolky:

„Niolku tady mám, samozřejmě, že už jí mám nějakým způsobem ráda, ale pořád myslím na Verunku, že jo.“

Blanka Poulová, redaktorka:

„Jediné, co nakonec holčičky trápí, je rýma a kašel. Jinak si podle rodičů nestýskají, a to ani v noci. Oboje rodiče se už dohodli, že jim ponechají jejich jména.“

Jaroslava Trojanová, biologická matka Veroniky:

„Ty jména, co mají od narození, tak jim zůstanou.“

Jaroslava Čermáková, biologická matka Nikolky:

„Asi by nebylo moc dobrý asi pro nás a ty holky už jsou taky na to jméno zvyklý, takže jsme se domluvili nějak tak kolektivně.“

Blanka Poulová, redaktorka:

„Na společné dovolené se ale ještě nedohodli. Stejně jako na datu, kdy si holčičky vymění.“

Libor Broža, biologický otec Veroniky:

„První verze byla, že teda pojedou maminky samy, a teďka už je to zase trochu jinak, že bysme měli jet všichni, ale to ještě nevím ani kdy.“

Blanka Poulová, redaktorka:

„Policie případ záměny dětí odložila, protože nešlo o úmyslný čin. To se ale rodinám nelíbí a chtějí případ přešetřit.“

Igor Veleba, právník rodin poškozených záměnou:

„Je nutný to přezkoumat a my zítra podáváme stížnost, bylo porušeno právo rodičů na výchovu vlastních dětí.“

Blanka Poulová, redaktorka:

„Příští týden budou hotové psychologické posudky na obě rodiny. Teprve pak začnou právníci vyjednávat o odškodnění.“

(8/11/07; 13:15–14:41)

Televizní noviny

Miško zřejmě nepřežije

Lucie Borhyová, moderátorka:

„Už padesát pět dní bojuje Miško, jedno ze siamských dvojčat ze Slovenska, o život.“

Reynolds Koranteng, moderátor:

„Dnes ale lékaři oznámili, že jeho šance na přežití jsou malé. Nefunguje mu tenké střevo.“

Lucie Borhyová, moderátorka:

„Jeho bratr Marek už svůj boj před několika týdny prohrál.“

Barbora Jánošová, redaktorka:

„Ještě nedávno Miško svojí matku rozplakal štěstím, když začal mrkat a hýbat prsty. Už několik dní je to ale přesně naopak.“

Marianna Müllerová, maminka Miška (natočeno 26. 10. 2007):

„Začínám mít takový pocit, že i jeho začínám ztrácet, od té doby, co Marek zemřel, tak na něm více lpím, protože on mě držel.“

Tibor Šagát, přednosta Kliniky dětské anesteziologie, Bratislava:

„Ty vyhlídky na jeho přežití se významně snížily.“

Barbora Jánošová, redaktorka:

„Lékaři tvrdí, Miškovo tenké střevo nefunguje. Děti v jeho věku mají střevo dlouhé jeden a půl metru, to jeho měří dvacet pět centimetrů. Navíc se rána na jeho střevě nezaceluje a lékaři musí dělat výplach břišní dutiny. Bez trávicí trubice se nedá žít a lékaři přestávají věřit, že ještě někdy bude u Miška plnohodnotně fungovat.“

Tibor Šagát, přednosta Kliniky dětské anesteziologie, Bratislava:

„Ty vyhlídky já vidím jako, jako skoro žádné.“

Barbora Jánošová, redaktorka:

„I přesto je matka u chlapce i v nejtěžších chvílích.“

Marianna Müllerová, maminka Miška (natočeno 26. 10. 2007):

„Hladila jsem ho, ale prostě se mi před očima vybavují takové situace, že už vidím další pohřeb před sebou a s tím se smířit nedá.“

Barbora Jánošová, redaktorka:

„Podle lékařů v případě radikálního zhoršení stavu a selhávání orgánů může lékařské konsilium zvážit, že nebude zintenzivňovat léčbu.“

(8/11/07; 23:14–24:38)

4.4.3.5 Portrét

Události

Zemřel Petr Haničinec

Josef Maršál, moderátor:

„Po dlouhém boji s rakovinou zemřel herec Petr Haničinec. Patřil mezi nejvýraznější tváře Vinohradského divadla, ale i filmového plátna a televizní obrazovky.“

Jiří Svoboda, redaktor:

„Petr Haničinec, herec drsných chlapeckých rolí, jedna z nejvýraznějších tváří silné herecké generace Vinohradského divadla a také vynikající dabér, český inspektor Colombo. Herec, který skvěle uměl být odvážným hrdinou, stejně jako sympatickým padouchem. Ve filmu začínal v padesátých letech, například rolí v historickém Vávrově snímku Proti všem. Výrazné příležitosti mu nabídla i televize. Film Kotvu u přívozu a seriály Cirkus Humberto, F. L. Věk a Dobrá voda.“

Gabriela Vránová, herečka:

„To je takovéto tvrdé chlapecké, přitom pudové a dobré herectví, které mám ráda, nemá ho kdekdo.“

Jiří Svoboda, redaktor:

„Velký kus hereckého života, třicet let, prožil Petr Haničinec ve Vinohradském divadle, kde si zahrál velké charakterní role, například inscenací Faust, Mistr a Markétka, Král Krysa.“

Martin Stropnický, umělecký šéf Vinohradského divadla:

„On patřil samozřejmě k té nesmírně silné generaci, která tady kralovala v tom nejlepší slova smyslu, pan Brodský, pan Kopecký, pan Bláha a řada dalších. Neexistovalo v Československu tehdejší divadlo, který by mělo takovej pánskej soubor. A Petr Haničinec v rámci týhle ty obrovský konkurence, v tom souboru zářil.“

Jiří Svoboda, redaktor:

„Hereckým parťákem a životním kamarádem mu byl kolega z Vinohrad, herec Radoslav Brzobohatý.“

Radoslav Brzobohatý, herec:

„Byl to vynikající parťák, ale nejenom na jevišti, ale i za jevištěm. Měl v sobě něco, co má málokdo, zůstane to ve mně skutečně až do mého konce.“

Jana Štěpánková, herečka:

„To byl můj první partner u profesionálního divadla. Strašně těžko se mi o tom mluví, ale asi pro něj to bylo už vysvobození.“

Jiří Svoboda, redaktor:

„Od roku 1995 mu několik závažných onemocnění a zranění znemožnilo vykonávat naplno hereckou profesi.“

Petr Haničinec:

„Já neuměl nic jinýho dělat než divadlo, tak bych u toho chtěl ještě nějaký čas, a už na to není místo v mém životě.“

(7/11/07; 8:40–10:43)

Televizní noviny

Zemřel Petr Haničinec

Reynolds Koranteng, moderátor:

„Po dlouhé nemoci dnes ve věku sedmdesáti sedmi let zemřel herec Petr Haničinec.“

Lucie Borhyová, moderátorka:

„Představitel bezpočtu divadelních, filmových i seriálových rolí podlehl rakovině tlustého střeva.“

Redaktor:

„Do srdcí televizních diváků se zapsal především rolí Josefa Hory, muže, který v seriálu Dobrá voda zasvětil celý život koním, na divadelních prknech pak exceloval

například ve hře *Král Krysa*. Ve filmech často hrál tvrdé a zásadové muže, které lidi respektují. V soukromí byl ale dobrosrdečný a miloval přírodu. Známy herec trávil poslední roky svého života v tomto domě v Bratronicích na Kladensku. Sousedé na něj vzpomínají jen v dobrém.“

Sousedka:

„Pro tu obec udělal dost, co se týče kultury a vůbec všeho.“

Sousedka:

„Když šli, tak si popovídali, i když jsme šli okolo, tak pojedte dál a popovídali si. Tak já na něj vzpomínám moc dobře.“

Vladimír Šterba, starosta Bratronic:

„Odchodem Petra ztrácí obec nejen vynikajícího občana, ale ztrácíme i hlavně našeho přítele a dobrého kamaráda.“

Redaktor:

„Petr Haničinec se narodil 15. září 1930 v Pardubicích, vystudoval Akademii muzických umění, během svého života se čtyřikrát oženil. V roce 1985 zakotvil se svazku se zlatnicí Radkou. Když zápolil se zákeřnou nemocí, byla mu právě ona největší oporou. Léta strávená po jeho boku shrnuje do dvou slov.“

Radka Haničincová, manželka:

„Nádhernej život.“

Redaktor:

„V polovině devadesátých let ovlivnila život Petra Haničince hromadná dopravní nehoda u Humpolce, jejímž byl účastníkem. V roce 2001 navíc při vystoupení prodělal cévní mozkovou příhodu. Vše překonal, osudnou se mu stala až rakovina tlustého střeva.“

Lucie Borhyová, moderátorka:

„Poslední rozloučení s Petrem Haničincem se bude v bratronicím kostele Všech svatých konat v pátek 16. listopadu. My jsme dnes mluvili s jeho nejbližšími přáteli.“

Reynolds Koranteng, moderátor:

„A teď se podívejte, jak na něj vzpomínají.“

Jiřina Bohdalová:

„Člověk, kolega i herec, to byl skutečně výbornej.“

Radoslav Brzobohatý:

„U toho Péti byl prostě absolutní spoleh. Já jsem věděl, že nenechá toho druhého na holičkách, a to je prostě ohromnej pocit.“

Josef Vágnerová:

„Já si myslím, že to taky je, jak si to všichni myslíme, že teď sedí na obláčku, houpe nožičkama a kouká na nás, jak jsme teď kvůli němu smutný.“

(7/11/07; 05:18 – 06:46)

4.4.3.6 Počet užitých textových vzorců

Tabulka č. 6

Textový vzorec porušující normu	Události		Televizní noviny	
	Počet případů	Procent. vyjádření	Počet případů	Procent. vyjádření
Žánrově nezač. sdělení	9	8,7 %	33	27,7 %
Story	4	3,8 %	10	8,4 %
Portrét	1	1 %	1	0,8 %
Riport	2	1,9 %	7	5,9 %
Fíčrová zpráva	6	5,8 %	25	21 %
Celkem porušující	22	21,2 %	76	63,9 %
Zpravodajské žánry	82	78,8 %	43	36,1 %
Celkový počet příspěvků	104	100 %	119	100 %

4.4.4 Textové komponenty

Textové komponenty jsou prvky výstavby textu, které nejsou vázány na standardizovaný textový vzorec. Jde o prostředky typické pro publicistickou oblast. Textovým komponentem může být i textový vzorec, případně jeho část (zpráva v základní podobě v leadu). Aby byly dodrženy zásady informační kvality, musí tyto prostředky sloužit k doložení informace.

Jílek¹¹⁶ mezi komponenty řadí:

- uvedení základních informací (v úvodu bývají řazeny informace v rozsahu zprávy v základní podobě)

¹¹⁶ Jílek 2004, s. 87.

- užívání rozšiřujících informací a pozadí (tyto prostředky na sebe nejsou navzájem vázány, ale staly se součástí kónické zprávy)
- citace, parafráze (citace nesoucí informaci, citace dokládající informaci)
- opozitní názory (vkládají se formou citace, parafráze nebo odkazu na konkrétního, obecného nebo nepojmenovaného původce, případně se formy kombinují)
- střídání informací různých tematických úseků sdělení (prostředek aktivizace)

Citace a parafráze fungují ve zpravodajství jako objektivizační prvek sdělení, tedy jako textové objektivizační komponenty. Využívány jsou jednak jako zdroj informací, jejichž prostřednictvím jsou dokládána fakta, a za druhé slouží při prezentaci opozitních vyjádření.

Ve zpravodajství se objevují citace a parafráze jmenovaného, nejmenovaného, neznámého nebo obecného (institucionálního i profesního) původce. Přičemž poslední tři uvedené typy citací a parafrází mají vysoký potenciál porušit zásady informační kvality. Jedná se o případy nezdůvodněného neuvedení původce nebo umělého konstruování zdrojů. V takovéto situaci slouží citace či parafráze jen jako podpora autorova tvrzení a je jedním z příkladů manipulativního zpravodajství.¹¹⁷

V této části jsme tedy spočítali všechny citace a parafráze vyjma těch, jejichž autor je konkrétně jmenován. Neznámým původcem je osoba, u jejíž citace či parafráze chybí celé jméno. V takovýchto případech se pak nejčastěji uvádí například profese autora promluvy. Za citaci či parafrázi nejmenovaného původce považujeme výpověď, která je novinářem uvedena formulí typu: „zdroj si nepřeje být jmenován, protože...“ Obecný původce může být buď profesní (např. podle ekonomů, meteorologů, hasičů) nebo institucionální (např. podle policie, vlády atd.).

Netvrdíme, že všechny námi zaznamenané objektivizační komponenty porušují zásady informační kvality. Do analýzy jsou zahrnuty proto, že každý z výše jmenovaných komponentů má minimálně potenciál zásady informační kvality porušit.

Ve sledovaném vzorku jsme zaznamenali například tyto objektivizační komponenty:

¹¹⁷ Odvolání se na obecného původce či citování nebo parafrázování zdroje, který si nepřál být jmenován není kategoricky vyloučeno. Používat by se však mělo jen v závažných a odůvodněných situacích, a jako takové jak pak pouze záležitostí novinářské etiky.

4.4.4.1 Příklady textových komponentů

Události

1. Citace obecného institucionálního původce:

Neonacisté do Prahy nesmí

Redaktor (Mladí národní demokraté - vyjádření):

„Zákazy veškerých náhradních tras průvodu chápeme jako přání magistrátu projít původně nahlášenou trasou.“

(8/11/07; 02:32–02:37)

2. Parafráze obecného institucionálního původce:

Růst hospodářství ČR

Iveta Toušlová, moderátorka:

„Hospodářství České republiky poroste podle Evropské komise letos rychleji.“

(9/11/07; 13:15–13:19)

3. Citace obecného profesního původce

Čínská burza

Josef Maršál, redaktor:

„Čínské burzy jsou nadhodnocené, varují makléři.“

(7/11/07; 23:50–23:5)

4. Parafráze obecného profesního původce

V ČR přibývá nehod

Daniel Takáč, redaktor:

„Ohleduplnost, vlastnost, která podle psychologů většině řidičů asi chybí.“

(9/11/07; 04:27–04:32)

5. Citace neznámého původce

Neonacisté do Prahy nesmí

Dělník:

„Určitě jsme nějaký pokyny dostali.“

(8/11/07; 03:12–03:17)

6. Citace nejmenovaného původce

Policista ze speciálního útvaru:

„Nejenom to nejsou příspěvky malé, zejména teda v této přetížnosti, která vlastně není ani finančně nějakým způsobem oceněna, tak jsem se rozhodnou, že ten tlak nevydrží a odejdou.“

(5/11/07; 18:06–18:17)

7. Parafráze nejmenovaného původce

Politici viní ČT

Olga Málková, redaktorka:

„Státní zástupci a policisté o únicích informací odmítají mluvit. Česká televize několik žalobců oslovila, a přestože mimo záznam úniky ze spisů přiznávají, na kameru si nikdo netroufl vystoupit.“

(5/11/07; 4:01–04:11)

Televizní noviny

1. Citace obecného institucionálního původce

Rodičovský příspěvek

Monika Zajícová, redaktorka:

„To teď uslyšíte od maminek na mateřské ze všech koutů republiky, úřady se brání: Ani my nic nevíme.“

(7/11/07; 15:04–15:12)

2. Parafráze obecného institucionálního původce

Postižení zveřejnili žebříček komunikativnosti

Reynolds Koranteng, moderátor:

„Národní rada osob se zdravotním postižením si stěžuje na některá ministerstva a politiky. Tvrdí, že písemná korespondence s nimi je čím dál horší.“

(6/11/07; 01:16–01:23)

3. Citace obecného profesního původce

Stomatologové chtějí, aby si pacienti platili amalgamové plomby

Martin Ayrer, redaktor:

„Už nechceme dotovat amalgamové plomby lidem ze svého, znělo dnes jednoznačně na sněmu stomatologů.“

(10/11/07; 21:57–22:03)

4. Parafráze obecného profesního původce

Policisté dopadli vraha ženy

Marcela Klířová, redaktorka:

„Podle policie tento případ by měl varovat další ženy, které se prostřednictvím inzerátů seznamují. S mužem by měly jít na schůzku nejdříve například do kavárny, kde je více lidí.“

(6/11/07; 16:27–16:37)

5. Citace neznámého původce

Mistrovství republiky v Člověče nezlob se!

Osoba:

„A mám tě hochu, už je venku.“

(10/11/07; 24:25–24:27)

6. Parafráze neznámého původce

Týrání zvířat

Redaktor:

„Její chovatelka ale tvrdí, že údajně nemůže dohledat, komu psy prodala.“

(7/11/07; 09:07–09:12)

4.4.4.2 Textové objektivizační komponenty

Tabulka č. 7¹¹⁸

Textové komponenty		Události				Televizní noviny			
		Počet případů		Procent. vyjádření		Počet případů		Procent. vyjádření	
		Cit.	Par.	Cit.	Par.	Cit.	Par.	Cit.	Par.
Obecný původce	Institucionální	4	29	4,3	31,5	5	29	2,1	12,2
	Profesní	3	23	3,3	25	5	23	2,1	9,7
Neznámý původce		31	0	33,7	0	163	11	69,1	4,7
Nejmenovaný původce		1	1	1,1	1,1	0	0	0	0
Součty sloupců		39	53	42,4	57,6	173	63	73,3	26,7
Celkem cit. a par.		92		100 %		236		100 %	
Průměr cit. a par. na příspěvek		0,81				1,98			

4.4.5 Uvádění přejatého sdělení

Při uvádění cizí řeči nebo přejatého sdělení používají redaktori Televizních novin velmi často částici **prý**: *Trojice z tohoto luxusního auta prý jede do Prahy na nákupy* (9/11/07; 04:33); *K hajlování se neonacisté díky policii prý ani nedostali* (11/11/07; 09:07) a **údajně**: *Do bojů před prezidentským palácem se údajně zapojilo na pět tisíc demonstrantů* (11/11/07; 19:42) a **zřejmě**: *Valdštejn se proto zřejmě obrátil na konkurenci* (9/11/07; 18:16).

Výraz **prý** se ve sledovaném vzorku objevil pětáctkrát, výraz **údajně** třináctkrát a výraz **zřejmě** sedmáctkrát. Výrazy **prý**, **údajně**, **zřejmě** uváděnou informaci relativizují, snižují tedy objektivitu sdělení. Podobně jsou ve zpravodajství TV Nova užívány výrazy **podle všeho** šestkrát, **podle našich informací** pětkrát, **podle průzkumů (statistik)** čtyřikrát. Tato tvrzení vlastně nepřinášejí jakékoli potvrzení, pouze se tak tváří. Ve sledovaném vzorku jsme zachytili i takové výrazy jako: *v ČSSD se proslýchá, že* (5/11/07; 06:28).

¹¹⁸ V tabulce opět uvádíme průměr na příspěvek pouze u celkového součtu všech závadných textových komponentů.

Ve sledovaném vzorku Událostí jsme výraz *prý* zaznamenali pouze patnáctkrát, výraz *zřejmě* pětkrát, výraz *údajně* pětkrát. Výraz *podle všeho* se objevil v Událostech pětkrát. Zato výraz *podle našich informací* ani jednou.

Výše uvedené způsoby uvádění přejatého sdělení mají potenciál porušovat zásady neutrality, protože umožňují autorům neuvádět původce informací. Takto mohou skrývat vlastní názor nebo nepodloženou informaci. Redakce se jimi také kryjí pro případ, že by se publikovaná informace později ukázala jako nepravdivá.

4.4.5.1 Nejčastější způsoby uvádění přejatého sdělení

Tabulka č. 8

Nejčastější způsoby uvádění přejatého sdělení	Události	Průměr na příspěvek	Televizní noviny	Průměr na příspěvek
Prý	15	0,14	45	0,38
Údajně	5	0,05	13	0,11
Zřejmě	5	0,05	17	0,14
Podle všeho	5	0,05	6	0,05
Podle našich informací	0	0	5	0,04

4.4.6 Dílčí závěr k oblasti kompozice

V námi sledovaném vzorku jsme zaznamenali vysoký rozdíl v porušení koherence sdělení u jednotlivých zpravodajských relací. V Televizních novinách se objevilo patnáctkrát, zatímco u Událostí třikrát. Ve většině případů šlo o prosté chyby, které však divákovi mohou znesnadňovat recepci i percepce sdělení. Dá se obecně konstatovat, že podíl na těchto chybách nese zejména obyčejná nepozornost autorů. Ta může být mimo jiné zapříčiněna i vlivem produkčním limitů zpravodajského sdělení (viz Produkční limity zpravodajského sdělení, s. 16.) – především časovým hlediskem.

V Televizních novinách jsme oproti Událostem zaznamenali větší jak dvojnásobné užití příznakových textových modelů. Kromě výkladového slohového postupu, který se vícekrát objevil v Událostech, Televizní noviny charakterizuje vyšší počet všech typů příznakových slohových postupů. Procentuální zastoupení vyprávěcího textového modelu je u obou stanic přibližně stejné. Rozdílné je však zastoupení zbývajících slohových postupů (viz grafy č. 06 a 07, s. 113.). Události využívají ve větší míře výkladové postupu, zatímco Televizní noviny mají větší sklon užívat úvahový postup nebo subjektivní popis. Obecně lze pak konstatovat, že Televizní noviny mají větší tendenci užívat ve zpravodajství příznakových postupů a to patrně z důvodu snahy o větší přiblížení se divákovi a pokusu navázat s ním osobnější kontakt. Užití těchto postupů také funguje jako dynamizační prvek sdělení, který má potenciál diváka více zaujmout a udržet jeho pozornost.

Počet užití textových vzorců nevyhovujících zásadám informační kvality je v případě Televizních novin ve srovnání s Událostmi více jak trojnásobný. Rozdíl je patrný zejména ve frekvenci výskytu žánrově nezačlenitelných sdělení, dále pak story a fíčrových zpráv. Zpravodajským žánrům v Televizních novinách neodpovídá více jak 63 % příspěvků (viz grafy č. 08 a 09, s. 114.). Opět se tak může jednat o větší snahu dynamizovat sdělení, zaujmout diváka a udržet jeho pozornost. Vysoký výskyt fíčrových zpráv je důkazem toho, že v Televizních novinách má své místo i zábavní složka.

V oblasti textových komponentů jsme zaznamenali výrazný rozdíl pouze v počtu citací neznámých původců. Zatímco v Událostech se tento druh citace objevuje pouze zřídka, v Televizních novinách je přítomen takřka v každé zprávě (viz graf č. 10, s. 115.). Je zde užíván jako dynamizační prvek, ale hlavně proto, aby byly prezentované

zprávy vztaženy k obyčejným lidem, aby bylo vidět, že události, o nichž Televizní noviny referují, mají na lidi přímý dopad.

4.5 Zvuková stránka jazyka

Při mluveném projevu se prolínají dvě roviny zvukové osnovy řeči, rovina prostě sdělovací a rovina emocionální. Základní je vždy rovina prostě sdělovací. Pro novináře to platí především - příjemce mu musí v první řadě rozumět. Pro zpravodajství (řídí-li se zásadami informační kvality) je pak rovina prostě sdělovací jedinou přípustnou. Aby toho mohlo být dosaženo, musí být dodrženy některé ortoepické a zvukově organizační zásady.¹¹⁹

Z ortoepie sledujeme výslovnost samohlásek, souhlásek, a užití rázu. Ze zvukové organizace řeči sledujeme mluvní tempo, pauzy, promluвовé úseky a melodii. Nesledujeme výšku a sílu hlasu¹²⁰ ani ilustrční zvuky.¹²¹

4.5.1 Ortoepická norma

Rozeznáváme tři výslovnostní styly: základní (neutrální), běžný (hovorový), vyšší (slavnostní). Ve zpravodajství je přípustný a nepříznakový pouze neutrální výslovnostní styl, protože jak prvky hovorového, tak vyššího výslovnostního stylu porušují zásadu neutrality, potažmo informativnosti.

4.5.1.1 Samohlásky

Správná a zřetelná výslovnost samohlásek ovlivňuje srozumitelnost a neutralitu. Pokud je tato výslovnost porušena, může být výsledný projev hodnocen jako stylově příznakový, např. slangový nebo nářeční.

U samohlásek rozlišujeme kvantitu (krácení, dloužení) a kvalitu (otevřená, zavřená, redukovaná výslovnost).¹²²

¹¹⁹ Strahl 1993, s. 69.

¹²⁰ Důvodem proč nesledujeme výšku a sílu hlasu je to, že v současné době nedisponujeme potřebným instrumentáři pro objektivní měření. Nicméně se domníváme, že by tato kategorie mohla být doplněna v rámci diplomové práce.

¹²¹ Nepatří do jazyka, jsou vyplněny mimojazykovými zvuky.

¹²² Palková 1994, s. 323–325.

Události

Kyczynski podal demisi

Miroslav Karas, redaktor:

„Bez ohledu na spory a konflikty, **odlišne** názory a politickou příslušnost, předchůdci Kaczynského, Lech Walesa a Aleksander Kwasniewski, měli vždy v parlamentu projev.“

(5/11/07; 07:20)

Televizní noviny

Boje v Praze

Jiří Dlabaja, redaktor:

„Ostatně já jsem to tady **počítal**, tady je zhruba stovka policistů a měli by tu vydržet zhruba do půlnoci.“

(10/11/07; 07:20)

Policisté dopadli vraha

Marcela Klíčová, redaktorka:

„Jejich první schůzka se odehrála v soukromí. Žena si muže pozvala **rovnou do bytů**.“

(6/11/07; 16:10)

4.5.1.2 Souhlásky

Tato kategorie je velmi rozlehlá a neexistuje pro ni nějaká jednotná norma. „V zásadě platí, že žádnou ve výslovnosti nevynecháváme a že je vyslovujeme pečlivě.“¹²³

Můžeme v ní vysledovat několik podkategorií: spodoba znělosti, spodoba artikulační, užití rázu. Výslovnost hlásek se v těchto podkategoriích řídí mnoha různými normami. Při praktické analýze jsme vycházeli z definic Palkové¹²⁴ a Strahla.¹²⁵

Porušení správné výslovnosti hlásek může vést ke špatnému porozumění ze strany příjemce, proto se jedná o porušení zásady informativnosti. Ve sledovaném vzorku jsme žádné porušení této kategorie nezaznamenali.

¹²³Strahl 1993, s. 57.

¹²⁴Palková 1994, s. 327–338.

¹²⁵Strahl 1993, s. 57–64.

4.5.2 Zvuková organizace řeči

4.5.2.1 Mluvní tempo

Mluvní tempo neboli rychlost řeči vyjadřujeme počtem slabik (případně slov) pronesených minutu. Pokud je mluvní tempo příliš rychlé, porušuje zásadu informativnosti. Mluvní tempo je tak možno rozdělit na:

- **Průměrné (optimální) tempo**, to činí 280-300 slabik za minutu, tedy přibližně 120 slov za minutu. V současné době dochází ke zvyšování mluvního tempa, při veřejné komunikaci není většinou dodrženo.
- **Nízké (minimální) tempo** začíná pod hranicí 180 slabik za minutu. Využívá se v beletrii, v odborných a slavnostních promluvách. Tempo nižší než 100 slabik za minutu již stěžuje vnímatelnost, je neufonické.
- **Vysoké (maximální) tempo** je 500 slabik za minutu, tedy 180 slov za minutu. Toto tempo je na hranici schopností jak mluvčího, tak příjemců.

Významnou kategorií při posuzování mluvního tempa je agogika (rozdíl mezi tempem minimálním a maximálním). Ta zamezuje monotónnosti tempa, zrychlováním a zpomalováním navíc mluvčí intenzifikuje určité části promluvy. Ve čtených textech je agogika menší než ve spontánních mluvených projevech.

Rychlé mluvní tempo není vhodné, protože se projevuje špatnou výslovností či nefunkčním dýcháním. Mluvčí se pak také zakoktává a přerývá.¹²⁶

Mluvní tempo jednotlivých redaktorů i moderátorů se samozřejmě liší. Mezi redaktory TV Nova jsme zaznamenali i vysoké mluvní tempo.¹²⁷

4.5.2.2 Promluvový úsek

Za promluvový úsek Daneš považuje lineární jednotku souvislé řeči nadřazenou přízvukovému taktu. Předěly mezi promluvovými úseky jsou nejčastěji tvořeny pauzou a charakteristickou kadencí. Ne vždy promluvový úsek kopíruje syntaktickou výstavbu. „Už jen trochu složitější výpověď a její chápání se neopírá ani tak o izolované výrazy, ale hlavně o shluky slov, které spolu významově těsně souvisí – tak těsně, že je od sebe bez újmy na srozumitelnosti nelze oddělit.“¹²⁸ Proto je takovéto oddělení chybou, která

¹²⁶ Bartošek 1994, s. 149–153.

¹²⁷ Redaktorovi Martinu Novotnému jsme naměřili tempo 220 slabik (490 slov) za minutu.

¹²⁸ Strahl 1993, s. 72.

vede k vytváření tzv. falešných větných dvojic, stěžuje příjemci porozumění a porušuje tak zásadu informativnosti.

Události

Střety neonacistů s anarchisty

Luboš Rosí, redaktor:

*„Neonacisté z **Prahy Vysočan** / do centra nedojdou.“*

(10/11/07; 03:10)

Televizní noviny

Nehody

Jiří Borovec, redaktor:

*„Dálnici směrem na Prahu se podařilo **zprůjezdnit** / po necelých třech hodinách.“*

(5/11/07; 26:40)

4.5.2.3 Pauza

Pauza je posluchačem rozpoznatelné přerušení proudu řeči u mluvčího. Délka a frekvence pauz je závislá na rychlosti promluvy, náročnosti tématu, potížením s vyjádřením tématu. Pauzy vznikají z různých příčin. Základní jsou pauzy nádechové, i ostatní druhy pauz mohou být spojené s potřebou se nadechnout.

Dalším druhem jsou pauzy komunikativní. Ty se dělí na pauzy **syntaktické**, které signalizují předěl mezi syntaktickými jednotkami různě komplexními. Slouží k segmentaci souvislé řeči na kratší úseky. Takovouto pauzou můžeme určit míru závažnosti jednotlivých promluvových úseků.

Dále na pauzy **formulační**, které se objevují spíše ve spontánním mluveném projevu. Mluvčí jimi získává čas, aby mohl zformulovat obsah další promluvy. Tyto pauzy jsou nejčastěji zaplněny hesitačními zvuky. Tyto pauzy zpomalují plynutí řeči a znesnadňují příjemci poslech. Mohou být na jakémkoli místě textu.

Další z komunikativních pauz jsou pauzy **důrazové**. Ty předcházejí nebo následují slovo, které mluvčí považuje za důležité. Velké množství důrazových pauz může vést až k tzv. staccatové výslovnosti.

Poslední kategorií jsou pauzy **kontaktové**. Mluvčí je užívají, aby získali pozornost posluchačů. Vyskytují se po otázkách, výrazech jako „ano“, „že ano“.¹²⁹

Za příznakové považujeme poslední dvě kategorie, tedy pauzy důrazové a kontaktové. Ty porušují zásadu neutrality.

Události

1. Pauza důrazová

Kaczynski podal demisi

Miroslav Karas, redaktor:

„Polsko čeká na novou vládu. Prezident má dva týdny na to, aby jmenoval nového premiéra.“

(5/11/07; 8:02)

2. Pauza kontaktová

Padesát let trabantu

Jolana Voldánová, moderátorka:

„Byl vyroben z bakelitu, motorické vlastnosti žádná sláva a byl tak ošklivý až byl krásný. A jeho nejtypičtější přezdívkou? Rozzuřený vysavač.“

(6/11/07; 16:57)

Televizní noviny

1. Pauza důrazová

Člověče nezlob se

Markéta Fialová, moderátorka:

„Těžko říci, jaký význam má trénink a taktika, ale nejdůležitější rozhodně vždycky bylo a je hodit šestku.“

(9/11/07; 23:50)

2. Pauza kontaktová

Střety anarchistů s neonacisty

Karel Voříšek, moderátor:

„Ano, ale paradoxně právě tam dnes bylo nejbezpečněji v Praze.“

(9/11/07; 6:52)

¹²⁹ Hála 1975, s. 262–268.

4.5.2.4 Melodie

„Melodií (u jiných badatelů intonací užším slova smyslu) rozumíme změny ve výšce hlasového tónu v průběhu mluvené řeči.“¹³⁰ A to vzhledem k individuální základní hlasové poloze. Funkce intonace jsou tři: zaprvé oddělit od sebe jednotlivé věty, doplnit slovesný způsob (odlišuje komunikační funkce – oznamovací, tázací, rozkazovací, podmiňovací) a za třetí vyjádřit postoj mluvčího k tématu (odlišuje výpověď neutrální a expresivní).

Základní intonace v češtině je klesavá, odchylka od ní znamená změnu významu výpovědi. Nejdůležitější jsou závěrečné části výpovědi. Čeština má tři základní melodémy, tedy ustálené melodické typy:

4.5.2.4.1 Melodém ukončující klesavý

Melodém ukončující klesavý je melodickou formou vět oznamovacích, rozkazovacích a doplňovacích otázek. Má několik různých kadencí: bezpříznaková klesavá kadence (ta je bezpříznaková, pokud její přízvučná slabika není nasazena výš než poslední slabika slova předcházejícího. Nevyzvedává význam jádra výpovědi, nepotlačuje ostatní části. Proto je typická např. pro zpravodajství.

Naopak příznaková je **stoupavě-klesavá kadence**. Ta zvýší přízvučnou slabiku a tím vyčlení jádro výpovědi. Chybou je i použití této kadence na poslední slovo víceslovného jádra. To pak zatlačí do pozadí zbytek jádra. Takováto kadence porušuje neutralitu sdělení, protože do něj vkládá hodnocení, tedy citový nebo volní příznak.

4.5.2.4.2 Melodém ukončující stoupavý

Odlišuje otázku od věty oznamovací. Toto vyjadřuje antikadence stoupavá nebo stoupavě klesavá. Příznaková je **tzv. pražská otázka**, kdy je přízvučná první slabika nejvyšší z celého útvaru. Tato kadence není spisovná.

4.5.2.4.3 Melodém neukončující¹³¹

Zde rozlišujeme polokadence, zaprvé polokadenci stoupavou. Ta je bezpříznaková, pokud předpřízvučná slabika polokadence je níž než slabika přízvučná.

¹³⁰ Daneš 1957, s. 30.

¹³¹ Rozlišujeme také dva druhy melodémů – ukončující, který signalizuje konec věty a neukončující, který signalizuje, že věta bude ještě pokračovat.

Další slabiky pak mírně stoupají. Ovšem pokud chce mluvčí vzbudit pocit očekávání, použije **příznakovou polokadenci strmě stoupavou**, která se vyznačuje výrazným poklesem přízvučné slabiky a poté strmým stoupaním. Její obměnou je **polokadence stoupavá skokem**.¹³² Tyto polokadence porušují zásadu neutrality. Příznaková je pak **polokadence stoupavě klesavá**, která je užívána k vytýkání.

Polokadence klesavá je rovněž příznaková. Vyznačuje se polohou vysoko nad polohou střední a poté povlovným poklesem.

Polokadence s melodií vytýkání je ve zpravodajství také **příznaková**. Patří k ustáleným melodickým typům, které signalizují citovou zabarvenost výpovědi. Vyznačuje se prudkým stoupaním a poté strmým sestupem melodie. Přítomnost vytýkání signalizuje vychloubání, ve zpravodajství působí nepříhodně, porušuje neutralitu sdělení.¹³³

„Ať už uvedený melodém označuje jakýkoliv obecnější příznak než vychloubání, anebo je projevem emocionality, v každém případě je příznakový, tj. nápadný, aktualizovaný, emfatický aj., tedy nenáležitý v textech, které usilují o slohovou nepříznavost, nezaujatost, neutralitu, jsou veřejné, připravené a sdělovací, nikoliv expresivní.“¹³⁴

Za příznakové považujeme i chybné užití vytýkání (myslíme tím vytčení jádra zvýšením nebo snížením hlasu), protože příjemce mate. Proto porušuje zásadu informativnosti.

Někteří redaktoři TV Nova zaměňovali polokadenci stoupavou (představující zvukově čárku) za kadenci sestupnou (představující zvukově teču) a ukončovali jednoduché věty oznamovací výrazným melodickým vzestupem,¹³⁵ nebo naopak užili kadenci sestupnou i před čárkou.¹³⁶

¹³² Strahl 1993, s. 82–83.

¹³³ Palková 1994, s. 306–317.

¹³⁴ Bartošek 1992, s. 200.

¹³⁵ Např. Jirí Borovec (5.11. 2007; 23:55 – 24:08; Televizní noviny; v tomto příspěvku také nevhodně umísťuje pauzy a tím porušuje správné členění na promluvové úseky)

¹³⁶ Václav Kouba (9.11. 2007; 19:14 -19:32; Televizní noviny)

Televizní noviny

1. Chybné vytýkání

Policie a soudy posilují

Markéta Lhotáková, redaktorka:

*„Uctívání nacistického diktátora neskrývají, hajlují, vykřikují fašistická hesla, brutálně útočí na policisty, přesto to vypadá, jakoby to **neonacisté** nedělali. Policie jich stíhá několik desítek, potrestaní ale obvykle nejsou.“*

Melodicky vytčeno bylo slovo *neonacisté*, ale vytčeno mělo být slovo *nedělali*.

(9/11/07; 09:30)

2. Polokadence (kadence) s melodií vytýkání

Podprsenka

Rey Koranteng, moderátor:

*„Boj ekologů o záchranu přírody nemusí být vždy dramatický. Může být dokonce i **sexy**. Dokazují to ochránci přírody z Japonska, kteří chrání tamní lesní porost hodně originálním způsobem, ostatně posuďte sami.“*

(7/11/07; 27:00)

3. Kadence stoupavě-klesavá

Požár

Jiří Borovec, redaktor:

„Pracovníci technických služeb nemají podezření na konkrétního člověka, stejně tak policie. Motiv proto není jasný. Na záběrech je žhář zachycen, jak se před požárem okolo haly motá a pak mizí. Plameny zničily techniku za několik milionů korun. Další miliony ale stačili zaměstnanci a hasiči uchránit, když bylo několik aut na poslední chvíli z haly vyvezeno ven.“

(5/11/07; 23:55 – 24:08)

Události

1. Polokadence s melodií vytýkání

Trabant slaví půl století

Jolana Voldánová, moderátorka:

*„Přesto se ho vyrobilo víc než dva a půl milionu kousků. Pokud pořád ještě nevíte, tak řeč je o někdejší východoněmecké chloubě - o **trabantu**.“*

(6/11/07; 17:04)

2. Chybné vytýkání

Pravicoví radikálové

Daniel Takáč, redaktor:

*„Velké komplikace může způsobit i to, že v Břehové ulici, kde by se mohli neonacisté střetnout se svými odpůrci, se opravuje **voda** a na ulici je spousta dlažebních kostek.“*

(8/11/07; 03:09)

4.5.3 Dílčí závěr k oblasti zvuku

Tabulka č. 9

Jev porušující normu		Události	Průměr na příspěvek	Televizní noviny	Průměr na příspěvek
Chybná výslovnost samohlásky		24	0,23	31	0,26
Mluvní tempo		354 slabik/155 slov za minutu		336 slabik/165 slov za minutu	
Falešné větné dvojice		5	0,04	14	0,11
Pauzy	Pauzy kontaktové	2	0,019	22	0,185
	Pauzy důrazové	32	0,308	54	0,454
Melodie	Kadence stoupavě-klesavá	0	0	24	0,202
	Polokadence strmě stoupavá, stoupavá skokem, stoupavě klesavá	0	0	0	0
	Polokadence (kadence) s melodií vytýkání	2	0,019	3	0,025
Chybné užití vytýkání		5	0,048	14	0,118

Z výsledků analýzy vyplývá, že moderátoři ani reportéři obou stanic příliš často zpravodajskou normu neporušují.

Průměrné mluvní tempo je u obou stanic přibližně stejné. Je sice mírně vyšší než optimální mluvní tempo, ale stále ještě není vysoké, tedy potenciálně nesrozumitelné. Vysoké mluvní tempo jsme zjistili pouze u redaktora Martina Novotného z Televizních novin.

Správné dělení na promluvvové úseky dodržují jen Události, Televizní noviny v této kategorii poměrně často chybují a porušují tak srozumitelnost sdělení.

Pauzy důrazové i kontaktové opět více využívají Televizní noviny. Události pauzy kontaktové neuvžívají vůbec. Vyhovují tak požadavku na věcné informování – pauzou kontaktovou se totiž mluvčí snaží zaujmout diváka.

V Událostech jsme zaznamenali takřka dokonalé zacházení s melodií. Oproti tomu v Televizních novinách jsou často použity příznakové kadence. Ortoepickou normu dodržují obě stanice pouze v oblasti správné výslovnosti souhlásek a použití rázu. Naopak špatná výslovnost samohlásek je u obou stanic poměrně vysoká. Zvláště redaktor Jiří Dlabaja v Televizních novinách a moderátor Roman Pistorius a zahraniční redaktor Miroslav Karas v Událostech často krátí souhlásky a jejich celkový projev pak zní nářečně (prvky ostravského nářečí).

Mluvený projev moderátorů obou stanic je ve většině případů kultivovaný a srozumitelný. Platí to pro většinu reportérů Událostí (výjimkou je snad jen Miroslav Karas). Kultivovanost mluveného projevu (která sestává mimo jiné z výše uvedených kategorií) a jeho srozumitelnost je nižší u některých reportérů Televizních novin.¹³⁷

¹³⁷ Někteří reportéři trpí dokonce poruchou řeči – Kamil Houska (rotacismus); Jiří Dlabaja (breptavost). Někteří reportéři mají nepříjemnou nebo nevýraznou barvu hlasu – Jiří Borovec.

5 Závěr

V úvodu jsme vyslovili předpoklad, že zpravodajství by mělo odpovídat zpravodajské normě. Naše analýza však prokázala, že k porušování zpravodajské normy dochází v různé míře na všech námi sledovaných úrovních jazyka – tedy lexikální, syntaktické, kompoziční a zvukové. Cílem naší práce byla také komparace výsledků analýzy hlavních zpravodajských relací jednotlivých stanic. Z ní vyplývá, že Televizní noviny častěji porušují zásady informační kvality.

Analýza lexikální oblasti prokázala u Televizních novin častou přítomnost hodnocení představovanou lexikálními jednotkami porušujícími zásadu neutrality, tedy především expresivními, hovorovými a hodnotícími výrazy. U Událostí byl výskyt lexikálních jednotek porušujících zásadu neutrality nižší, naopak jsme zaznamenali vyšší podíl lexikálních jednotek porušujících zásadu informativnosti. Šlo především o internacionalismy a odborné termíny.

Podobně i na úrovni syntaxe jsme u Televizních novin zaznamenali vyšší počet jevů porušujících zásadu neutrality než u Událostí. Jednalo se zejména o subjektivní pořadí východiska a jádra. Počet ostatních syntaktických nedostatků, které porušují zásadu informativnosti, lze označit u obou relací za vyrovnaný. Tyto syntaktické nedostatky můžeme označit jako prosté chyby, které vznikají zřejmě pod vlivem produkčních limitů či z pouhé neznalosti autorů.

Co se kompoziční stránky týče, výrazný rozdíl je mezi zpravodajskými relacemi patrný především u počtu užitých zásadám nevyhovujících textových modelů a vzorců. V televizních novinách je na rozdíl od Událostí frekventovanější užití vyprávěcího a úvahového postupu, taktéž i popisu nevěcného. Dále je u Televizních novin patrný i vysoký podíl fičrových a žánrově nezačlenitelných sdělení. Je možné konstatovat, že vyšší počet porušení zásad neutrality na kompoziční úrovni v případě Televizních novin svědčí o snaze přiblížit se divákovi (vyprávění, častější užívání kontaktních výrazů atd.) a záměrné akcentaci zábavní složky.

Zvuková stránka jazyka zpravodajství obou sledovaných stanic se liší opět především v jevech porušujících zásadu neutrality, jako jsou důrazové a kontaktní pauzy a nesprávné užití melodie. Ve všech těchto případech je výskyt častější u Televizních novin. Jedinou výjimkou je mluvní tempo, které jsme zaznamenali vyšší u Událostí, ovšem zde není vyšší mluvní tempo na závadu, neboť díky dobré artikulaci zůstává srozumitelné. Mluvený projev moderátorů obou stanic dodržuje zpravodajskou

normu – většinu pochybení jsme zaznamenali u redaktorů. Redaktoři Televizních novin po zvukové stránce výrazně častěji porušují zpravodajskou normu, možná to vyplývá z nižších nároků TV Nova na mluvený projev redaktorů. Jak uvádíme výše, někteří redaktoři dokonce trpí poruchou řeči. Celkově tak mluvený projev redaktorů Televizních novin zní méně profesionálně než projev redaktorů Událostí.

Z naší analýzy mimo jiné vyplývá, že dominantní funkcí jak Událostí, tak Televizních novin je funkce informativní. Přesto jsme zaznamenali i přítomnost funkce persvazivní a zábavní, a to zejména v případě Televizních novin. Persvazivní funkce je implicitně přítomna ve všech hodnotících výrazových prostředcích a v případech, kdy byl užito úvahového textového modelu. Zábavní funkce byla obsažena na lexikální úrovni v užitých neologismech a některých expresivních výrazech, frazeologismech, publicistech, metaforách a metonymiích. Dále potom na úrovni textových modelů a vzorců – častý výskyt vyprávěcího postupu a fíčrových zpráv. Popisované nedostatky platí především pro Televizní noviny, v případě Událostí byla přítomnost jiné než informativní funkce zaznamenána v menším počtu případů. U Událostí můžeme mluvit i o přítomnosti funkce edukativní. Ta byla patrná v případě užitých výkladových postupů.

Výše uvedené výsledky naší analýzy mohou vyplývat z rozdílného statutu obou stanic. V Událostech, tedy ve zpravodajské relaci média veřejné služby, se více dbá na dodržování zásad informační kvality – časté porušení zásady informativnosti vyplývá ze snahy po věcném a přesném informování. Naopak personalizace události a zprávy, citace neznámých původců (lidé z „ulice“), kontakt s adresátem, maximální srozumitelnost, přítomnost zábavy to jsou prostředky typické pro komerční zpravodajství. Jedná se o způsoby, které jsou z hlediska zásad informační kvality problematické, avšak pomáhají zaujmout co nejširší masu příjemců.

Obsahovým i jazykovým analýzám mediálních sdělení je dlouhodobě věnována velká pozornost. V předkládané práci jsme postihli pouze malou část jazykového chování největších českých televizních stanic v oblasti zpravodajství. A protože naše televizní zpravodajství prochází v současné době významnými změnami, zůstává tato tematika stále otevřená a velmi aktuální.

6 Seznam literatury

- AVČR Ústav pro jazyk český. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s dodatkem MŠMT ČR*. Hlavní redakce J. Filipec, F. Daneš, J. Machač, V. Mejstřík. 4. vyd. Praha: Academia, 2006. 647 s. ISBN 80-200-1446-2.
- BACHMANNOVÁ, Jarmila, a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 604 s. ISBN 80-7106-484-X.
- BARTOŠEK, Jaroslav. Jazyk žurnalistiky. In F. Daneš a kol., *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 42-67. ISBN 80-200-0617-6.
- BARTOŠEK, Jaroslav. Jazyková kultura mluveného zpravodajství. In J. Jančáková, M. Komárek, O. Uličný (eds.), *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993. Sborník z olomoucké konference 23.-27. 8. 1993*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995, s. 166-171. ISBN 80-85899-02-7.
- BARTOŠEK, Jaroslav. Mluvní tempo v rozhlase a v televizi. In D. Davidová (ed.), *K diferenciaci současného mluveného jazyka. Sborník prací z mezinárodní vědecké konference (Ostrava, září 1994)*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1995, s. 145-154.
- BARTOŠEK, Jaroslav. *Tlak profese – specifický faktor ovlivňující jazyk žurnalistiky*. NŘ 85, 2002, č. 1, s. 68-78.
- BARTOŠEK, Jaroslav. *Úvod do studia žurnalistiky*. 2. aktualiz. vyd. Olomouc: [s.n.], 2001. 160 s. ISBN 80-244-0235-1.
- BARTOŠEK, Jaroslav. *Zpravodajství a publicistika*. Olomouc : [s.n.], 2001. s. 49.
- BARTOŠEK, Jaroslav. *Žurnalistika. Úvod do studia*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1997.
- BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992.
- BEČKA, Josef Václav. *Jazyk a styl novin*, Knihovnička novináře, sv. 3. Novinář, Praha: 1973.
- BEČKA, Josef Václav. *Sloh žurnalistiky*, Knihovnička novináře, sv. 40. Novinář, Praha: 1986.
- BEČKA, Josef Václav. *Stylistika zpravodajství*. Praha: SPN, 1980.
- BLATNÁ, Renata, a kol. *Frekvenční slovník češtiny*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2004. 595 s. ISBN 80-7106-676-1.

- BOYD, Andrew. *Zpravodajství v rozhlasu a televizi (příručka pro novináře)*. Praha: Centrum nezávislé žurnalistiky, 1995.
- ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná česká stylistika*. 1. vyd. Praha: ISV, 2003. 342 s. ISBN 80-86642-00-3.
- ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav (eds.). *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přirovnání*. Praha: Academia, 1983.
- ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav (eds.). *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné*. Praha: Academia, 1988.
- ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav (eds.). *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné*. Academia Praha: Academia, 1994.
- ČESKÁ TELEVIZE. *Kodex České televize* [online]. 2. 7. 2003, [citováno 18. 2. 2008].
Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct/kodex/index.php>>.
- ČMEJRKOVÁ, Světa, HAVLÍK, Martin, KADERKA, Petr. *Analýza a hodnocení jazykové úrovně vybraných pořadů České televize za 1. pololetí 2006* [online]. 6. 10. 2006, [citováno 5. 3. 2008].
Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/pub/press/1855_1.pdf>.
- DANĚŠ, František. *Intonace a věta ve spisovné češtině*. 1. vyd. Praha: AV, 1957. 161 s.
- FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. 1. vyd. Praha: AV, 1985. 284 s.
- HAGEN, Lutz. Informační kvalita a její měření. In I. Reifová (ed.), *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 2004, s. 51-69.
- HÁLA, Bohumil. *Fonetika v teorii a praxi*, Praha: SPN, 1975.
- HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980. 192 s.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *Učebnice stylistiky*. Praha: SPN, 1987.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *Úvod do stylistiky českého jazyka*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1983. 123 s.
- CHLOUPEK, Jan, a kol. *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1991. 294 s. ISBN 80-04-23302-3.
- JEDLIČKA, Alois a kol. *Základy české stylistiky*. Praha: SPN, 1970. 224. s.
- JÍLEK, Viktor. *Lexikologie a stylistika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 148. s.

- JÍLEK, Viktor. *Psaná publicistická sdělení v kontextu teorie komunikace*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 171. s.
- JUNKOVÁ, Bohumila. Jazykové aktualizace a automatizace v současné publicistice. In J. Jančáková, M. Komárek, O. Uličný (eds.), *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993. Sborník z olomoucké konference 23.-27. 8. 1993*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. s. 226-229. ISBN 80-85899-02-7.
- KUNZCIK, Michael. *Základy masové komunikace*. Praha: Karolinum, 1995. 307 s. ISBN 80-7184-134-X.
- MARTINCOVÁ, Olga a kol. *Nová slova v češtině 2: slovník neologizmů*. 1. vyd. Praha: Academica, 2004. 568 s. ISBN 80-200-1168-4.
- MARTINCOVÁ, Olga a kol. *Nová slova v češtině: slovník neologizmů*. 1. vyd. Praha: Academica, 1998. 356 s. ISBN 80-200-0640-0.
- MC QUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace: S českou předmlouvou Jana Jiráka*. 2. vyd. Praha: Portál, 2002. 447 s. ISBN 80-7178-714-0.
- MCNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Hana Loupová. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-840-6.
- MINÁŘOVÁ, Eva. Obrazná vyjádření ve stylu publicistickém. In J. Jančáková, M. Komárek, O. Uličný (eds.), *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993. Sborník z olomoucké konference 23.-27. 8. 1993*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. s. 181-184. ISBN 80-85899-02-7.
- MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. 1. vyd. Bratislava: SPN, 1985. 547 s.
- MŮLLEROVÁ, Eva. *Funkční styly a jejich základní žánry v současné komunikaci*. Praha: SPN, 1989.
- OSVALDOVÁ, Barbora, a kol. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. 155 s. ISBN 80-2460-248-2.
- OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri, 1999. 256 s. ISBN 80-85983-76-1.
- PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994. 366 s. ISBN 80-7066-843-1.
- PETR, Jan. *Mluvnice češtiny*. 1. vyd. sv. 1. Praha: Academia, 1986. s. 568.
- SRPOVÁ, Hana. *K aktualizaci a automatizaci v současné psané publicistice*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 1998. 168 s. ISBN 80-7042-490-7.
- STRAHL, V. *Novinář před mikrofonem*. Praha: Univerzita Karlova Karolinum, 1993. 118 s. ISBN. 382-112-93.

- VÁLKOVÁ, Hana. *Jazyk zpráv v regionálním tisku – Rovnosti*. Bakalářská práce. Olomouc: 2007.
- WINDOVÁ, Eva. *Porušování zásad informační kvality zpravodajských textů na přední straně deníku Mladá fronta Dnes*. Bakalářská práce. Olomouc: 2006.

7 Seznam schémat a tabulek

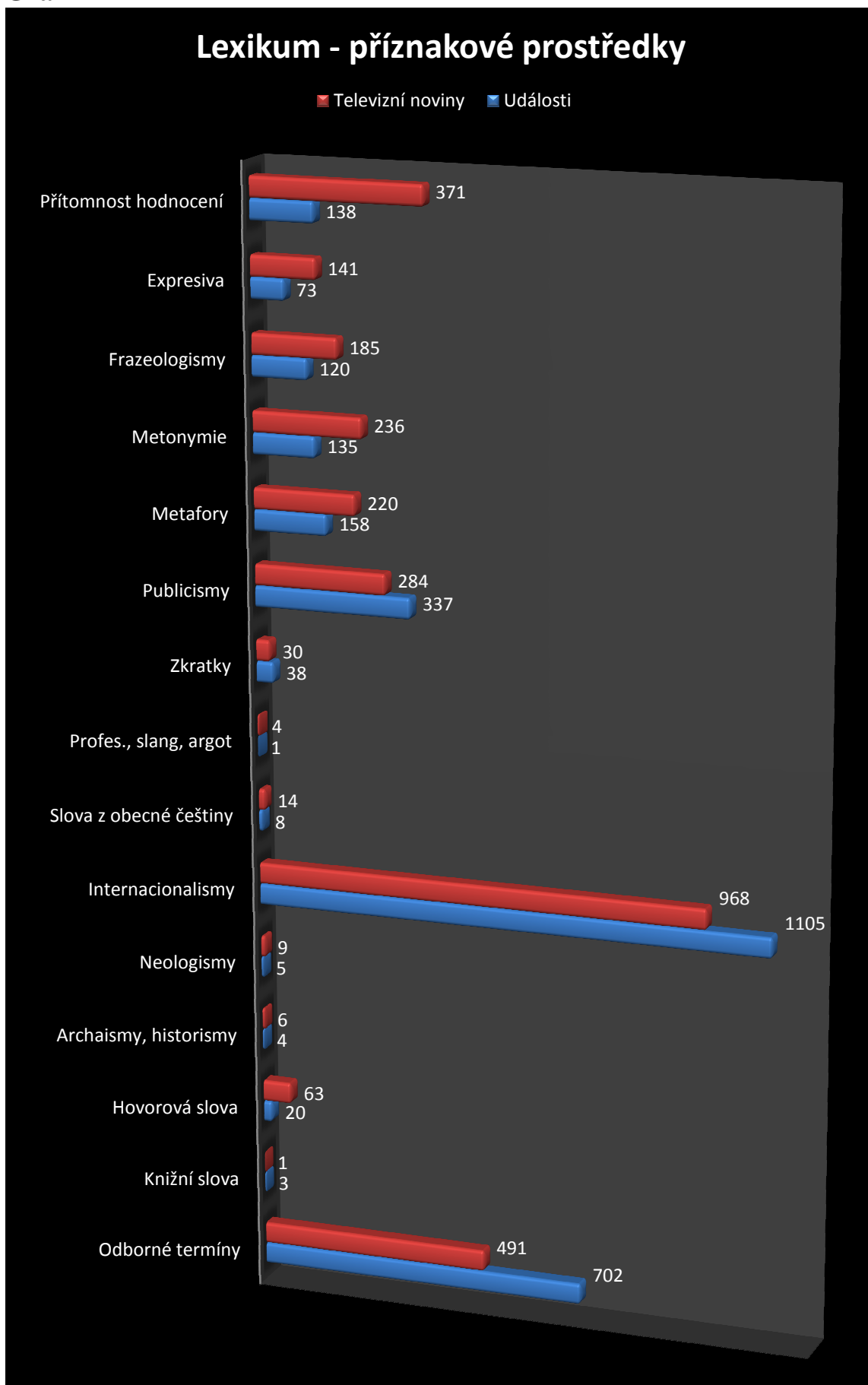
Schéma č. 1: Westerstáhlova kritéria objektivty	18
Tabulka č. 1: Lexikum celkem.....	38
Tabulka č. 2: Syntax celkem	49
Tabulka č. 3: Kontaktové výrazy	55
Tabulka č. 4: Koherence	59
Tabulka č. 5: Textové modely	66
Tabulka č. 6: Textové vzorce	81
Tabulka č. 7: Textové komponenty	86
Tabulka č. 8: Způsob uvádění přejatého sdělení.....	87
Tabulka č. 9: Zvuk celkem.....	99

8 Přílohy

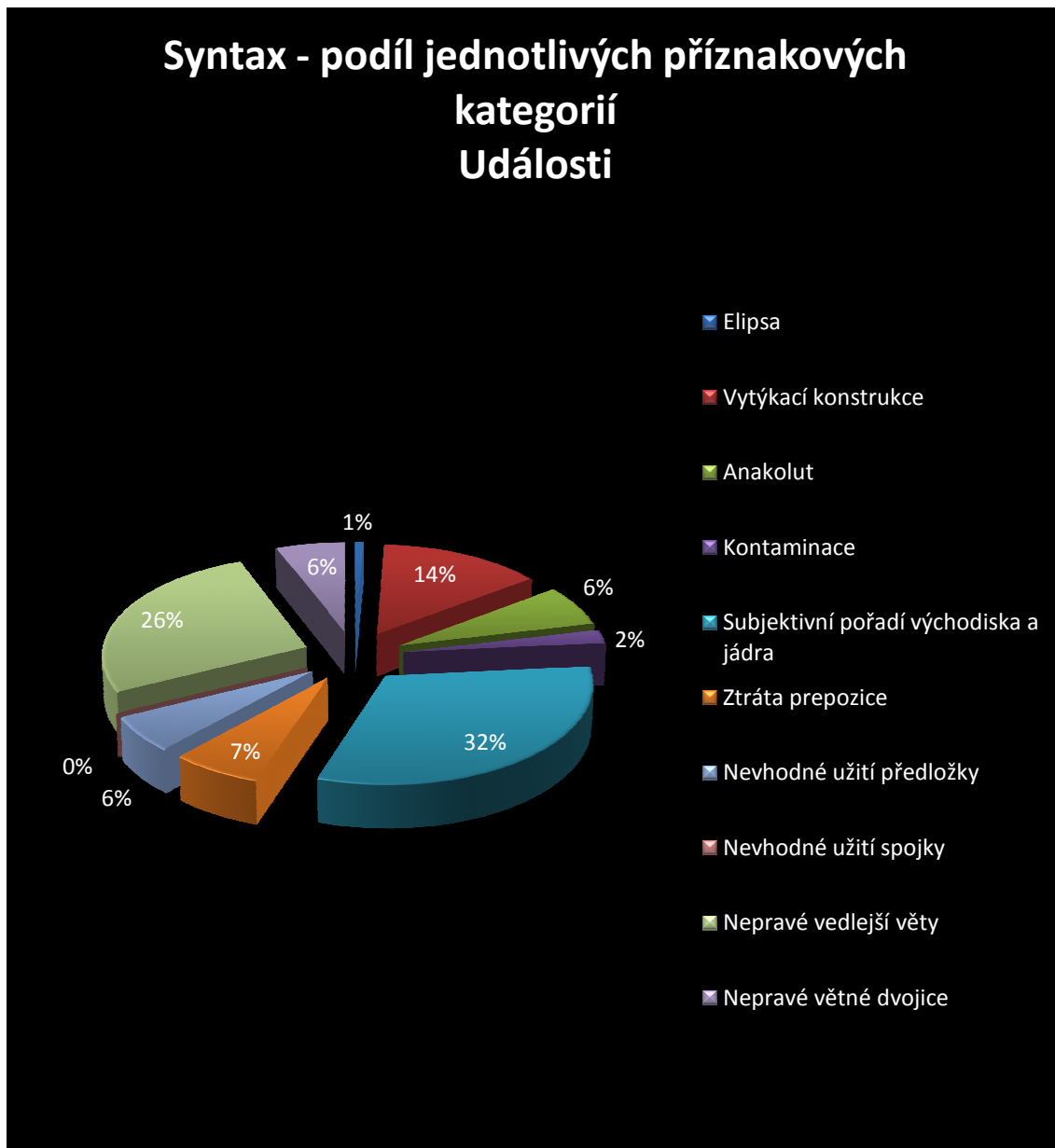
Seznam příloh:

Graf č. 01: Lexikum – příznakové prostředky.....	109
Graf č. 02: Syntax – příznakové kategorie: Události.....	110
Graf č. 03: Syntax – příznakové kategorie: Televizní noviny	111
Graf č. 04: Kompozice – porušení koherence.....	112
Graf č. 05: Kompozice – příznakové textové modely	112
Graf č. 06: Kompozice – příznakové textové modely: Události.....	113
Graf č. 07: Kompozice – příznakové textové modely: Televizní noviny.....	113
Graf č. 08: Kompozice – textové vzorce: Události.....	114
Graf č. 09: Kompozice – textové vzorce: Televizní noviny	114
Graf č. 10: Kompozice – příznakové citace.....	115
Graf č. 11: Kompozice – příznakové parafráze	115
Graf č. 12: Kompozice – příznakové cit. a par.: Události.....	116
Graf č. 13: Kompozice – příznakové cit. a par.: Televizní noviny.....	116
Graf č. 14: Zvuk – příznakové prostředky	117

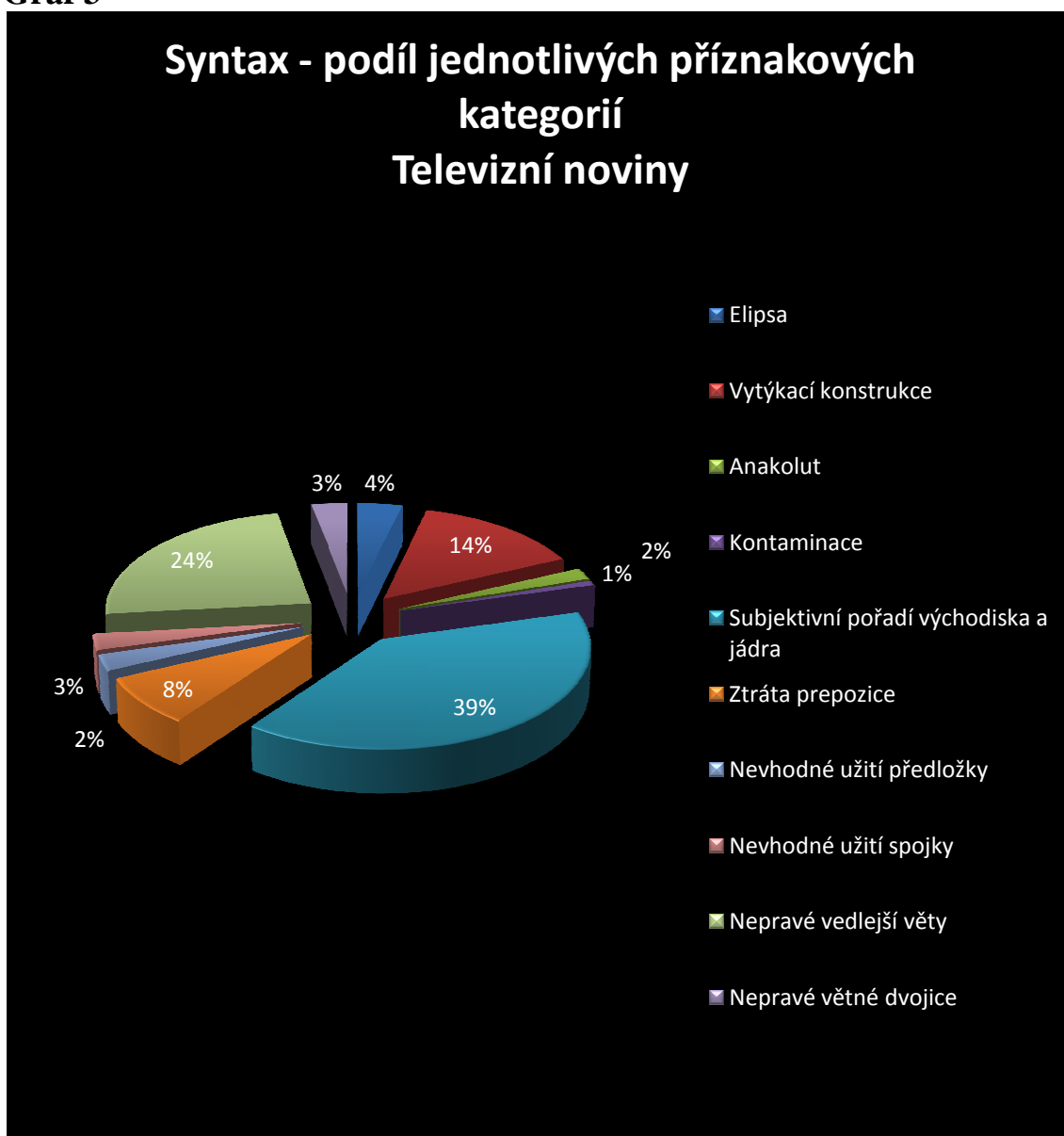
Graf 1

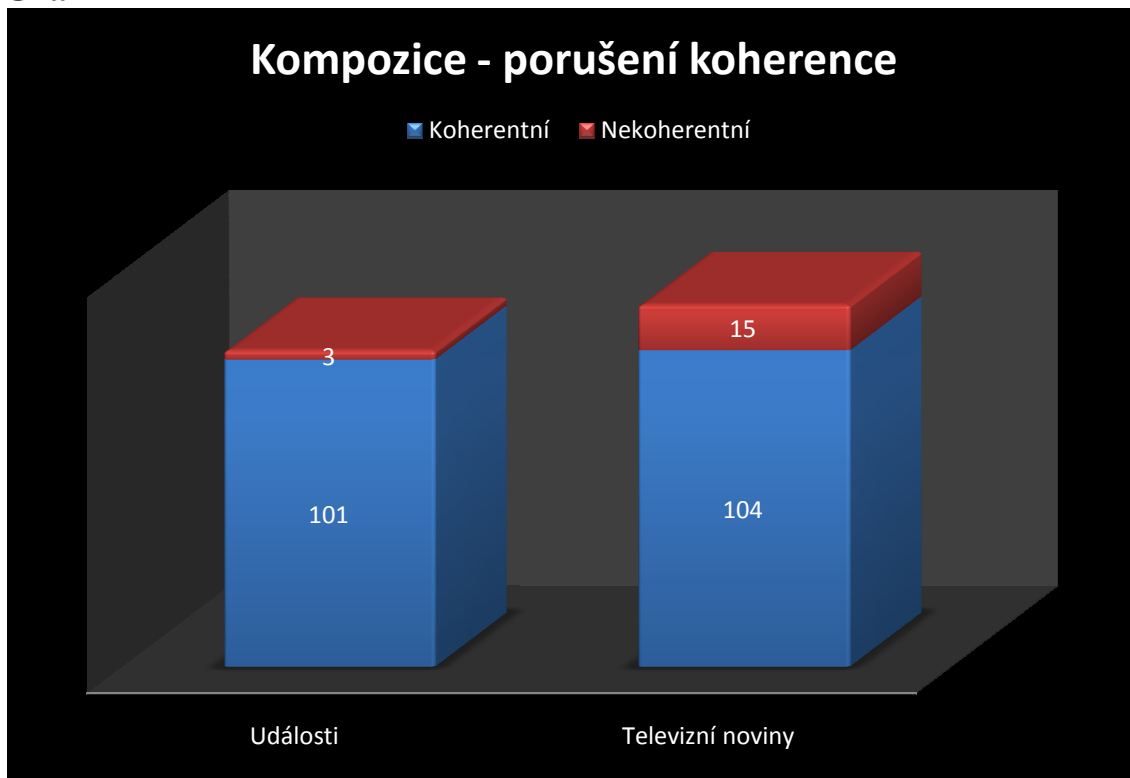
Graf 2

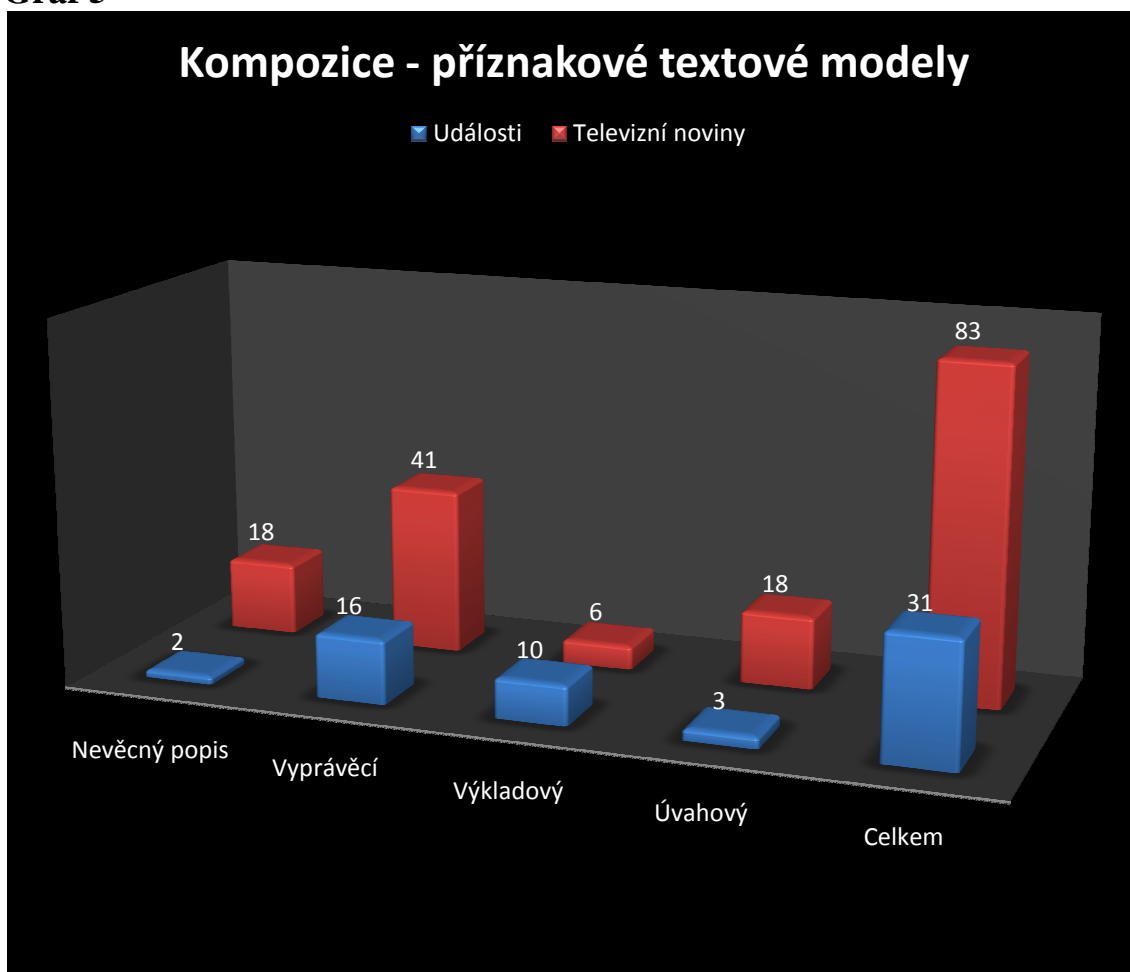
Graf 3

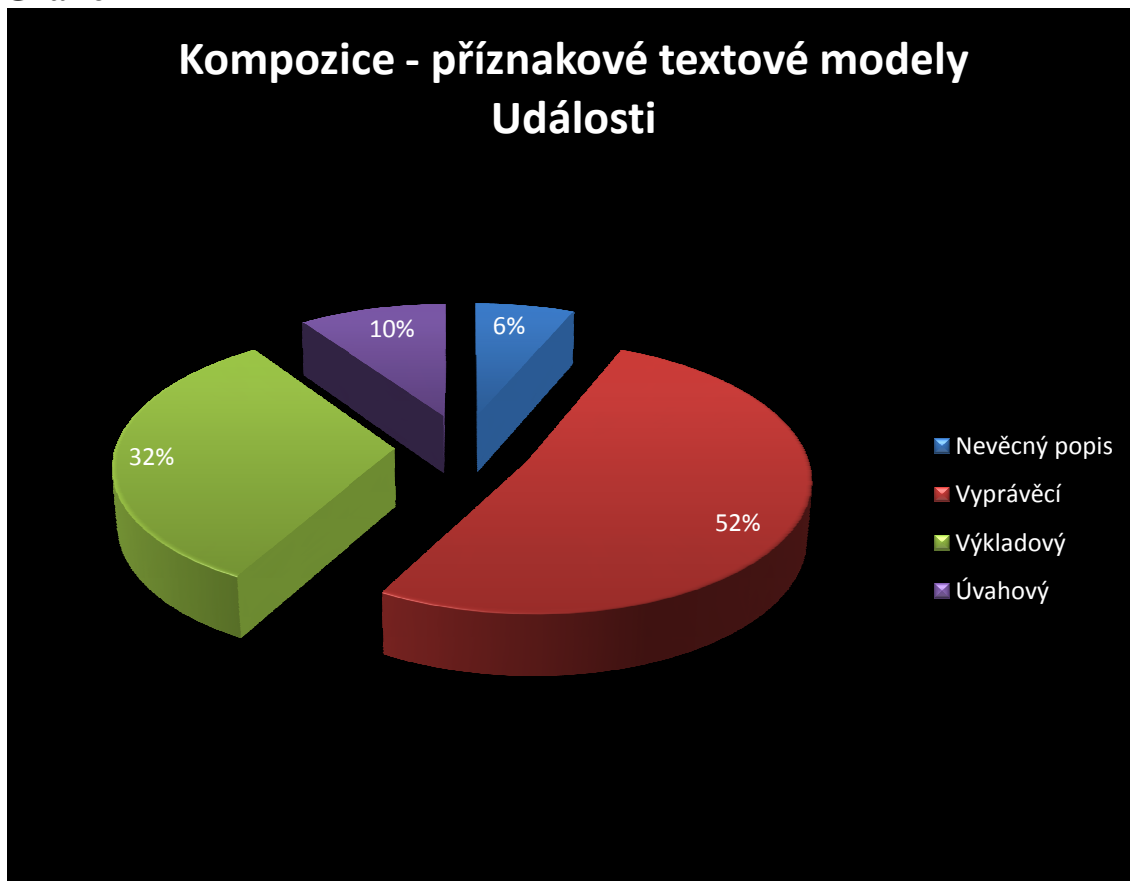
Graf 4

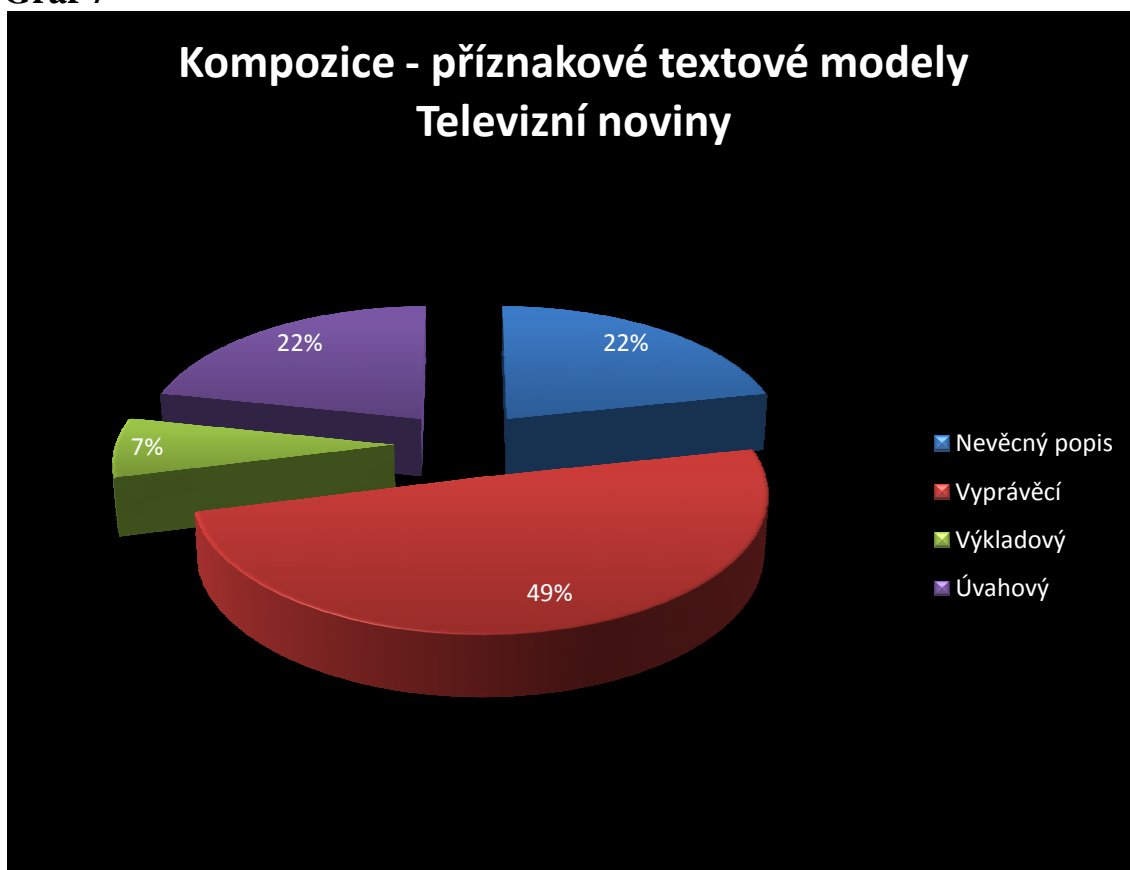
Graf 5

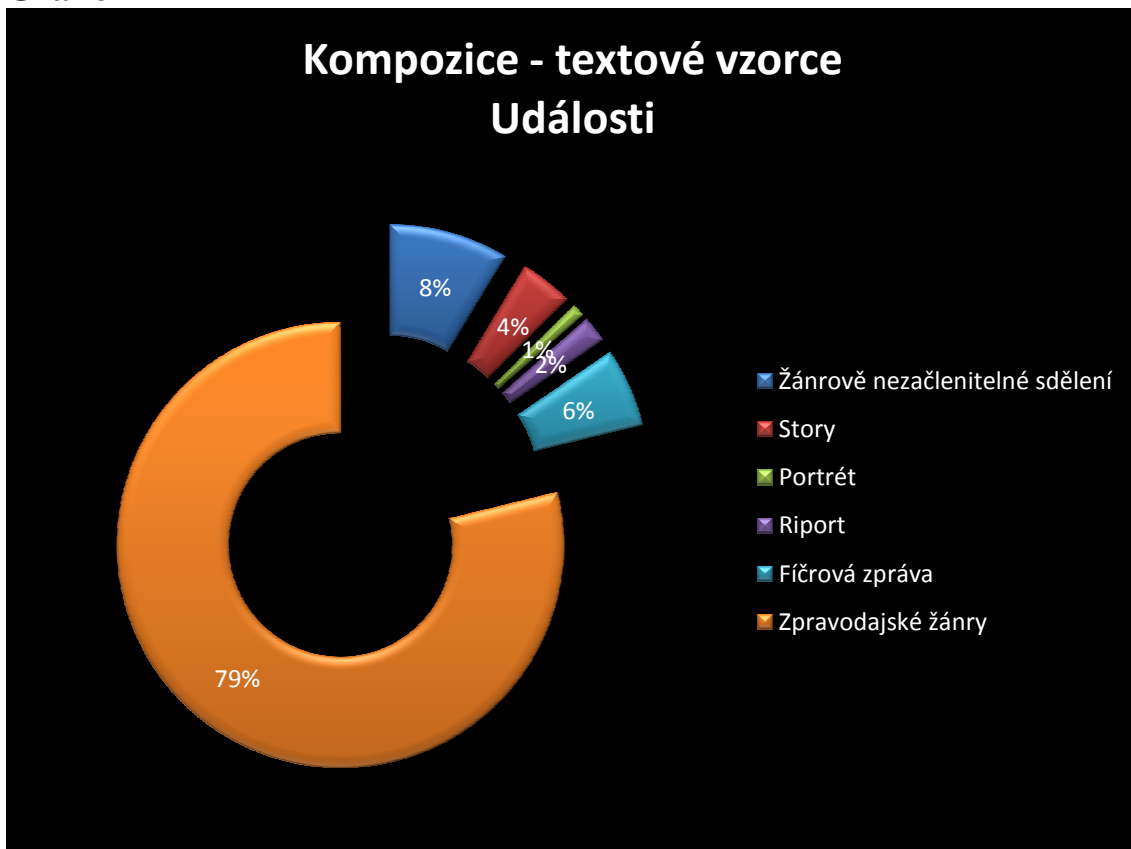
Graf 6

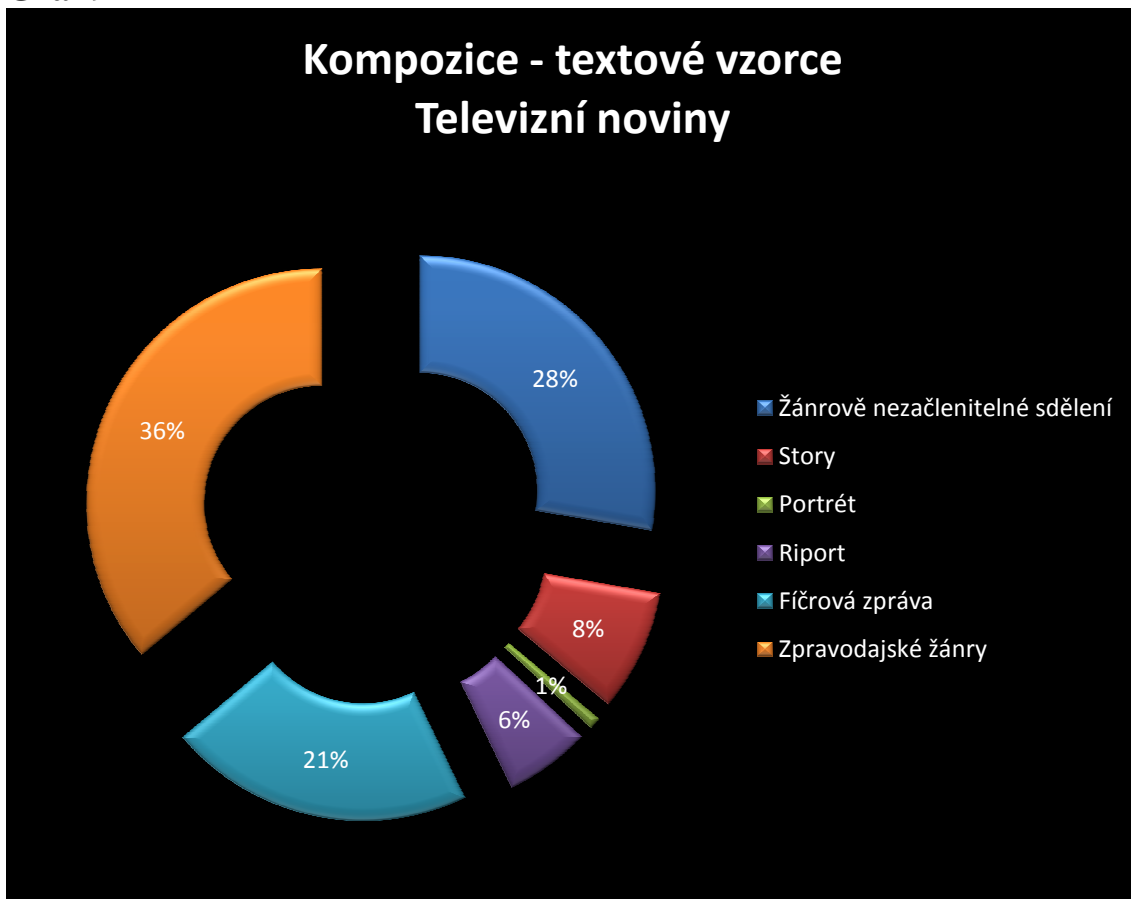
Graf 7

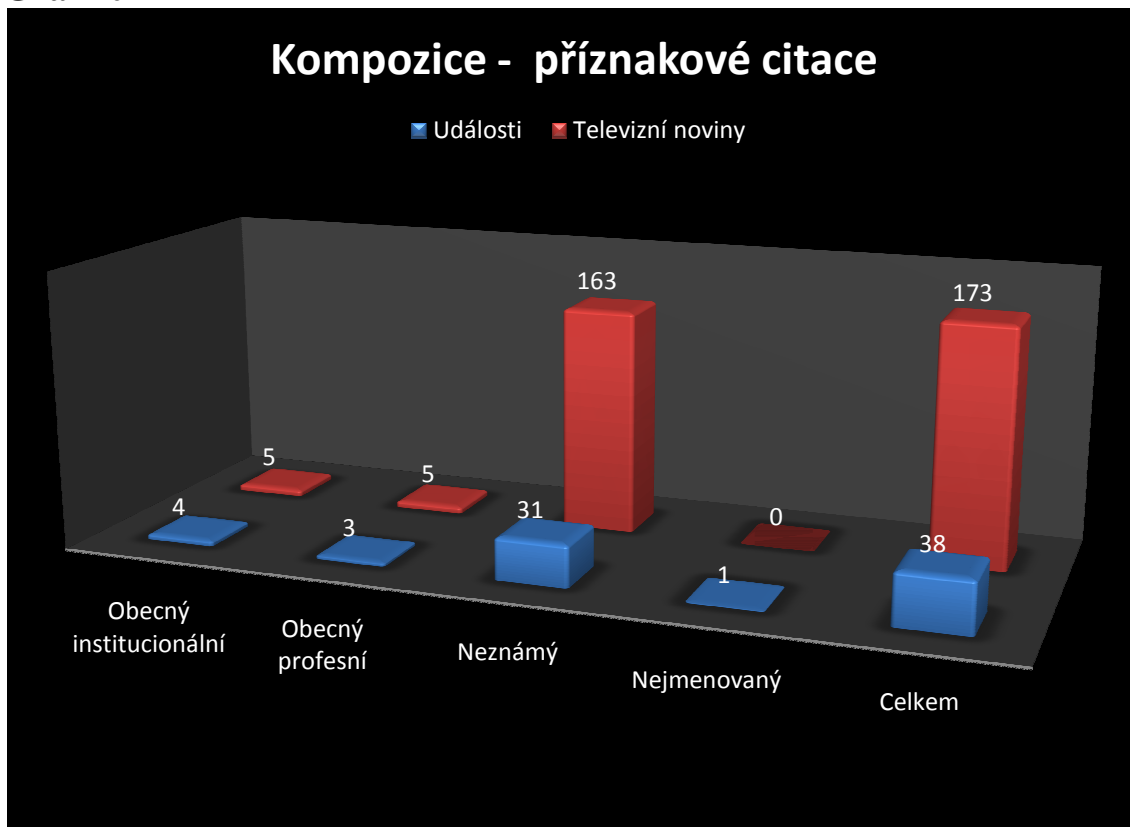
Graf 8

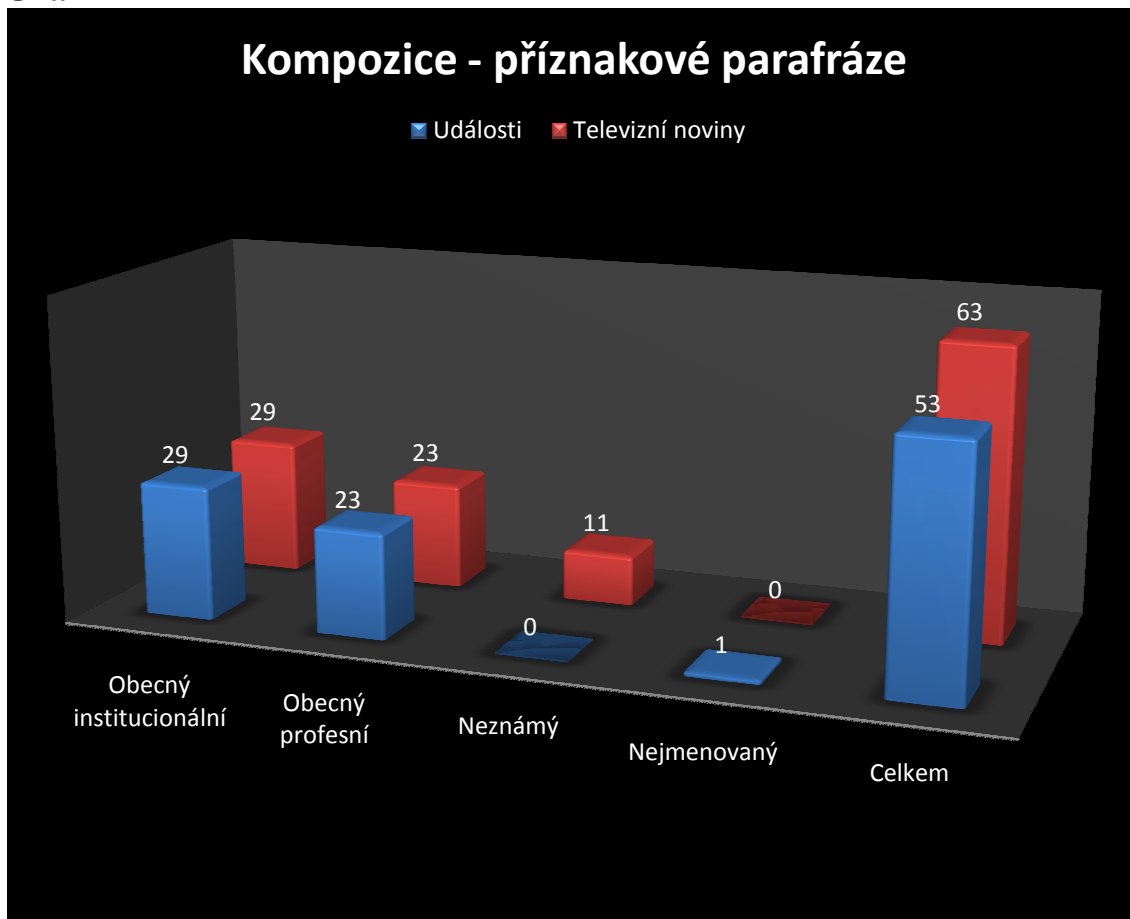
Graf 9

Graf 10

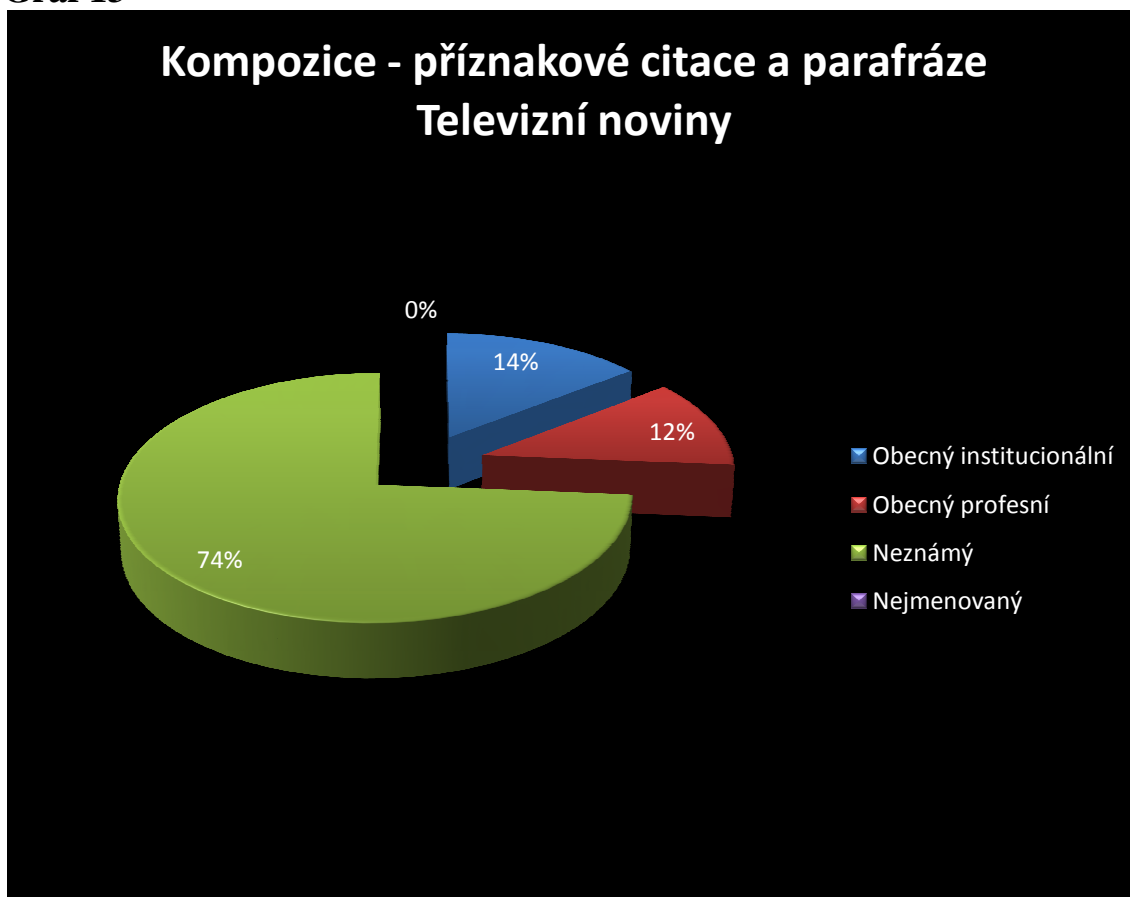
Graf 11

Graf 12

Graf 13

Graf 14

